MILTIADE IONESCU

DETENŢIE TOTALA

Interviu filmat de **Cristi Puiu** (DVD inclus)
Interviuri audio de **Mihaela Udrescu, Silica Tănase**
Selecţie de texte: **Traian Călin Uba**
Coordonare şi prefaţă de **Romulus Rusan**

Fundaţia Academia Civică
Centrul Internaţional de Studii asupra Comunismului
2014

Istorie orală
27

Interviu filmat: **Cristi Puiu** (2000)
Interviuri audio: **Silica Tănase** (2001)
Mihaela Udrescu (2002)
Transcrieri: **Maria Udrescu**
Traían Călin Uba
Selecţie texte: **Traían Călin Uba**
Selecţie anexe: **Virginia Ion**
Fişele matricole penale şi fotografiile din anexă fac parte din
Arhiva Centrului Internaţional de Studii asupra Comu-nismului
Schiţa evadării din 6 iunie 1953 – din cartea „Închisoarea noastră cea de toate zilele” de **Ion Ioanid**
Unele date biografice – din „Victimele terorii comuniste” de **Cicerone Ioniţoiu**
Coordonare şi prefaţă: **Romulus Rusan**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
IONESCU, MILTIADE
Detenţie totală/Miltiade Ionescu; interviu filmat de Cristi Puiu; interviuri audio: Mihaela Udrescu, Silica Tănase; selecţie de texte: Traian Călin Uba; coord. Şi pref. De Romulus Rusan. – Bucureşti: Editura Fundaţiei Academia Civică, 2014
ISBN 978-973-8214-86-6

I. Puiu, Cristi
II. Udrescu, Mihaela
III. Tănase, Silica
IV. Uba, Traian Călin (text.)
V. Rusan, Romulus (coord.) (pref.)

821.135.1-94

Carte editată de Centrul Internaţional de Studii asupra Comunismului din cadrul Memorialului Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei – F.A.C.

CUPRINS

Motto

„...Detenţia de tip comunist (...) a fost o detenţie totală; nu se rezuma numai la cel condamnat, aflat în centrul fenomenului concentraţionar, ci recurgea la o serie de presiuni formidabile, care nu ţineau numaidecât de condiţia aceasta de privare de libertate. Adică tot ce exista, familie, prieteni, cunoscuţi ai deţinutului politic, toţi trebuiau să fíe supuşi acestei presiuni, să participe la această detenţie. Şi prin asta ei căutau să-ţi demonstreze că nu ai pe nimeni, că toţi te abandonează, toţi te-au părăsit şi că în momentul respectiv eşti singur, izolat, fără nici un fel de speranţă. Această dinamitare a speranţei a fost una din marile lor preocupări. Şi la asta contribuia şi acea îngrozitoare izolare, lipsa totală de comunicare. Ei ştiau efectul devastator pe care îl are izolarea. Mie, de exemplu, mi-au dat voie să scriu prima scrisoare (trei rânduri prin care cerea m un pachet) abia în 1962, prin urmare la 11 ani de la data arestării."

(Miltiade Ionescu)

PREFAŢĂ

Medicul Miltiade Ionescu a fost unul dintre cei mai stimaţi cetăţeni ai gulagului din România. Atât profesia de medic, cât şi vocaţia de înţelept l-au aşezat pe cea mai înaltă treaptă a preţuirii şi admiraţiei anilor `90, atunci când generaţia mărturisitorilor (eliberaţi fizic în 1964, dar încă având căluşul în gură) începea să vorbească şi să fie cunoscută public. Nu-i veţi găsi, totuşi, numele în nici o enciclopedie, fie ea şi „who's who". Am aflat după multe dificultăţi data când a murit (24 decembrie 2008), colegii lui muriseră înaintea lui cu toţii. Aceasta este soarta eroilor necunoscuţi, căzuţi în anii comunismului pe frontul luptei de clasă. Ca şi în cazul eroilor din războaie, rămân cunoscute doar numele comandanţilor. Numai că, în cazul foştilor deţinuţi politici, comandanţii – mult mai celebri – sunt torţionarii care i-au anchetat, condamnat sau ucis.

Născut la Galaţi, la 24 noiembrie 1924, a absolvit Facultatea de Medicină din Bucureşti, fiind apoi angajat la prestigiosul Institut de Igienă şi Sănătate Publică, ridicat în anii interbelici sub auspiciile fundaţiei Rockefeller.

Viaţa lui ia o întorsătură totală în anul 1951, când – sub învinuirea de „crimă de uneltire contra ordinii sociale" (faimosul articol 209) - este condamnat la 15 ani de muncă silnică/printr-un proces ticluit, alături de mai mulţi colegi de profesie, unii dintre ei cunoscuţi, alţii abia întâlniţi din întâmplare în timpul anchetei. De-a lungul numeroşilor ani (pedeapsa a mai crescut între timp, dar a fost curmată brusc în iulie 1964, prin graţierea generală), tânărul asistent universitar (avea 27 de ani la data arestării) a parcurs calvarul detenţiei ca un înţelept care şi-a regăsit viaţa interioară tocmai acolo unde îi era mai greu: în spatele gratiilor de la Rahova, Jilava, Oradea, Aiud şi Gherla, în

minele de plumb din Maramureş, în lagărele de muncă de pe Dunăre.

Singurul eveniment senzaţional din banalitatea sălbatică a detenţiei a fost participarea la uimitoarea evadare de la mina din Cavnic, la 6 iunie 1953. Miltiade Ionescu a parcurs toate aceste vămi ale cunoaşterii cu o seninătate superioară şi un optimism paradoxal. Deşi bănuia că răul va dura mai mult decât propria viaţă, nu se intimida de anormalitatea situaţiilor prin care trecea şi se purta cu anchetatorii şi zbirii cu un curaj care îi punea în încurcătură. Chiar evadarea a fost un pariu cu sine însuşi, fără să-şi dea iluzia că închisoarea din afara sârmei ghimpate ar fi fost mai plăcută decât cea dinăuntru.

Tactul şi calmul cu care şi-a revăzut trecutul l-au propulsat în fruntea mărturisitorilor din prima generaţie AFDPR, care începeau să destrame misterele lumii de dincolo de gratii. Mărturiile doctorului Miltiade sunt esenţiale ca un diagnostic şi plastice ca o evanghelie. Fraza volubilă şi în acelaşi timp echilibrată, modestia personală şi superbia cu care îi tratează pe torţionari, empatia cu care îşi susţine colegii şi fatalismul autoironic cu care îşi vede destinul dau amintirilor sale un farmec degajat şi grav şi o amprentă caracterială molipsitoare.

Cartea de faţă este rezultatul unei munci conjugate între toate compartimentele *Centrului Internaţional de Studii asupra Comunismului* din perioada sa de aur, când trăiau încă zeci de mii de foşti deţinuţi politici înfrăţiţi cu noi în asaltul recuperării adevărului din vremea terorii şi minciunii. Cercetătoarele Mihaela Udrescu şi Silica Tănase au stat de vorbă în mai multe etape cu *doctorul fără arginţi,* iar marele cineast de mai târziu Cristi Puiu l-a filmat pentru cartea tipărită la editura *pionier press,* din Stockholm, într-un proiect comun cu fundaţia noastră. Datele biografice, fotografiile şi reperele bibliografice provin din banca noastră de date, iar topirea într-un tot unitar o datorăm colegului Traian Călin Uba. Tuturor le mulţumesc în numele celui ce a fost marele nostru contemporan, Miltiade Ionescu.

Înarmat cu o credinţă fermă, aceea că ideologia comunistă

şi mâna ei înarmată, „Securitatea Poporului”, sunt împreună „o boală care, ca şi SIDA, nu dispare decât odată cu purtătorul”, doctorul Miltiade Ionescu, „deţinutul total” dintre anii 1951 şi 1964, şi-a întâmpinat întotdeauna torţionarii (fie că erau anchetatori, fie gardieni) cu o superioritate stânjenitoare şi paralizantă. Nu s-a temut niciodată să-i mustre că nu respectă drepturile omului, ori să-i avertizeze cu tragerea la răspundere după eliberare. A reuşit adesea să-i facă să bată în retragere, să-i pună la respect pe termen lung, chiar dacă suportase din partea lor cele mai crâncene bătăi. La Aiud, unde unul dintre directorii cei mai sadici obişnuia să-şi întâmpine victimele cu ameninţări de genul „Aţi venit aici ca să muriţi” sau „N-o să mai ieşiţi niciodată din puşcărie”, replica era „Nu mă puteţi voi ţine cât pot eu să stau”. Altădată, în alte împrejurări, la Jilava, împarte celula cu un tânăr ofiţer de Securitate arestat el însuşi pentru că îl lăsase pe un anchetat să telefoneze familiei. După un proces public, ofiţerul este condamnat la moarte şi executat, ceea ce îi confirmă deţinutului anticomunist cât de şubredă este puterea practicanţilor terorii. Chiar evadarea temerară, în care îşi pusese viaţa în joc, doctorul o considera nu o încercare de salvare, ci o întrecere cu Sistemul, căruia voia să-i arate – chiar ştiind că va pierde – că este în stare să-l înfrunte.

Pedagogia existenţială a unui om înlănţuit poate părea inutilă şi utopică, dacă ea n-ar avea ca rezultat conturarea unui model. Un model uman tot atât de rar ca porumbeii de pe corabia lui Noe în timpul diluviului. Şi, totuşi, atât de necesar azi, ca exemplu ideal într-o lume în care călăii îşi sfidează victimele, iar amoralitatea naşte monştri cu acte în regulă.

Romulus Rusan

Capitolul I: ARESTAT PENTRU „ACTIVITATE CONTRAREVOLUŢIONARĂ”

„Toată lumea voia să facă ceva împotriva comuniştilor”

Domnule Miltiade Ionescu, vă rog să ne împărtăşiţi amintirile dumneavoastră – pe care până acum le-aţi mărturisit doar familiei sau prietenilor apropiaţi – cu privire la felul în care evenimentele de după război v-au influenţat viaţa.

De acord, cu plăcere.

Pentru început, vă rog să evocaţi perioada premergătoare detenţiei.

M-am născut la 24 noiembrie 1924, în Galaţi, unde am făcut şcoala primară. Apoi m-am înscris la Liceul Militar din Târgu Mureş, iar din 1940, după cedarea Ardealului, am continuat liceul la Timişoara. Am absolvit facultatea de Medicină din Bucureşti în 1949.

Tatăl meu. Constantin Ionescu, era mic comerciant; avea o bodegă de mici dimensiuni în Galaţi. Mama mea, Maria Ionescu, era casnică.

M-am căsătorit pentru a doua oară – prima soţie a divorţat în timp ce eram închis – în 1979. Am un băiat, care este al soţiei mele. În prezent este medic militar la Spitalul Militar din Craiova. Are familie şi el. Sora mea este la Galaţi, căsătorită, are o fată care este şi ea medic. Iar fratele meu. Petru Ionescu[1], a făcut şi el câţiva ani de puşcărie politică.

---

[1] **Petru Ionescu,** născut la 23.04.1930, în Galaţi, student, fratele lui Miltiade Ionescu. Prin sentinţa 826/1950, dată de Tribunalul Militar Galaţi, a fost condamnat la 5 ani închisoare corecţională pentru „uneltire contra ordinii sociale". A trecut prin închisorile şi lagărele Galaţi, Poarta Albă, Valea Neagră, Galeş. Eliberat la 15.09.1953. *(Arhiva Centrului Internaţional de Studii asupra Comunismului din cadrul Memorialului*

Pentru ce?

Când era elev de liceu, a făcut parte dintr-o „organizaţie contrarevoluţionară”. Acum e în Galaţi. Are un băiat care e tot medic.

După absolvirea facultăţii, ce s-a întâmplat cu dumneavoastră?

Am lucrat ca medic la Institutul de Igienă şi Sănătate Publică din Bucureşti, din ’49 până în noiembrie ’51, când am fost arestat.

Pentru ce aţi fost arestat?

Cum era atunci la mare modă, pentru ceea ce s-a încadrat în articolul 209 Cod Penal, partea a treia: „activitate contrarevoluţionarăîmpotriva regimului”[2].

În ce a constat această activitate?

A fost vorba – aşa a reieşit din anchetă, că atunci anchetele nu prea corespundeau cu realitatea sau cu ceea ce se întâmplase cu adevărat – de o organizaţie care activa împotriva sistemului de atunci. Eram în total vreo 14-15 inşi, toţi tineri, din Bucureşti. Patru dintre aceştia eram medici.

Puteţi da câteva nume?

Da, cât îmi mai aduc aminte: Dumitrescu Florin[3] – avocat; Popescu Gheorghe – mecanic; Cornea Gheorghe[4] – avocat;

Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei, proiect *Recensământul populaţiei concentraţionare. 1945-1989 -* în continuare *ACISAC,* proiect *RPC -,* nr. inv. 35439.)

[2] Textual: „uneltire contra ordinii sociale". Articolul 209, preluat în variantele de cod penal comuniste, a fost edictat în 1935, după asasinarea primului ministru I. Gh. Duca. **Dr. Miltiade Ionescu** a fost arestat la 17 noiembrie 1951 şi, după câteva luni de anchetă, condamnat de Tribunalul Militar Bucureşti la 15 ani muncă silnică prin sentinţa 403/mai 1952 pentru „crimă de uneltire contra ordinii sociale", în baza acestui articol (n. ed.).

[3] **Florin Dumitrescu,** născut la 14.10.1924, în Constanţa, avocat. Arestat la 17.08.1951, a fost condamnat, prin sentinţa 403/1952 dată de Tribunalul Militar Bucureşti, la 25 de ani muncă silnică pentru „crimă de uneltire contra ordinii sociale". A trecut prin închisorile Jilava, Baia Sprie, Aiud, Lugoj, Gherla, Periprava. Eliberat prin graţiere la 28.07.1964. *(ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 24086.)

subsemnatul – medic; Iovănescu Paul[5] – medic; Tudose Traian[6] – medic; Teodorescu Maria[7] – funcţionară; Constantinescu C.[8]– funcţionar, Biräescu Toma[9] – fost ofiţer.

Înainte de a fi arestat, îi cunoşteaţi pe toţi?

Nu, mai mult, aşa, ne-a organizat ulterior, la anchetă, Securitatea, că aşa se practica atunci. *Ei* erau cei care, de fapt, „înfiinţau” organizaţia, atribuind fiecăruia câte o funcţie, şi tot *ei* alegeau şi un şef, fără să fi fost vorba între noi

---

[4] **Gheorghe Cornea,** născut la 8.11.1921, în Băcăleşti, judeţul Teleorman, avocat. Arestat la 9.10.1951, a fost condamnat prin sentinţa 403/1952 dată de Tribunalul Militar Bucureşti, la 20 de ani muncă silnică pentru „crimă de uneltire contra ordinii sociale". A trecut prin închisorile Jilava, Baia Sprie, Aiud, Gherla. Eliberat prin graţiere la 16.04.1964. (*ACISAC*, proiect *RPC,* nr. inv. 17762.)

[5] **Paul Iovănescu,** născut la 13.07.1925, în Poiana Mare, judeţul Dolj, medic. Prin sentinţa 403/1952 dată de Tribunalul Militar Bucureşti a fost condamnat la 15 ani muncă silnică pentru „crimă de uneltire contra ordinii sociale". La 6.06.1953 a evadat de la Cavnic, motiv pentru care în 1954 mai primeşte o condamnare, de 11 ani închisoare corecţională. A trecut prin închisorile Jilava, Baia Sprie, Cavnic, Oradea, Aiud, Lugoj, Gherla, Botoşani. Eliberat prin graţiere la 24.06.1964. *(ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 36118.)

[6] **Traian Tudose**, născut la 8.07.1924 în Pitești, medic. Prin sentința 403/1952 dată de Tribunalul Militar Bucureşti, a fost condamnat la 25 de ani muncă silnică pentru „crimă de uneltire contra ordinii sociale". A trecut prin închisorile Jilava, Baia Sprie, Cavnic, Gherla, Aiud. Eliberat prin graţiere la 16.04.1964. (*ACISAC*, proiect *RPC,* nr. inv. 72860.)

[7] **Marieta Teodorescu**, născută la 16.11.1908, grefieră. Arestată la 16.11.1951, a fost condamnată prin sentința 403/1952 dată de Tribunalul Militar Bucureşti, la 10 ani de închisoare corecțională pentru „uneltire contra ordinii sociale". A trecut prin închisorile Jilava, Mislea, Dumbrăveni, Miecurea Ciuc, Văcărești. Eliberată la 14.12.1961. (*ACISAC*, proiect *RPC,* nr. inv. 74849.)

[8] **Dumitru C. Constantinescu**, născut la 12.08.1915 în Craiova, funcţionar. Arestat la 17.11.1951, a fost condamnat prin sentința 403/1952 dată de Tribunalul Militar Bucureşti, la 3 ani de închisoare corecțională pentru „uneltire contra ordinii sociale". A trecut prin închisorile Jilava, Poarta Albă, Valea Neagră, Galeș. Eliberat la 18.11.1954. (*ACISAC*, proiect *RPC,* nr. inv. 17275.)

[9] **Toma Birăescu**, născut la 24.06.1922 , ofiţer inferior. Prin sentința 403/1952 dată de Tribunalul Militar Bucureşti, a fost condamnat la 25 de ani muncă silnică pentru „crimă de uneltire contra ordinii sociale". A trecut prin închisorile Jilava, Baia Sprie, Oradea, Aiud,Râmnicu Sărat,

vreodată de aşa ceva. Dar, în sfârşit, asta era practica vremii. Era perioada cea mai productivă pentru arestări.

Efectiv, dumneavoastră ce aţi făcut?

Ne întâlneam pe grupuleţe şi discutam despre o eventuală luare de atitudine împotriva a ceea ce se petrecea atunci şi a formei de conducere care se instaurase, fără să ajungem să trecem la o acţiune efectivă.

Unde vă întâlneaţi?

Pe stradă sau acasă la câte unul dintre noi... Nu se trecuse la faza efectivă, operativă. E greu de reconstituit cum s-au petrecut lucrurile, pentru că nu poţi descrie cu exactitate atmosfera de atunci. Proliferarea acestor aşa-zise organizaţii a fost o realitate. Toată lumea voia să facă ceva împotriva regimului comunist. Şi atunci Securitatea a speculat situaţia aceasta şi bineînţeles că au început represaliile care au fost de o duritate inimaginabilă. Adică pentru orice fel de abatere, presupunere sau – ce se purta la vremea aceea – delaţiune (pe atunci delaţiunea începuse să ia proporţii), erai arestat.

Dumneavoastră aţi fost contactat de cineva sau aţi contactat pe cineva? Cine a avut iniţiativa acestor întâlniri?

Cu câţiva dintre cei pe care vi i-am spus am fost coleg de liceu. Şi m-am întâlnit de câteva ori cu unul dintre aceştia, Toma Biräescu, care locuia aproape de mine. Eu aveam o cameră cu chirie pe strada Carol Davila, în apropierea Facultăţii de Medicină. Iar el, după ce ieşise din armată, locuia pe strada Ana Davila. Ne mai întâlneam din când în când. Şi odată mi-a spus despre existenţa acestei aşa-zise organizaţii. Pe urmă, m-am întâlnit de câteva ori cu Traian Tudose, tot fost coleg de liceu, medic şi el. Întâlnirile au fost întâmplătoare, ocazionale, n-a fost nimic pregătit. Şi el mi-a vorbit despre existenţa acestei asociaţii, să-i zicem organizaţii, care voia să participe la o eventuală acţiune împotriva regimului.

Aveaţi arme?

Nu, deocamdată nu se punea problema de a se ajunge la

Gherla, Dej. Eliberat prin graţiere la 14.04.1964. (*ACISAC*, proiect *RPC,* nr. inv. 7687.)

proteste de factura aceasta, adică la luptă, ci să facem ceva pe linie anticomunistă, propagandă împotriva regimului, să contactăm noi membri şi să constituim un fel de front. Asta era în mintea noastră.

Cine coordona organizaţia, întâlnirile?

E prea pretenţios să vorbim despre întâlniri şi coordonare. Pentru că nu ne întâlneam chiar toţi, ci în grupuleţe. Pe o parte din cei care figurează ca membri ai acestui lot i-am cunoscut abia în închisoare. Eu îi ştiam doar pe foştii mei colegi de liceu. Şi când ne-au adunat cei de la Securitate, am văzut cine suntem şi câţi suntem. Bineînţeles că aspectul organizatoric al activităţii noastre a fost atribuit de Securitate. Că Securitatea asta urmărea: ca totul să aibă un caracter prestabilit, să fie la nivel de organizaţie… Securitatea avea un fel de şablon. Ca să fii încadrabil într-o anumită prevedere a codului penal, trebuiau să fie întrunite anumite elemente. Pentru *ei*, factorul decisiv era recunoaşterea. Anchetatul trebuia să recunoască nu realitatea şi ce făcuse de fapt, ci ceea ce plănuise Securitatea şi cum dorea ea să se finalizeze ancheta. Era o chestie atât de uluitoare, încât era aproape incredibilă. Pentru că anchetatorul, de exemplu, venea cu un plan de anchetă pe care îl etala fără jenă, îl punea pe birou şi urmărea punct cu punct desfăşurarea lui, plan în care nu numai întrebările anchetatorului erau formulate, ci şi răspunsurile celui anchetat. Şi nu te lăsa până când nu te încadrai în ceea ce era scris în acel plan. Era uluitor.

„Noi judecăm omul, nu fapta”

La anchetă vă puneau deci să recunoaşteţi nişte lucruri pe care nu le-aţi făcut?

Da, bineînţeles. Şi de aici, conflictul inevitabil dintre anchetat şi anchetator. Acesta din urmă făcea apel la o serie întreagă mijloace de constrângere: presiune psihică, bătaie… Orice era posibil.

V-a trădat vreunul dintre dumneavoastră?

Au căzut primii dintre noi, dintre care unul a fost foarte slab. Acest coleg al meu, Traian Tudose, în cadrul anchetei s-a pliat pe intenţiile anchetatorului şi a început să spună tot felul de aiureli. Şi bineînţeles că din declaraţiile lui n-au lipsit nici numele noi.

Dumneavoastră de unde ştiţi ce a spus?

Păi, ştiu de la anchetă. Pentru că la un moment dat anchetatorul meu de la Rahova, care era un fost mecanic promovat ofiţer de Securitate – dacă îmi voi aduce aminte numele lui, o să vă spun cum îl cheamă; era un tip nămilos, bloncos, care închidea ochii mereu şi se uita printre pleoape –, mi-a pus în faţă declaraţia lui Tudose. Ca să mă reducă la tăcere, să mă facă să nu mai protestez şi să nu mai neg, a scos declaraţia acestuia şi mi-a spus: „Citeşte!”. Deci, pe declaraţie am văzut.

Şi ce spunea în acea declaraţie?

Că ne-am întâlnit, că am discutat, că am proiectat, că urma să acţionăm… Dar asta era suficient. Pentru că trebuie să ştiţi un lucru: justiţia sovietică, pe care noi am împrumutat-o cu entuziasm, pedepsea *intenţia.* Adică nu trebuia să vii cu fapta, ci numai să afirmi: „am vrut să arunc în aer… nu ştiu ce… Palatul telefoanelor, de pildă”. Gata! Era suficient ca să fii încadrabil într-un articol penal foarte serios şi să fii condamnat.

Mi-amintesc o chestie foarte amuzantă: când am fost judecat pentru a doua oară, cu ocazia evadării mele – că am făcut parte dintr-un grup de evadaţi –, în spatele completului de judecată era scris ceea ce de fapt noi simţiserăm până atunci pe propria piele, un dicton al lui Vâşinski, un „mare jurist”, una dintre cele mai sinistre „eminenţe” pe care le-a avut Uniunea Sovietică: „Noi judecăm omul, nu fapta”. Prin urmare, nu mai conta ce făcuseşi sau ce nu făcuseşi. Apăreai în faţa instanţei şi automat erai condamnat. Că şi în privinţa judecăţii erau nişte bizarerii. Cum v-am spus, anchetatorul venea cu planul anchetei şi nu te lăsa până când nu te încadrai în ceea ce primise el. Existau comisii speciale care redactau planul şi declaraţia celui anchetat. Trebuia să te

încadrezi exact în ceea ce se stabilise dinainte. Şi partea cea mai extraordinară, pe care am descoperit-o mai târziu şi despre care mi-au mai spus şi alţi deţinuţi, era că această comisie stabilea dinainte nu numai planul de anchetă şi răspunsurile celui anchetat, ci şi încadrarea în articolul de lege şi cuantumul de pedeapsă. Adică cuantumul de pedeapsă era stabilit la Securitate, de această comisie specială, şi când ajungeai în faţa tribunalului nu mai era necesară decât o *mise-en-scène,* ca să se poată afişa că se face justiţie.

Confruntau planul de anchetă cu declaraţiile celorlalţi?

Da, sigur. Planul acesta era integral. Adică îi viza pe toţi cei anchetaţi. Şi dintre aceştia, fiecare îşi avea partea lui de contribuţie. Iar *per ansamblu,* toţi trebuiau să se supună la ceea ce li se indica, li se direcţiona. Era foarte interesantă povestea. Şi nu te lăsau până când nu spuneai şi nu scriai ceea ce voia anchetatorul.

Pe dumneavoastră ce v-au pus să recunoaşteţi?

Că am vrut să facem o organizaţie şi cu această organizaţie am intenţionat să luptăm împotriva regimului şi să contribuim la dărâmarea lui. Acuma, astea erau intenţiile – că noi ne adunaserăm, vorbiserăm –, dar ca să trecem la fapte, la sabotaje, cum se spunea atunci, sau mai ştiu eu la ce acţiuni, asta nu se putea proba pentru că aceste fapte nu existaseră. Dar intenţii, da, existaseră; se puteau atribui oricâte, nimeni n-avea limită aici.

Şi acest coleg al dumneavoastră dăduse şi numele celorlalţi?

Pe mine, de exemplu, el m-a spus. Şi încă pe câţiva. Că tot l-au presat, l-au presat... Pe Iovănescu, care mi-era coleg de facultate, cu un an mai tânăr decât mine, tot el l-a spus. Şi aşa au mers lucrurile.

Cam când aţi început să vă întâlniţi?

N-a fost ceva sistematic. De prin ’49 ne-am văzut. Întâlnirile erau destul de rare şi nu erau de foarte lungă durată. Şi discutam, făceam fel de fel de anticipaţii, de presupuneri, şi ne tot întrebam cum s-ar putea face ceva

efectiv.

Florin Dumitrescu, de pildă, a fost „promovat” şef al grupului de către Securitate. Între noi nu discutaserăm însă niciodată cine-i şef. Dar pentru *ei* trebuia să avem un şef, că aşa scria acolo. Florin Dumitrescu a declarat nişte chestii banale pe care apoi Securitatea le-a prelucrat. El a declarat că mergea împreună cu unul dintre membrii grupului şi la un moment dat au trecut pe lângă un şantier de construcţii. Şi unul dintre ei a făcut următoarea constatare: „Ia uite, domnule, ce de materiale sunt aici, uite colo şi nişte betoniere”. Ce era de fapt o betonieră? Era un instrument banal care se foloseşte pe şantier pentru prepararea betonului. Anchetatorul însă l-a pus pe Florin Dumitrescu să scrie în declaraţia lui că a vorbit despre betonieră ca şi cum aceasta ar fi fost un mortier, o armă de luptă, pentru că lui i s-a părut că aşa sună foarte conspirativ. Vă spun, toate acestea păreau de o neseriozitate crasă. Dar asta n-avea importanţă pentru că în faţa tribunalului totul era validat şi valabil. Mai târziu, când noi ne-am mai rodat şi când am fost judecat a doua oară, în 1954, deci după trei ani şi ceva de închisoare, de Tribunalul din Oradea, pentru evadarea de la mina Cavnic, având de-acum rutina asta a închisorii şi fiind trecuţi prin toate, deja iniţiaţi şi fiind la curent cu aceste practici juridice, ne-am luat foarte tare de instanţă. Şi ei au rămas foarte uimiţi de faptul că i-am tras la răspundere şi i-am acuzat. În loc să ne apărăm, i-am luat noi la întrebări pe ei.

„Suntem de la Securitate, veniţi cu noi!”

Dar acum, în ’51, nu aveaţi această rutină. Cum a decurs arestarea dumneavoastră?

În ziua de 17 noiembrie 1951 eram la institut. Ştiţi unde e Institutul de Igienă, nu? În Cotroceni, pe strada Dr. Leonte, în clădirea aceea frumoasă, nouă, din spatele Facultăţii de Medicină, construită de Fundaţia Rockefeller. Lucram acolo, la secţia de „chimie alimentară”, şi pe la 9 dimineaţa au venit doi indivizi foarte conspirativi şi foarte suspecţi, au urcat

scările şi au întrebat de mine. I-am văzut când stăteau de vorbă cu un laborant. Ajunseseră la etajul unde eram eu, la laborator, şi ăla le-a arătat unde lucrez. Au venit şi m-au întrebat:

— Dumneata eşti Ionescu Miltiade?

— Da.

Şi, ca să fie mai interesanţi, la nivelul minţii lor:

— Ionescu Miltiade Gheorghe?

— Da, eu sunt.

— Suntem de la Securitate. Ne daţi şi nouă buletinul?

Li l-am dat. Unul dintre laboranţi privea scena.

— Trebuie să veniţi cu noi.

Am încercat, totuşi, să aflu:

— Dar ce se întâmplă?

— Lăsaţi, că veţi afla pe parcurs. Noi avem o maşină jos, mergeţi cu noi pentru că trebuie să discutăm.

Vă aşteptaţi să fiţi arestat?

Da, mă cam aşteptam.

Pe ceilalţi îi arestaseră?

Unii dintre ei fuseseră luaţi. Primul fusese arestat Toma Biräescu, pe urmă Florin Dumitrescu şi Traian Tudose, cu vreo două săptămâni înainte de arestarea mea.

Apoi cei doi securişti m-au dus jos, unde ne aştepta o maşină. M-au băgat pe canapeaua din spate, unul s-a aşezat de-o parte, altul de cealaltă parte, mi-au pus la ochi faimoşii ochelari de tablă, ochelarii ăia orbi, cum li se spunea, ca să nu văd nimic, mâinile la spate, şi am plecat. Că nu vedeam nimic nu era mare lucru, dar aceşti nenorociţi de ochelari erau metalici şi ţi-i fixau cu un elastic lat, care de cele mai multe ori era foarte strâns, aşa că îţi intrau în orbite şi-ţi dădeau o senzaţie înfiorătoare, nişte dureri cu totul speciale provocate de presiunea exercitată asupra ochilor.

Ministerul de Interne, Rahova

La un moment dat ne-am oprit. Mi-am dat seama că eram pe undeva prin centru. Am coborât. În timp ce mergeam am

simţit că era ceva mai răcoare pe unde treceam. Mi-am dat seama că treceam printr-un culoar. Mergeam cu ochelarii la ochi, iar ei mă dirijau. Am mai mers o vreme şi dintr-o dată mi s-a înfundat piciorul în nisip. „Ce Dumnezeu? Suntem în centrul Bucureştiului şi eu calc pe nisip?!” Şi am avut atunci o tresărire şi o senzaţie foarte neplăcută. Ca orice om care vine prima dată în contact cu o asemenea situaţie, îmi ziceam: „Unde mă duc ăştia? Dacă mi se întâmplă ceva...?” În sfârşit, am mers mai departe. Eram – pe urmă am aflat – la Ministerul de Interne, de pe Calea Victoriei, din faţa Palatului Regal – clădirea aia foarte mare în care a funcţionat Senatul după Revoluţie.

M-am pomenit în faţa unui tip cu un aer foarte preocupat, aşezat la un birou. M-a luat repede şi destul de aspru la întrebări. M-a identificat, i-a spus ceva ăluia care m-a adus, i-a dat un bilet...

V-au dat ochelarii jos?

Numai cât am stat de vorbă cu el. Pe urmă mi i-au pus din nou şi am plecat.

Ce aţi vorbit cu el?

Numai ceea ce ţinea de identificarea mea: cine sunt, datele mele, domiciliul... nimic altceva nu-l interesa. El era un fel de dispecer. A spus: „Bine”, şi au venit respectivii, m-au luat iar de braţ, am ieşit pe unde am intrat, călcând pe nisipul ăla care mi-a dat iar senzaţii neplăcute.

După ce am cutreierat iarăşi o vreme prin Bucureşti, am oprit undeva. Dat jos din maşină, ochelarii tot la ochi, am intrat într-o clădire, am mers iar prin nişte culoare până când am ajuns într-un fel de birou. Mi-au dat jos ochelarii şi a urmat aceeaşi operaţiune de identificare. Apoi mi-au luat obiectele pe care le aveam cu mine. Nu mi-au dat haine speciale, am rămas cu cele cu care venisem şi... m-am trezit într-o celulă.

Singur?

Nu, mai erau doi inşi. Unul era în vârstă. Îl chema Leoveanu; era avocat şi fusese arestat fără motiv; era fratele colonelului Leoveanu care fusese comandantul lagărului de la

Târgu Jiu, în care stătuse Gheorghe Gheorghiu-Dej, care, ulterior, conform propagandei comuniste, ar fi evadat de aici, ceea ce e o minciună. Pe celălalt îl chema Mihai Gheorghiţâ[10]. Fusese jandarm. Era un băiat destul de tânăr, în jur de 38-40 de ani. Şi era foarte marcat de detenţia sa prelungită, nejustificată şi neclarificată.

Unde eraţi?

La Rahova. Asta era faimoasa Securitate Rahova, unde a rămas centrul de anchetă al Bucureştiului şi unde se strângeau toate cazurile acestea cu tentă protestatară. Atmosfera de acolo era foarte deprimantă, în sensul că te aflai în faţa unui mare şi ameninţător necunoscut. Asta era senzaţia cea mai neliniştitoare – te întrebai tot timpul: ce va fi? ce se va întâmpla? Şi aceşti doi colegi ai mei de celulă m-au pus la curent, oarecum m-au introdus în temă. Mai ales jandarmul, care era un tip destul de isteţ, deşi numai subofiţer, plutonier, dar fiind din domeniu, ştia foarte multe lucruri. A putut chiar să-mi şi dea câteva sfaturi care mi-au fost de mare folos: cum să mă comport, să fiu atent cu anchetatorii pentru că umblă cu fel de fel de subterfugii, mint teribil, inventează…şi să nu mă las agăţat şi prins, să mă autocenzurez când vorbesc cu ei.

„Legal era tot ce era în favoarea partidului, până la crimă”

Cum minţeau anchetatorii? Ce spuneau?

Inventau:

— Noi ştim că ai fost cu cutare nu ştiu unde.

— Dom’le, nu-i adevărat.

— Cum să nu?! Uite aici declaraţia…

Mergeau până acolo încât îţi scoteau o declaraţie falsă –

---

[10] **Mihai Gheorghiţă,** născut la 26.08.1909, în Văculeşti, judeţul Botoşani, subofiţer de jandarmi. Prin decizia 1011 dată de M.S.S. Bucureşti a fost internat pentru 60 de luni pentru că „a contribuit în calitate de plutonier major de jandarmi C.F.R. la măsurile ce s-au luat împotriva clasei muncitoare din sectorul C.F.R.". A trecut prin închisorile Centrul de triere Bucureşti, Jilava, Dudu, Văcăreşti. *(.ACISAC*; proiect *RPC,* nr. inv. 29204.)

ceea ce se întâmpla foarte frecvent. Credeţi că aveau obligaţia să spună adevărul? Nimeni nu le cerea chestia asta. Şi aveau un sistem de anchetă în care totul respira brutalitate, ostilitate şi o teribilă desconsiderare. Erai „duşmanul poporului" şi în momentul când ţi se punea eticheta asta, totul se termina pentru tine. Adică legalitatea avea un înţeles foarte personal şi specific. Legal era tot ce era în slujba şi în favoarea partidului şi a regimului comunist, până la crimă. Nu se punea problema că e imoral. Ce e aia imoral?! Nu exista noţiunea asta când conducerea partidului îţi cerea să condamni un om.

Vorbiţi-mi, vă rog, despre anchetă. Cum s-a desfăşurat?

M-au ţinut câteva zile fără a fi anchetat. Aşa era practica, să te fiarbă niţel, să te înmoaie. Dar colegii mei de celulă mă preveniseră: „Nu vă impacientaţi, că aici există un anumit tabiet, un anumit sistem. Staţi liniştit". Şi s-a deschis uşa, a apărut gardianul îmbrăcat în uniformă – toţi erau securişti – şi mi-a spus: „Cutare!" Nelipsiţii ochelari imediat, şi au început să mă poarte prin clădire. În sfârşit, am ajuns într-un birou. Mi-au scos ochelarii, m-au lăsat un pic să stau singur. Pe o uşă laterală a apărut anchetatorul. Cum v-am spus, un tip mare, mult, blond, care se uita făcând ochii mici. Zice:

— Cum te cheamă?

— Ionescu Miltiade.

— Bun. Pentru ce eşti aici?

— Nu ştiu.

— Aha, nu ştii, las' c-o să afli.

În camera aceea cu un birou se afla într-unul din colţuri şi o măsuţă mică cu un scaun. Şi mi-a spus:

— Stai acolo.

Am stat acolo. La început mi-a ţinut un foarte scurt discurs despre felul în care se va desfăşura ancheta, avertizându-mă:

— Să ştii că la noi nu există să nu spui, să nu declari. Toţi cei care ajung aici spun tot, tot ce vrem noi. Aşa că fii atent: să nu ne obligi să recurgem la alte mijloace, la alte metode şi aşa mai departe. Ca să n-avem discuţii.

Şi a început să măîntrebe. Bineînţeles, întrebări din astea de rutină: cu cine te-ai întâlnit, ce aţi discutat, ce aţi vorbit?

Când spuneam că nu am zis sau nu am făcut ceea ce susţinea el, zicea:

— Fii atent! Fii atent! Eu aşa am aici scris – vă daţi seama cât era de redus! —, mie aşa trebuie să-mi răspunzi!

— Păi, stai dom'le, că nu e aşa…

— Nu există! Aici nu discutăm, n-avem ce să comentăm! Asta este!

Şi acest locotenent…

V-aţi amintit cum îi chema?

Alexe îl chema; fost muncitor – că mi-a şi spus: „Eu sunt din clasa muncitoare, iar cu duşmanii poporului nu am menajamente. Asta ca să ştii".

…Acest locotenent voia să obţină de la mine doar confirmări – pentru că cei care fuseseră arestaţi înaintea mea spuseseră aproape tot, iar el voia să confirm mereu. El să formuleze şi eu să scriu – atât voia.

Vă cereau să daţi nume?

Da, cum să nu. M-au pisat foarte mult pentru că eu făcusem o mare eroare: discutasem cu colegul şi prietenul ăsta al meu – săracul, e decedat acum. Dumnezeu să-l ierte –, Traian Tudose, care a vorbit extraordinar de mult la anchetă, şi îi spusesem între altele că luasem legătura cu un alt coleg de-ai nostru de liceu, Iacov. – şi el a murit, săracul… – şi că discutaserăm despre posibilitatea de a ne strânge, de a face ceva. Am fost uimit de memoria pe care putea s-o aibă Tudose, de numeroasele detalii pe care i le-a dat anchetatorului. Dacă anchetatorul îl încuraja, el marşa:

— Nu-i aşa că aţi vrut în situaţia asta să faceţi cutare şi cutare lucru?

— Da, asta am vrut.

Spunea asta ca să-i facă plăcere anchetatorului, ca să nu carecumva să se întâmple ceva rău cu el. Ulterior, când am ajuns la minele de plumb şi am discutat cu el, se justifica: „Mă, ce era să fac? Mă presa…". Şi mi-a povestit o chestie care nu ştiu dacă e reală: că au chemat-o pe nevastă-sa şi lui i-au spus că ea e în camera alăturată, din care se auzeau nişte ţipete şi nişte zgomote, lăsându-l săînţeleagă că ea

păţea nu ştiu ce acolo din cauza lui. Şi asta îmi argumenta el mie acum: „Le-am spus tot ce au dorit, ca să nu mai fiu supus la asemenea presiuni”.

...Aşa că pentru mine ancheta nu a fost dintre cele mai dure.

„Anchetatorul îţi dicta declaraţia”

Deci, vi se cerea să confirmaţi nişte nume...

...Şi eventual să spun ceva în plus, în ceea ce mă privea. Anchetatorul m-a pisat să vorbesc despre acest Iacov, m-a pisat, dom’le, să recunosc... altfel spus, să-l bag şi pe ăla la apă.

Dar eu am refuzat:

— Nu-i adevărat. Este o invenţie. Da, am vorbit cu el, ne-am întâlnit, dar numai întâmplător, niciodată n-am aranjat ceva, n-a fost deloc în discuţie problema asta a asocierii, a organizării, n-am avut treabă cu aşa ceva.

Ceea ce am căutat eu să subliniez e că niciodată nu ne-am programat ceva, că nu m-am întâlnit decât cu câţiva inşi care erau foştii mei colegii de liceu, iar pe restul nu-i cunosc şi că, de fapt, ne-am oprit la stadiul acesta de intenţie. Pentru că încă nu ştiam toate dedesubturile justiţiei noi, îmi ziceam că nici o justiţie din lume nu pedepseşte intenţia, ci doar faptele comise. Dar la *ei* nu era aşa...

De aceea anchetatorul a încercat de câteva ori să mă ameninţe. Zice:

— Fii atent! Dacă nu răspunzi, îţi îngreunezi situaţia. (Asta era o expresie foarte plăcută *lor şi* extrem de frecvent utilizată de *ei.)* Vezi, că noi facem aici referatul care merge la tribunal; totul depinde foarte mult de ceea ce scriu aici.

— Lasă-mă, dom’le, cu chestiile astea.

Începusem să-i răspund astfel mai spre sfârşit. După ce văzusem cu cine am de-a face, nu mai stăteam tot timpul în banca mea şi începusem să mă iau şi eu de el.

V-au bătut?

Pe mine, nu. În perioada aia, în U.R.S.S. apăruse faimosul

caz Beria. După ce acest ministru de Interne al lor, care era un criminal ordinar, fusese arestat şi executat, se schimbase totuşi ceva. Bine, până la un punct…

Şi aţi simţit că şi în atitudinea anchetatorilor se schimbase ceva?

Deocamdată nu se mai repezeau să te snopească în bătaie. Pentru că a fost o perioadă când ajungeai la Ministerul de Interne şi nici măcar nu te întrebau despre ce este vorba; aveau o echipă de bătăuşi şi ăia nu ştiau nici măcar cum te cheamă şi te luau şi te ciomăgeau de n-aveau treabă, aşa, preventiv. Era un fel de aconto. Mie nu mi s-a întâmplat pentru că am prins perioada despre care v-am vorbit. Mi-au povestit ulterior colegii de celulă, care erau oameni de mare încredere, că exista chiar o echipă de represiune condusă de un oarecare căpitan Brânzaru (ajuns apoi colonel), care te bătea cumplit de la bun început, şi după aia, gata, te lăsau.

Şi la Securitate se bătea pe vremea respectivă; şi se bătea rău. Au fost cazuri de o ferocitate inimaginabilă. În acest sens, pot să v-o dau ca exemplu pe Vida, faimoasa securistă care funcţiona la unitatea de Securitate din Timişoara; era ofiţer anchetator şi ancheta bărbaţi. Şi avea o metodă care ajunsese celebră în toată lumea penitenciară: când nu-i convenea ceva, sau chiar şi fără motiv, îi bătea pe bărbaţi la testicule. Trecuseră o mulţime de deţinuţi prin încercarea asta. Unii chiar se nenorociseră. Şi tot felul de procedee din astea care mai de care mai elucubrante. Vă spun, sistemele de torturi erau ceva nemaipomenit. Eu chiar de atunci îmi dădusem seama de componenta asiatică a acestora.

Declaraţiile le dădeaţi în scris?

Da, sigur. Totul era scris, cu semnătură. Anchetatorul citea declaraţia, o recitea, pe urmă îţi spunea: „Aicea schimbă, aicea spune aşa”, nu te lăsa să scrii ce vrei tu.

Întâlnirile pe care le-aţi avut cu membrii grupului, le-aţi confirmat în declaraţii?

Au fost câteva despre care am pomenit. Dar pentru *ei* îmbrăcau aspectul unor „întâlniri conspirative”. Am avut câteva întâlniri cu Tudose – majoritatea pe stradă şi una în

faţa cinematografului Scala (pe care am confirmat-o la anchetă), în cadrul cărora am discutat, între altele, şi despre intenţiile noastre. Am avut astfel de întâlniri, după cum v-am mai spus, şi cu colegul meu care locuia aproape de mine; cu ăla m-am văzut mai des. Dar cu ceilalţi nu m-am văzut. Pe urmă, când am ajuns la Jilava, am aflat că suntem în acelaşi grup.

Cât timp a durat ancheta?

Vreo trei luni de zile, mai exact până în decembrie 1951, când toţi membrii lotului am fost depuşi în „depozitul Securităţii” de la Jilava. Acolo mai exista şi un „depozit” al Tribunalului Militar, în care am fost transferaţi în perioada procesului.

Capitolul II: „ÎN DETENŢIE, FOARTE PUŢINI REUŞEAU SĂ-ŞI PĂSTREZE IDENTITATEA”

„Depozitul” de la Jilava

Până când s-au perfectat actele şi s-a programat procesul, am fost duşi în aşa-zisa „secţie”, unde erau celulele. Toată ambianţa şi tot ce era acolo purta o amprentă sinistră. Această închisoare improvizată într-un fort din lanţul celor construite de Carol I după 1890 pentru apărarea Bucureştiului, era de fapt sub pământ. Partea de sus a potecii era la nivelul pământului. Apoi se intra într-o groapă. Pătrunderea era din capul locului sinistră, pentru că Maromet, comandantul închisorii în acea perioadă, un găgăuz imbecil, figură rămasă celebră, avea idei foarte interesante: pe culoarul pe care intrai era făcută, aşa, ca un brâu, o pictură. Brâul era negru, făcut cu catran, iar deasupra erau pictate multe vaze cu lalele roşii, făcute cu un tipar. Şi chestia asta a rămas celebră.

Am mers ce-am mai mers pe culoarul asta, până când gardianul şef de secţie ne-a luat în primire.

Cum îl chema?

Un gardian oarecare, nu contează, unul din mulţii angajaţi „în slujba poporului”. A deschis uşa şi m-a băgat în celulă. Celula 11 bis. Ei bine, acolo spectacolul era într-adevăr sinistru. Era o cameră mică, cu trei rânduri de priciuri. Ştiţi ce sunt priciurile? Paturi de lemn care nu sunt despărţite între ele, ca o laviţă pe care te culci. Şi în general toate celulele erau foarte aglomerate. Securitatea era productivă; lucra tare. S-a închis uşa şi am rămas acolo şi mă uitam. Toţi se ridicau pe prici când apărea cineva nou, căci aşteptau cu o nerăbdare formidabilă ultimele veşti. Era materialul cel mai important – pentru că detenţia asta avea loc într-o izolare perfectă. Nu erau nici un fel de relaţii, cu nimeni din afară.

Erai pur şi simplu înmormântat. Nu mai ştiai nimic despre ceea ce se întâmpla afară şi nimeni din afară nu mai ştia nimic despre tine.

Şi m-am uitat unde să mă aşez. Unul, care era şef de cameră, că uzanţa aşa cerea, un oarecare Izvoranu, băiat mai tânăr, mi-a spus: „Dom'le, e complicat, că şi-aşa suntem mulţi, suntem înghesuiţi. Să vedem cum facem”. Spre norocul meu, camera nu era încă foarte ocupată. Adică, era aglomerată, că în camera aia eram 60-80 de inşi, nu mai ţin minte exact, enorm de mulţi: stăteam unul lângă altul, încât atunci când ne culcam pe priciul ăla, de cele mai multe ori nu puteai să stai pe spate, pentru că n-aveai spaţiu. Şi atunci erai obligat mai tot timpul să stai pe-o parte. Astfel că majoritatea dintre noi făcuserâm pe umăr nişte echimoze. Mă tot gândeam: ce se întâmplă, dom'le? Când m-am uitat, era o vânătaie – din cauza statului prelungit pe o parte. Şi ce voiam să vă spun: conform regulilor nescrise dinăuntrul închisorii, locul de pe prici ţi-era determinat prin măsurarea cu o sfoară. Se trăgea un semn şi ţi se spunea: „Asta e locul dumitale”. Şi ca toată parodia asta să fie completă, schimbarea poziţiei se făcea la comandă. Adică dacă trebuia să te întorci de pe o parte pe cealaltă în timpul nopţii, se dădea o comandă şi toţi se întorceau, de pildă, de pe partea stângă pe partea dreaptă, în acelaşi timp. Nu puteai să nu te întorci, pentru că te striveau ceilalţi.

Şi mi s-a fixat şi mie un loc pe primul prici. Dar pe parcurs, când Jilava a început să fie din ce în ce mai aglomerată, se folosea şi spaţiul de jos, adică dintre ultimul prici şi ciment. Locul ăsta se chema „şerpărie”. Intrai acolo prin alunecare, altfel nu se putea pentru că deasupra ta era priciul şi trebuia să te tragi, să te împingi cu mâinile ca să poţi intra. Nu puteai să faci nici o mişcare; cu foarte mare greutate puteai să stai pe-o parte.

Cine intra acolo?

Ultimii veniţi. Ce conta era ordinea în care ai venit. Datorită acestei ordini, puteai să capeţi un loc mai bun. Dacă pleca cineva, cel care urma opta: vrea să ocupe locul lui sau rămâne unde este. Era un regulament nescris foarte sever.

Toţi erau de acord cu el iar şeful camerei îl gira.

„Uzură de relaţie”

Existau conflicte între deţinuţi?

Cum să nu. Psihologia aceasta a claustraţiei, pe care nu prea s-a insistat, este ceva fantastic. Nu vă puteţi imagina ce metamorfoze, ce mutaţii pot interveni la oameni, cum se poate schimba firea lor, cum li se poate schimba comportamentul. Apare un fenomen pe care eu l-aş numi *uzură de relaţie* – în sensul că această convieţuire într-o apropiere şi o intimitate forţată duce la un moment dat la apariţia atitudinii de respingere. Nu mai suporţi pe nimeni, certurile acolo se iscă din orice, uneori chiar cu recurgere la violenţă. În aceste condiţii, oamenii se modifică. Foarte rari sunt cei care reuşesc să-şi păstreze identitatea pe parcursul perioadei de detenţie. Aia-s foarte tari şi foarte puternici, suportă orice, găsesc permanent soluţii… Claustraţia este fantastică, universul ăla este halucinant. Pentru că trăieşti împreună cu o sumedenie de oameni cu care nu ai nimic în comun. Oamenii au în ei – asta nu vrem să acceptăm – nişte porniri care în mod obişnuit şi în cadrul relaţiilor normale, rămân latente. Ei bine, acolo toate aceste latenţe irump şi te trezeşti cu nişte manifestări din astea de nu-ţi vine să crezi ce se poate întâmpla. Adică, în aceste condiţii, omul nu mai e tentat să se stăpânească şi să se controleze. Îşi cam dă drumul, se expune. De aceea poţi foarte repede să-ţi dai seama de ce factură e; îl ştii în toate manifestările lui, de la cele mai intime până la apariţia acelor perturbaţii comportamentale, de atitudine, de gândire – o mulţime de lucruri noi, pe care nici măcar individul respectiv nu le bănuia până atunci despre sine, văzându-se uneori în situaţia de a avea altă identitate. Oamenii erau atât de susceptibili – nu în totalitate, dar majoritatea –, şi aveau nişte sensibilităţi dobândite în acest cadru, încât se inflamau pentru orice fleacuri.

O să vă dau un exemplu: eram întotdeauna foarte interesaţi să ştim cât e ceasul. Dar comandantul închisorii

dăduse ordin cu câtva timp înainte de a sosi noi la Jilava, ca la ferestrele alea nenorocite să se pună nişte obloane cu scopul de a ne izola complet, de a nu putea privi pe fereastră, de a nu vedea lumina zilei şi de a ne pierde astfel noţiunea timpului. Şi făcuseră nişte obloane care acopereau toată fereastra şi care erau depărtate de geam, ca să nu poţi să ajungi la ele. Vă daţi seama că lumina zilei nu mai putea pătrunde acolo. În interior, toată ziua ardea becul. Unii dintre noi puteau totuşi să aproximeze ora după nişte mici umbre pe care le descoperiseră. Unul din motivele pentru care nu trebuia să avem noţiunea timpului era că nu trebuia să ştim cât mai e până când se aduce mâncarea. Pentru că cel mai cumplit aspect era foamea. Înfometarea era arma *lor* numărul unu. Cu înfometarea răpui pe oricine, obţii tot ce vrei.

După ora 11 aşteptam să vină masa. Aşa că avea o mare importanţă să ştim cât mai e până atunci. Pentru că ăsta era evenimentul crucial, cel mai important al zilei. După el ne orientam. Şi unii deveniseră experţi în estimarea orei. Îmi amintesc că odată a izbucnit un scandal pe tema asta, după care ne-am amuzat. Unul, care era mai pesimist, zice: „Băi, fir-ar să fie, nu e decât ora nouă jumătate”. Altul: „Fugi, dom’le de-aicea, nu ţi-e ruşine? Cum poţi să spui aşa ceva?”

Aşa cum spuneam, se năşteau conflicte din te miri ce, mai ales că, vă daţi seama, toate activităţile, chiar şi cele foarte personale şi intime, se petreceau în văzul tuturor, la scenă deschisă – pentru că în celulă exista acea tinetă, un recipient, un ciubăr foarte mare folosit pentru necesităţi.

Cine o golea?

„Cărătorii” – o echipă de deţinuţi care avea misiunea să vină de două ori pe zi, dimineaţa şi spre seară, să scoată tinetele alea, să le golească şi să le aducă înapoi.

Şi vă daţi seama că până la urmă faptul că trebuia să te expui acolo şi să vadă toată lumea ce faci, te abrutiza. Dar, printr-o toleranţă reciprocă, ajungeam să ne suportăm unii pe alţii.

În pofida tensiunilor despre care aţi vorbit, se ajungea şi la o anumită plăcere a discuţiilor între atâţia oameni diferiţi?

Păi, asta era singura manieră care putea să salveze relaţiile interumane în acele condiţii.

Despre ce discutaţi?

Despre fel de fel de lucruri, în special se povesteau romane, lucrări literare... Mai târziu, la Gherla, se ţineau cursuri de matematică. Şi eu ştiam matematică, am avut oarecare înclinaţie pentru această disciplină, participasem la concursul organizat de „Gazeta matematică”; după absolvirea liceului nu m-am mai ocupat cu studiul matematicii, dar ştiam destul de mult ca să-i învăţ pe nişte începători, nu era o problemă.

Dar pe primul plan erau limbile străine. Se lucra intens...

Dar despre medicină aţi vorbit?

Da, sigur. Odată am ţinut la Jilava nişte prelegeri despre alimentaţie... Oamenii încercau să-şi umple timpul, să mai înveţe cate ceva. Foarte mulţi s-au instruit în puşcărie. Se ţineau şi cursuri de filosofie – erau foarte interesante - ,de literatură, de istorie...

Se descoperiseră sisteme de scris, cu toate că asta era cea mai periculoasă chestie. Prima dată am venit în contact cu asta la Jilava. La nu ştiu cât timp ni se dădea câte o bucată de săpun ca să ne spălăm rufele, săpun nenorocit, de-ăla negru, făcut cu reziduuri minerale...

Şi cum vă spălaţi rufele?

În gamelă. Acolo ne spălam cămăşile.

...Şi săpunul ăsta putea fi folosit pentru scris în două feluri: luai gamela, o întorceai cu fundul în sus, o ungeai cu săpun de sus până jos, şi deasupra, pe săpunul ăsta lipit de ea, presărai nişte DDT – un praf insecticid care ni se dădea ca să nu apară păduchii, gândacii – şi apoi, cu un beţişor de lemn ascuţit, puteai să scrii pe fundul gamelei.

Şi altă metodă: când primeai o bucată de săpun nouă, făceai din ea o plăcuţă cu o grosime mai mică de un centimetru, pe care, după ce dădeai cu DDT, puteai să scrii. Apoi puteai să ştergi ceea ce ai scris. Aşa s-au făcut multe serii de cursuri la care se puteau lua notiţe ca la şcoală. Lecţiile erau foarte serioase. S-au ţinut cursuri

nemaipomenite, de către oameni foarte pricepuţi, fiecare în domeniul lui.

„Mâncarea devenise un fel de fetiş”

Au fost serii de conferinţe, pe diverse teme, tot felul de discuţii. Cei mai mult îi preocupa pe oameni ce se va întâmpla în viitor; în al doilea rând – memorialistica, toţi începeau să depene amintiri. Şi, foarte interesant, deveneau foarte critici cu propria persoană, judecându-se pe sine pentru erorile sau păcatele săvârşite. Am ascultat o mulţime de confesiuni acolo. Pe lângă asta, se năşteau, după cum v-am mai spus, reacţii foarte bizare – generate în cea mai mare măsură de înfometarea la care eram supuşi. Mâncarea devenise un fel de fetiş. Toată lumea nu se gândea decât la mâncare. Erau unii care inventau tot timpul feluri de mâncare...

Îmi amintesc de un coleg de celulă, fost colonel S.S.I. (Sistemul Special de Informaţii); omul acesta, săracul, nu fusese condamnat şi stătea de ani de zile în prevenţie ca să-i găsească ceva şi să-l poată condamna. Şi ca el erau mulţi alţii care erau de ani de zile în Jilava. Nu vă vine să credeţi, dar aşa era. Nu fuseseră condamnaţi, dar nici nu li se dădea drumul; stăteau acolo şi deveneau un fel de edecuri. „Vina” acestui fost colonel era că făcuse parte din S.S.I..

Şi tipul era aşa de marcat şi de obsedat de foame, încât inventa fel de fel de procedee ca să-şi creeze o sumedenie de iluzii. Practic, ce făcea? La vremea respectivă alimentaţia era sub orice critică, lături e puţin zis. La numărul mare de deţinuţi, prepararea alimentelor era foarte sumară. Primeam uneori, spre exemplu, o ciorbă de cartofi din care mai mult de jumătate erau coji. Aşa că vă daţi seama ce zeamă putea să dea fierberea cojilor ălora nespălate. Sau ziceau *ei* că ne dau carne. Şi carnea era reprezentată acolo de burtă. Dar *ei,* neavând timp şi nici interesul, nu mai curăţau burta aia şi o puneau cu totul la fiert. Era ceva de neimaginat! Altfel de „carne” care ni se dădea erau buzele de vacă procurate de la abator. Şi aveau alea nişte fire de păr pe ele... Când îţi

apăreau în gamelă, nu ştiai ce mare minune e.

Deci, asta era toată carnea care vi se dădea?

Da; nu era carne adevărată. Descoperiseră faimoasa categorie a subproduselor, care de fapt se găseau şi în afara puşcăriei în perioada regimului comunist – cartilaje şi toate deşeurile râmase după dezosare, care se aruncă în mod obişnuit.

Ce primeaţi de mâncare?

Dimineaţa era un nenorocit de terci în care puneau puţină sare. Sau ni se dădea „cafea”, adică un zaţ din ăla fără zahăr, fără nimic, negru. Era, acolo, o cantitate de 250 de grame. Pe urmă, la prânz, chipurile erau două feluri: o ciorbă şi o „mâncare”. În realitate mâncarea era tot o zeamă chioară.

Şi colonelul meu, săracul de el, era în aşa hal de preocupat de mâncare şi de deformat de anii de detenţie, încât îşi făcuse un ritual din a mânca. Săracul, aştepta masa şi când i se dădea zeama aceea zisă ciorbă, nu o mânca. O punea pe fereastră. Şi aştepta să vină şi partea a doua, aşa-zisa mâncare. Le amesteca. Era tabietul lui.

Noi mai căpătăm în fiecare zi şi un sfert de pâine, 250 de grame. Nu vă mai spun că sfertul ăsta de pâine avea şi el o poveste specială. Pentru că ne era dat în nişte pâini foarte mari, din care erau feliate bucăţile, porţiile. Iar spiritul nostru de dreptate şi justiţie ne-a îndemnat să găsim metoda ca nu cumva unul să ia mai mult sau mai puţin. De aceea se improvizaseră nişte cântare. Erau făcute din lemn, cu două cuişoare, şi se înfigea unul într-o bucată de pâine şi altul în altă bucată. Şi se egalau. Ca să fie toate porţiile la fel, să nu existe din punctul ăsta de vedere nici un fel de suspiciune.

De unde luaţi cuie?

De la pantofi. Nu vă puteţi imagina de ce inventivitate sunt capabili deţinuţii.

Şi el avea sfertul ăsta de pâine… Şi ce făcea? Întindea un fel de batistă şi lua bucata aia de pâine şi-o mărunţea, făcea din ea bucăţi-bucăţi, micuţe, micuţe, micuţe, pe care le înşira ca pe soldaţi. Şi după ce termina acest ritual, lua toate bucăţelele alea micuţe şi le răsturna în gamelă peste cele

două feluri amestecate. Dar nu se oprea aici; punea apoi gamela cu acest amestec pe fereastră, pe zidul ăla mare, şi o lăsa să se răcească. Dar de fapt el nu aştepta să se răcească mâncarea. După cum am aflat ulterior, când am discutat cu el, el aştepta ca ultimul dintre noi să termine de mâncat, să nu mai mănânce nimeni în cameră. Mi-a mărturisit: „Dom'le, nu-ţi dai seama ce satisfacţie am când văd că eu sunt singurul care mănâncă". Vă daţi seama ce deformaţie avea... Şi omul era lucid, nu făcea asta inconştient sau automat. În fiecare zi ritualul era acelaşi. Şi-mi explica: „Nu pot altfel. Numai aşa mă simt satisfăcut, când văd că sunt singurul care mănâncă, că toţi ceilalţi au terminat şi se uită la mine". Prin urmare, vedeţi ce reacţii şi ce comportamente aberante se năşteau câteodată. Cât timp nu se ajungea la agresivitate, era în regulă.

Dar uneori se ajungea la violenţă?

Da, se ajungea şi la conflicte.

Cine le potolea?

În primul rând şeful de cameră şi cei care erau mai în putere şi mai ponderaţi, astfel încât conflictele nu ajungeau în stadii atât de avansate. Erau însă unii teribil de înclinaţi spre conflict, spre confruntare. Mai ales când se dezbăteau chestiuni politice.

În celulă, deci, deţinuţii erau de diferite orientări politice?

Da, sigur, până prin '53-'54, când au început să facă o separare a lor, gândindu-se că astfel îi controlează mai bine.

„Pe el, dar să nu-i daţi în dreptul inimii!"

Aţi început să vorbiţi despre Maromet, comandantul închisorii, ca despre „o figură celebră" ...

Era o figură atât de sinistră, era un tip patologic...

L-aţi întâlnit?

Da, doar eram acolo când funcţiona...

Cum arăta?

O faţă lată, cu ochii în fundul capului, cu o expresie de mitocan şi de arierat, un tip înalt, solid, primitiv de la prima

vedere. Când venea, venea cu liota, cu însoţitorii. A fost o perioadă când umblau toţi, inclusiv el, cu bâta în mână, cu o coadă de mătură. Îmi amintesc de o chestie care are şi conotaţii ilare. În perioada în care se bătea foarte tare la Jilava, când pentru orice fleac încasai o bătaie serioasă, un deţinut bătrân a fost prins în culpă. Nu ştiu exact ce făcuse. Şi s-a hotărât să fie pedepsit. L-au luat: „Vino-ncoace!” Era şi Maromet de faţă. L-au dus într-una din camerele gardienilor (exista câte una la fiecare nivel) şi câţiva gardieni au început să-l bată cu ciomege. Era un om trecut de 60 de ani şi destul de bolnav, săracul, care a început să implore: „Domnule comandant, eu sunt cardiac, slab de inimă. Nu cumva, dacă mă bateţi aicea, să mi se întâmple ceva, să mor”. Şi Maromet, care era şi bâlbâit, a intervenit: „Da, pe-pe-pe el! Dar ave-ve-veţi grijă să nu-i daţi în dreptul i-i-inimii”.

Era un criminal ordinar, cum v-am spus, un cretinoid, rău până-n fundul sufletului, şi avea o trăsătură care ieşea în evidenţă: o inventivitate fără limite în materie de represiune şi tortură. Adică găsea pe loc metodele prin care să te tortureze. De exemplu, existau la Jilava două sau mai multe camere ale condamnaţilor la moarte. Când un deţinut primea sentinţa definitivă de condamnare la moarte, până la execuţie era ţinut izolat într-una din aceste încăperi. Dar ce era camera aia? — că am stat şi eu câteva zile acolo, odată, când am fost pedepsit. Era un fost closet cu ciment pe jos, care avusese mai multe găuri care fuseseră astupate. Atât! N-aveai pat, n-aveai nimic pe care să te aşezi… Stăteai pe ciment – din dispoziţia lui Maromet! Dacă nu aveau condamnaţi la moarte, aceste încăperi deveneau camere de pedeapsă. Când te pedepsea, îţi dădea un număr de zile de stat acolo, iar înainte de a te introduce în camera de pedeapsă, aruncau câteva găleţi de apă pe jos. Te dezbrăcau până la izmene şi cămaşă, şi stăteai acolo, în apa aia cu picioarele goale. Vă daţi seama, era cumplit, la cât de frig era acolo chiar şi vara. Şi în afară de asta, mâncai o dată la trei zile. Aşa era regula. În rest, ţi se dădea o gamelă de apă şi o bucăţică de pâine.

Asistenţa medicală cum era?

A, asistenţa medicală era o „poezie”. Era un doctor la Jilava care patrona toată povestea asta.

Era doctorul închisorii sau era deţinut?

Era doctorul închisorii. În alte penitenciare doctorii erau din rândul deţinuţilor. Aici, la Jilava, doctorul nu era deţinut. Şi totul devenea un fel de batjocură. De exemplu, când am fost mutat în „depozitul” Tribunalului Militar, unde eram la dispoziţia tribunalului, eram într-o cameră în care erau vreo 200 de oameni. Mi s-a repartizat locul dinspre fereastră. Acesta era cel mai favorizat.

Acolo era aerisire, puţea mai puţin, în sfârşit...

Cum se aerisea camera?

Deschideam ferestrele. Bine că mi-aţi adus aminte: pe timp de vară, în celulele acestea atât de aglomerate, atmosfera devenea irespirabilă. Oamenii veneau pe rând în dreptul uşii să ia o gură de aer, pentru că prin spaţiul dintre uşă şi podea pătrundea puţin aer. Trebuia să stai la rând ca să te lungeşti puţin acolo şi să inspiri astfel puţin aer. Era ceva cumplit, nu se poate imagina.

Şi iarna?

Iarna era destul de frig. Nu se încălzea.

„Mori dracului, bă, că de-aia eşti aici!”

Deci, v-au dat locul de la fereastră...

Mi s-a propus: „Vreţi să staţi acolo? Dar vedeţi că cel care e primul de lângă fereastră este tuberculos”. Şi au rămas foarte miraţi că eu accept fără niciun fel de rezervă să stau lângă acel deţinut.

Nu v-a fost frică?

Nu. Păi, în altă cameră, tot la Jilava, eram cu un lot de tineri liceeni, dintre care unul făcuse tuberculoză. Şi odată a avut o hemoptizie masivă. Când i-a dat drumul, a făcut o baltă de sânge.

Cine era?

Un băiat, Stelică. Era foarte tânăr, avea vreo 18-19 ani. L-am întâlnit după eliberare; se aranjase. Dar ce s-a întâmplat:

în momentul când ceilalţi au văzut sângele, au intrat în panică... S-au retras cu toţii spre perete, într-atât erau de speriaţi. Zic:

— Ce-aveţi, măi?

Am luat gamela ăluia, am pus-o jos şi, cu mâna, am luat sângele şi l-am turnat în gamelă. Zic:

— Ce-i aşa mare scofală?

— Păi, ne e frică să nu ne îmbolnăvim. Aşa că erau episoade din astea în care asistenta medicală lipsea cu desăvârşire.

Nu chemaţi pe nimeni?

Ca să obţii, chipurile, asistentă medicală, trebuia să baţi tare în uşă. De cele mai multe ori însă gardianul făcea scandal. Băteai, băteai, şi după ce luai câteva înjurături ca să nu mai baţi, apărea gardianul, foarte deranjat:

— Ce baţi, mă?

— Dom'le, avem unul foarte grav bolnav, trage să moară...

— Care-i ăla?

— Cutare.

— Tu eşti, mă? Ce ai, mă, banditule?

— Cutare, cutare, cutare...

— Lasă, c-o să-ţi treacă.

Şi dacă ăla protesta sau mai adăuga ceva:

— Mori dracului, bă, că de-aia eşti aici! Asta ne spunea mereu. Erau foarte tare îndoctrinaţi. Credeau că ceea ce fac este foarte legitim şi foarte legal.

Şi mai existau diversele şicane, în sensul că se făceau aşa-zisele percheziţii, care se transformau în adevărate orori. Pătrundeau gardienii în trombă, ne băgau într-un colţ, ne puneau să ne dezbrăcăm în pielea goală şi să le dăm veşmintele. După ce le controlau pe toate – şi eram aproape o sută de deţinuţi acolo – le puneau grămadă şi vă daţi seama ce se întâmpla după ce plecau, cât timp trebuia să căutăm noi. Ăsta era un aspect. Dar cel mai greu de suportat era faptul că desfăceau aşa-zisele saltele umplute cu paie (care până la urmă se transformaseră în nişte saci de praf cu urme de paie tocate), ca şi când cine ştie ce-am fi putut să ascundem acolo. De cele mai multe ori le răsturnau şi făceau

în celulă o atmosferă irespirabilă. După ce-şi terminau operaţiunile, plecau triumfători. Ăsta era încă un mijloc de tortură.

Când a avut loc procesul?

Când ancheta a fost terminată şi dosarul finalizat, am fost scoşi „de pe secţie”, cum se numea detenţia pe care am avut- o până atunci, şi duşi într-un spaţiu mai special, care se chema Reduit. Aici erau patru camere ce comunicau una cu cealaltă constituind depozitul Tribunalului Militar. Şi am mai stat şi aici două luni, după care a urmat procesul. Acesta a avut loc prin aprilie-mai 1952. Pe drumul de la celulă până la camion am fost păziţi cu pistoale mitralieră. În camion ne-au obligat să ne aşezăm pe burtă şi ne-au pus o pătură în cap, ca să nu-şi dea nimeni seama de ceea ce se întâmplă şi care este încărcătura camionului. Şi aşa am ajuns la Tribunalul Militar, care se afla pe strada Negru Vodă, într-o casă particulară.

„Sentinţele erau hotărâte dinainte”

Procesul a fost de o stupiditate şi de o monotonie rar întâlnite, cu o instanţă moleşită, care din când în când mai scotea câte-o vorbă. Procurorul a încercat să demonstreze periculozitatea a ceea ce am făcut, când, de fapt, nu fusese decât o tentativă de organizare şi nu se trecuse efectiv la a face ceva concret. Dar în gura procurorului lucrurile au căpătat o amploare şi nişte dimensiuni exorbitante. Avocaţii erau numiţi din oficiu; nu am vorbit niciodată cu avocatul înainte de proces şi nici nu simţeam nevoia să fac acest lucru. De altfel, avocaţii au fost atât de lapidari! Iar pledoaria lor se rezuma la formula: „Totuşi, vă rugăm să ţineţi cont de circumstanţe”, pentru că procurorul, când a făcut rechizitoriul, a mers pe ideea că, de fapt, avocatul este un colaborator al Parchetului – aşa era atunci. Totul s-a desfăşurat într-o notă specifică proceselor comuniste. Sentinţele erau hotărâte dinainte. Lista cu pedepsele stabilite de Securitate ajungea la complet, aşa că totul nu era decât o mascaradă care trebuia să umple un gol juridic. Familiile

noastre n-au avut voie să asiste la proces. Era o asistenţă acolo, probabil de serviciu, pentru că se obişnuia şi chestia asta.

Pe urmă am revenit la puşcărie, aşteptând să ni se comunice sentinţele.

Vi le amintiţi?

Florin Dumitrescu, Gheorghe Popescu, Gheorghe Cornea, Traian Tudose, Toma Birăescu au primit câte 25 de ani de muncă silnică; medicul Paul Iovănescu şi subsemnatul am primit câte 15 ani; Maria Teodorescu – 10 ani; Constantin C., care era un plângăcios şi care se văicărea tot timpul, a luat 3 ani.

Cine era preşedintele completului de judecată?

Nu pot să vă spun, nu i-am aflat numele.

Când aţi fost duşi la tribunalaţi putut să luaţi legătura cu cineva din afară?

Nu, nimic. Ba chiar ne-au pedepsit pentru că de când ne-au dat jos din camion şi până când am intrat în tribunal, ne-am uitat în toate părţile şi am făcut semne cu mâna pentru că i-am văzut în faţa tribunalului pe unii din familie.

Cum v-au pedepsit?

După ce ne-am înapoiat la Jilava, în loc să ne ducă în celula noastră, ne-au băgat în acele camere de pedeapsă despre care v-am vorbit, unde ne-au ţinut câteva zile.

La proces, aţi recunoscut toate acuzaţiile aduse?

Ceea ce făcuserăm noi nu era ceva foarte grav, aşa că nu aveam motive să contestăm. Judecând cu criterii normale, credeam că ceea ce putea să ni se reproşeze nu prea părea motiv de incriminare penală. Şi încă trăiam cu impresia că, totuşi, se va face justiţie.

„Te condamnau pentru ceea ce eşti, nu pentru ceea ce ai făcut”

Că o să fiţi eliberaţi?

Nu eliberaţi, dar nu ne imaginam că o să fim pedepsiţi foarte grav pentru intenţiile noastre. Dar *ei* – aşa cum am

spus mai înainte, amintind formula faimoasă a lui Vîşinski – „pedepseau omul, nu fapta”, deci te condamnau pentru ceea ce eşti, nu pentru ceea ce ai făcut.

Ce întrebări vă puneau?

Întrebările erau destul de banale: „de când îl cunoşti pe cutare?”, „când v-aţi întâlnit prima dată?”, „ce-aţi discutat?”, „ce-aţi pus la cale?”, „cum voiaţi să protestaţi împotriva guvernului?” … Erai întrebat şi tu trebuia să răspunzi dacă a fost sau nu aşa. „Te-ai întâlnit cu respectivul…în condiţiile cutare şi cutare?”. „Da”. „Şi ce-aţi discutat?”. Trebuia să spui pe scurt despre ce a fost vorba.

Aceste lucruri recunoscute de dumneavoastră se petrecuserăîn realitate?

Da, sigur. Dar ei le-au împins mai departe. Au început la un moment dat să profileze culpa pe care urmau s-o dezvolte. Ăsta era un fel de preludiu, după care trebuia să se ajungă la luări de atitudine împotriva noastră. Şi bineînţeles că veneau şi cu întrebări bizare. Dar chestia asta nu mai şoca pe nimeni, pentru că atmosfera era cea cunoscută şi se vedea foarte clar că totul trebuia să ducă la condamnarea noastră. Mai ales că în perioada în care am fost noi judecaţi avusese loc o înăsprire substanţială a pedepselor. Anii de pedeapsă erau împărţiţi cu foarte multă largheţe. Adică, a primi condamnări de 10 ani, 15 ani, era atunci la ordinea zilei. Cine lua sub 10 ani era privit cu o oarecare suspiciune: „Ce se întâmplă? De ce a primit numai atât?” Se năşteau bănuieli de genul: „Poate că ăsta a oferit ceva ca să scape mai ieftin”.

„Oamenii lui Robert”

Mi-aţi spus că Florin Dumitrescu a fost considerat şeful organizaţiei…

Da. Am aflat ulterior că Securitatea este cea care a inventat organizaţia şi „l-a ales” pe el şef. Mai târziu, mi-a povestit chiar el cum i-au spus: „Nu mai nega. Ai fost şef!”. Şi au găsit şi o denumire pentru organizaţie: „Oamenii lui Robert”. De ce „Robert”? Nimeni n-a putut să dea vreo explicaţie, dar aşa trebuia. Pe vremea aceea în evidenţele

Securităţii trebuiau să apară organizaţii constituite, cu o anumită ierarhie şi neapărat cu un şef.

El când a fost arestat?

Prin septembrie. Eu – în noiembrie. Sistemul era foarte simplu: întâi era arestat unul, apoi, în funcţie de ceea ce reuşeau să scoată de la el şi de ceea ce reuşeau să-l determine să declare, îi arestau pe ceilalţi. Cea mai mare bucurie pe care puteai să i-o faci anchetatorului era să vii cu nume noi. Asta era nemaipomenit pentru *ei*! Se pare că una dintre sarcinile *lor* prioritare, era să descopere cât mai mulţi „duşmani ai poporului” pentru a putea face dovada unei activităţi foarte susţinute desfăşurate în apărarea partidului şi a regimului comunist. Securitatea se manifesta în forţă. Nimic nu se mai putea concepe fără acordul şi fără „binecuvântarea” acestei instituţii, care a fost ceva macabru. După părerea mea, Securitatea a fost cea mai fiabilă şi mai productivă instituţie din tot ce a creat comunismul. Adică un mecanism uluitor, care cuprindea foarte mulţi oameni şi ale cărui tentacule începuseră să pătrundă până în cele mai neaşteptate unghere ale vieţii sociale şi ale vieţii particulare a fiecărui cetăţean. Aşa că întotdeauna te simţeai oarecum vizat şi urmărit. Se crease astfel o anumită psihoză care îl modificase foarte mult pe om.

Asta se simţea de afară. Când erai arestat, lucrurile se schimbau însă fundamental. În închisoare nu mai exista nici un fel de simulare de oarecare legalitate sau nici o grijă de a nu se da în spectacol. Relaţiile erau cât se poate de clare şi foarte bine definite. Adică arestatul nu avea nici un fel de drept, nu putea protesta, nu putea pretinde nimic, nu putea invoca nici un articol de lege. Era supus unui tratament foarte bine dozat, care avea un scop precis. Şi asta se putea constata pe măsură ce parcurgeai etapele detenţiei. Toată lupta era dusă pentru anihilarea insului, a omului. Iar procedeul era foarte simplu şi, în acelaşi timp, extrem de brutal. Se urmărea, prin toate mijloacele, prin tot ambientul creat, ca deţinutul politic să ajungă la un moment dat să renunţe la propria sa personalitate şi să nu mai reacţioneze. Eu am numit chestia asta un fel de plasticizare a eului. Eul

deţinutului trebuia să devină o substanţă amorfă, aptă de a fi modelată, şi pe care respectivii gardieni şi comandanţi să o contureze, să-i dea forma dorită de *ei.* În ultimă instanţă, urma să se ajungă la omul despre care s-a vorbit şi în literatură, iar omul acesta trebuia să fie întâi de toate un demisionar. Adică trebuia să renunţe la orice fel de atitudine, la orice fel de iniţiativă, la orice fel de urmă de personalitate. Renunţând la asta, devenea materialul ideal pentru a fi modelat. Şi atunci era pus în locul care îi era destinat, unde trebuia să funcţioneze exact după preceptele şi după cântecul de la claviatura Securităţii.

Deznădăjduiţi şi revoltaţi

Am înţeles că existau două tabere: deznădăjduiţii şi revoltaţii.

Diferenţierea aceasta a avut loc. Într-adevăr, se făcea o selecţie în masa deţinuţilor, în sensul că toate presiunile acestea extraordinar de puternice la care era supus insul respectiv, de cele mai multe ori îşi atingeau scopul; se ajungea la deznădejde, la renunţare şi în ultimă instanţă la capitulare. Şi atunci începea Securitatea să acţioneze.

Astfel că unii deţinuţi erau racolaţi şi semnau un angajament cu Securitatea. Am cunoscut o serie de oameni acolo, dintre care unii erau delatori de închisoare, racolaţi de administraţie, care în schimbul unor avantaje minore (câte un supliment de mâncare sau promisiuni de genul: „o să avem grijă de voi la proces”) îşi ofereau serviciile: să-i provoace la discuţii pe unii deţinuţi – uneori primeau chiar indicaţii şi dispoziţii de cine să se ocupe – şi, bineînţeles, pe urmă să transmită ce au aflat; erau puşi să-i tragă de limbă chiar pe cei mai puţin importanţi şi dacă aflau ceva interesant, trebuiau să meargă imediat să comunice conducerii închisorii. Au fost destul de mulţi, să ştiţi că avem şi pentru asta o oarecare înclinaţie, domeniul delaţiunii fiind destul de bine reprezentat...

Alţii rămâneau nişte manevrabili, o masă amorfă care tot timpul nu făcea decât să se lamenteze, să se văicărească şi

să îşi blesteme soarta.

Pe de altă parte, mai exista în rândul deţinuţilor o minoritate asupra căreia exercitarea acestei presiuni dădea naştere la reacţii de opoziţie, iar sentimentele şi pornirile lor *anti,* în loc să dispară, să se atenueze, se accentuau. De aceea aceşti deţinuţi trebuiau reduşi complet la tăcere, prin orice mijloace, sau eliminaţi.

După proces, ce a urmat?

În foarte scurt timp am aflat că vom pleca. Era în curs de constituire un lot destul de masiv care avea să fie trimis la mina de plumb Baia Sprie. Acolo trebuia să ajungem. Ceea ce s-a şi petrecut în iulie 1952.

Cam câţi eraţi?

Cred că eram peste o sută de deţinuţi, astfel încât am mers cu un tren special.

Indiferent de condamnare?

Nu. Cei care aveau condamnări sub 10 ani, mergeau la Canal – cât a funcţionat Canalul; pe urmă la munci agricole… Pentru munca în mină erau selecţionaţi deţinuţii care aveau condamnări mai mari de 10 ani. Şi s-a constituit lotul acesta, din care am făcut şi eu parte, iar noi eram foarte nerăbdători să plecăm. Pentru noi era însă o mare necunoscută: ce se întâmplă acolo, cum poate fi? Ştiam sigur că la Baia Sprie e o colonie de muncă, prin urmare n-o să fie celulă, n-o să fie penitenciar, o să fie un lagăr… Dar când auzeam de această mină, realizam că la exploatarea plumbului se lucrează sub pământ, că nu e joacă.

Iulie 1952: Baia Sprie

Şi a venit ziua plecării. Toţi cei care aveau condamnări mai mari de 10 ani erau puşi în lanţuri. Mi s-au bătut lanţuri la picioare, dar din nefericire am fost legaţi câte doi – un lanţ la doi inşi, la câte un picior. Şi aşa mergeam… Era teribil de incomod. Vă daţi seama cât de anevoios era. Am ieşit din fort flancaţi de două şiruri de miliţieni înarmaţi cu pistoale mitralieră; aşa ne-au dus până la camion, cu fel de fel de strigăte şi răcnete. În camion ne-au pus să ne pitim şi au

aruncat o prelată peste noi ca să nu vedem şi nici să nu fim văzuţi. Şi am ajuns la gară, unde am fost îmbarcaţi în vagoane- dubă. Transportul cu vagonul-dubă făcea parte din sistemul de represiune. Înăuntrul vagonului erau nişte bănci de lemn, iar la capătul acestuia erau nişte cabine pentru gardienii care ne păzeau şi un veceu. Nu ştiu dacă vă daţi seama ce înseamnă să mergi la veceu când eşti legat cu lanţul de cineva. E ceva atât de umilitor şi de incomod, ceva ce nu s-a pomenit... Am mers destul de mult, vreo două zile şi două nopţi, pentru că aceste vagoane speciale se tot manevrau, se luau de la un tren, se ataşau la altul şi tot aşa...

Ce mâncare primeaţi?

Hrană rece. Adică ne dădeau raţia pe toată ziua: o bucată de pâine care cântărea cam între un sfert şi o jumătate de kilogram, o bucată de slănină, care era cumplit de sărată, şi marmeladă. Ăsta era „meniul”.

Cine vă aducea mâncarea?

Gardianul.

Aveaţi câte un gardian la fiecare vagon?

Nu, mai mulţi. V-am spus, la capătul vagonului erau nişte cabine pentru gardienii de însoţire, care mergeau cu noi până la destinaţie. Şi ei aveau grijă ca o dată pe zi să vină să ne dea mâncarea asta, pe care ţi-o drămuiai cum voiai. În general era mâncată toată o dată. Oamenii încă sufereau de foame. Călătoria, în general, a fost teribil de chinuitoare şi de obositoare.

„Şobolanii dansau prin dormitoare”

În sfârşit, am ajuns la destinaţie. În gară, ne aşteptau camioanele. Acelaşi ritual – cu ţipete, cu răcnete, băgaţi în camioane, acoperiţi cu prelate... Şi ne-am trezit la Baia Sprie, care era o colonie, adică mai multe barăci la poalele unui munte – un fel de văgăună cu pereţi muntoşi. La început, schimbarea ni s-a părut de-a dreptul şocantă; de la rigoarea acelui spaţiu redus şi apăsător, cu un aer irespirabil, ajunseserăm într-un teritoriu ceva mai liber. Eram între munţi, străjuiţi de nişte stânci cu aspect cenuşiu-maroniu, cu

un pic de vegetaţie. Barăcile erau dispuse în careu. Am fost repartizaţi la dormitoare.

Acolo, în curte, am văzut pentru prima dată ceva care m-a dezgustat în mod profund: veceurile erau improvizate – nişte gropi acoperite cu scânduri unde se putea duce fiecare. Nu vă mai spun ce miros era acolo, că nu era decât scândura aia de deasupra. În rest, gaură şi gata. Nimic altceva. Bine, aveau şi nişte pereţi de scânduri, dar în special în timpul verii, cum era când am ajuns noi, era un miros pestilenţial. Şi, în afară de asta – ce n-am mai întâlnit în altă parte! se dezvoltaseră şi se înmulţiseră nişte viermi nenorociţi care umblau pe scândurile alea în permanenţă. Erau cu miile! În veceu, pe toate scândurile alea, pe pereţi, pe oriunde, numai viermi. Ceva inimaginabil!

Cam câţi eraţi în colonie?

Trei-patru sute. Dar n-am stat mult la Baia Sprie…

Câte barăci erau?

Cam patru barăci mari, de bine, de rău „mobilate” cu paturi, şi având înăuntru closete cu sisteme de scurgere, pe unde pătrundeau însă şobolanii. Fiindcă acolo asta era una din marile probleme. Erau atât de mulţi! Vă daţi seama, se adunau de peste tot, veniseră într-un număr fantastic pentru că aici se gătea, erau resturi de mâncare… După ce plecam noi – unii eram în schimb de zi, alţii în schimb de noapte şobolanii ieşeau. Veneau pe conductele de scurgere şi te trezeai cu ei în dormitor, unde umblau, ţopăiau, se urcau pe paturi, erau foarte adaptaţi.

Într-una din primele zile, stând la fereastră şi uitându-mă afară, am avut dintr-o dată senzaţia că pământul se mişcă, unduieşte. M-am întrebat: domnule, s-a întâmplat ceva cu mine, ce se petrece? Şi i-am spus unuia mai vechi: „Domnule, uite ce se întâmplă…”. Şi ăla a început să râdă, pentru că tot spaţiul ăla, toată suprafaţa aia, era plină de şobolani care stăteau unul lângă altul şi se mişcau aşa frumos, dansau prin dormitoare – o înfrăţire…

Cum vă gospodăreaţi?

Era bucătăria şi o spălătorie. Dacă în celule fiecare îşi spăla

singur hainele, aici era o spălătorie. Iar bucătăria era deservită tot de deţinuţi. Erau aleşi şi se ocupau de prepararea mâncării. Acuma, noi am avut o foarte mare speranţă că ajungând într-un loc unde se munceşte, o să dăm de o mâncare mai ca lumea şi mai ales mai multă. Ceea ce în parte a fost adevărat. Dar organismele multora dintre noi au avut o reacţie nenorocită. Pentru că regimul de spoliere pe care l-am avut în sistemul celular crease o oarecare disfuncţie a organismului. Şi când au dat de o mâncare mai consistentă, majoritatea deţinuţilor au avut nişte diarei care au ţinut săptămâni de zile, nu se mai puteau opri.

Ce avea în plus mâncarea de aici?

Nu era cu aşa de multă apă, avea grăsime ceva mai multă – care era însă în defavoarea noastră, pentru că grăsimea, după regimul pe care-l suportaserăm dincolo, făcea ravagii – şi mai era şi carne din când în când. În tot cazul, diferenţa era mare. Dar nu aveam o alimentaţie normală. Era mai multa mâncare. Raţia minerului, de fapt, era de un kilogram de pâine pe zi, dar noi nu primeam atâta. Cât de cât, te simţeai totuşi oarecum mai sătul.

Pe lângă asta, exista şi un aşa-zis magazin, de unde – pe baza unei cartele ce se primea lunar şi care reprezenta, chipurile, o retribuţie dată de Ministerul Minelor către Ministerul de Interne, din care o cotă revenea deţinuţilor – puteai să-ţi cumperi diverse, foarte puţin de altfel, fiindcă preţurile erau uluitoare; mai toată lumea tăbăra pe ţigări – ăsta era articolul cel mai solicitat.

Odihna, însă, era în general deficitară pentru că se stătea foarte mult în mină. Durata şutului era mult mai lungă decât în mod obişnuit. Era un plan care trebuia executat şi din cauza asta trebuia ca exploatarea să fie intensă. Spuneau: „Trebuie să faci atâtea tone de minereu, să-l rulezi sau să-l perforezi”. Era categoric. Bineînţeles că se practicau foarte mult „întrecerile socialiste”, şi erau unii demenţi care se porneau şi săltau normele, pe care marea masă a deţinuţilor nici măcar nu se putea gândi că o să ajungă să le facă. Se lucra în două schimburi – unul de zi, altul de noapte.

„În mină, din cauza căldurii, munceau în pielea goală”

Cam câţi intraţi în mină?

Păi, intrau destul de mulţi. Când am fost eu acolo, intrau cam o sută de inşi într-un schimb, pentru că mina de la Baia Sprie era foarte mare. Era o mină veche, de pe vremea romanilor. Era cea mai importantă mină de metale neferoase dintr-un triunghi din Maramureş; mai era una numită Valea Nistrului, şi alta Cavnic – unde exploatarea se făcea tot cu deţinuţi. Cea de la Baia Sprie avea 12 orizonturi, adică 12 niveluri la care se lucra. Nu se lucra la toate; mai mult la ultimele orizonturi: 10, 11 şi 12; astea funcţionau, cele mai adânci. Se ajungea acolo cu corfă – un fel de ascensor special, din ăsta de mină, care era mânuit şi manevrat de la suprafaţă. Într-o corfă intrau 6 inşi. Şi vă daţi seama că era ceva să-i tot plimbi pe ăştia, să-i laşi, să-i scoţi... Era foarte cald, mai ales la orizonturile 10 şi 11. Orizontul 12 era mai bine aerat.

Cum se făcea aerisirea?

Aveau instalaţie de aerisire. Se făcea mecanic. Dar nu funcţiona aşa cum trebuie. De aceea la orizonturile 10 şi 11, şi chiar şi la 12 în anumite zone, minerii munceau complet dezbrăcaţi, în pielea goală. Din cauza căldurii. Nu se putea sta altfel.

În acea mină lucrau şi angajaţi civili sau numai deţinuţi politici?

Aveam un corp de civili, cum le ziceam noi – ingineri şi maiştri, mineri de meserie, care conduceau toată exploatarea asta.

Intrau şi ei în mină?

Da, dar numai ca să controleze, să evalueze, să dea indicaţii. În rest, noi aveam o conducere formată din deţinuţi: şefi de orizont, fel de fel de mecanici... Şi trebuie remarcat că unii dintre ei ajunseseră extraordinar de pricepuţi. Aveam, la un moment dat, ca şef de orizont, un tip foarte simpatic şi foarte guraliv; îl chema Narcis Triandaf, fost căpitan de jandarmi, şi ajunsese să fie extraordinar de priceput în

materie de minerit. Îşi însuşise meseria foarte bine.

Dumneavoastră ce lucraţi?

Când am ajuns la Baia Sprie, unde am stat din iulie până în decembrie, mi s-a comunicat că poate o să ajung la cabinetul medical al coloniei, dar locurile de aici erau deja ocupate. Erau doi medici acolo, foarte cumsecade; pe unul îl chema Marcoci[11], iar pe celălalt Veselovschi[12]. Au fost oameni la locul lor, adică nu pe linia celor care au făcut şi alte năzdrăvănii.

Eu aici n-am lucrat decât ca medic de subteran. La fiecare orizont, era un aşa-zis cabinet medical, bineînţeles improvizat; acolo unde se afla conducerea respectivului orizont, era şi un mic cabinet medical pentru primul ajutor.

Vă rog să deschidem o paranteză şi să-mi spuneţi dacă în tot acest timp aţi ştiut ce s-a întâmplat cu familia dumneavoastră.

N-am ştiut nimic. Prima veste care am primit-o de la ai mei a fost abia prin 1962, când ajunsesem în Balta Brăilei – ultima etapă dinaintea eliberării. Tot ce-am aflat despre ei, am aflat ulterior, când am ajuns acasă.

Şi ce-aţi aflat? Ce făceau ei în timpul ăsta?

Familia mea a fost sortită unei traiectorii extrem de incomode. Tatăl meu, fiind un mic negustor, a fost total desfiinţat. Mai aveam un frate, care era şi el în închisoare – s-a eliberat în ’55 –, şi o soră, care a depus nişte eforturi supraomeneşti ca să poată să supravieţuiască; li se făceau fel de fel de şicane – ceea ce era la ordinea zilei. Pe lângă asta, trebuiau să suporte şi oprobriul unora dintre vecini. Dar au reuşit să meargă înainte.

---

[11] **Sergiu Marcoci,** născut la 4.07.1917, în Burla, judeţul Suceava, medic radiolog. Prin sentinţa 2159/1948 dată de Tribunalul Militar Bucureşti, a fost condamnat la 12 ani temniţă grea pentru „răzvrătire contra ordinii sociale". A trecut prin închisorile Aiud, Baia Sprie, Oradea. Eliberat înainte de termen la 13.02.1958. *(ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 41910.)

[12] **Iosif Veselovschi,** născut la 21.08.1908, în Bucureşti, medic. Prin sentinţa 1067/1950 dată de Tribunalul Militar Bucureşti, a fost condamnat la 20 de ani muncă silnică pentru „complot". A trecut prin închisorile Jilava, Aiud, Baia Sprie, Satu Mare, Gherla. Eliberat prin graţiere la 1.08.1964. *(ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 74842.)

Soţia?

Eram proaspăt căsătoriţi când am fost arestat în Bucureşti; mă însurasem în iulie şi în noiembrie am fost arestat. Soţia absolvise A.S.E.-ul şi lucra la Banca pentru Dezvoltare…

Au dat-o afară din serviciu?

Nu, nu i s-a întâmplat nimic. În ’58, după 7 ani de la arestarea mea, a divorţat şi apoi s-a recăsătorit.

În tot acest timp, ce v-a ajutat sa rezistaţi în puşcărie?

Cred că, în primul rând, structura mea genetică, „dotarea”, „materialul” din care am fost croit şi, în al doilea rând, convingerea nestrămutată că ceea ce mi se întâmplă nu este întâmplător şi că drumul, traiectoria pe care mă mişc, este cea necesară, aşa că nu am de ce să-mi fac reproşuri, nu am de ce sa mă tângui şi nu am de ce să cer cuiva iertare. Aş putea spune că am avut şi un pic de şansă, pentru că, datorită constituţiei mele fizice, n-am avut probleme cu sănătatea şi nici dereglări psihice, care erau cumplite şi foarte numeroase în detenţie.

Acum haideţi să închidem această paranteză. După episodul Baia Sprie, ce urmează?

În decembrie 1952 am fost anunţaţi că din colonia de la Baia Sprie vor pleca 200 de deţinuţi la o altă mină apropiată, Cavnic, unde urma să se deschidă exploatarea. Printre cei strigaţi am fost şi eu împreună cu colegul meu, doctorul Iovănescu. Aşa că am fost transportaţi la mina aceasta, unde, acum, am fost pus să lucrez ca medic la cabinetul coloniei, iar el a fost dus în mină, ca medic de subteran.

Cavnic. „Rolul cabinetului medical era, de fapt, ca oamenii să se mai odihnească”

Ce fel de cazuri aţi avut de tratat?

Cele mai frecvente erau cazurile de rănire. Cea mai grea muncă în minerit, şi în special în această mină, era perforatul. Adică prima etapă a exploatării consta în fărâmiţarea materialului. În peretele respectiv, care conţinea minereu, în locul numit abataj, care era blocul de exploatare, se intra şi

cu nişte perforatoare foarte puternice, electrice care aveau nişte sfredele de oţel, cu care se făcea perforarea. Adică se găurea peretele, ca pe urmă să se introducă dinamita, să explodeze şi să se fărâmiţeze o parte din perete care cădea şi apoi era adunat. În timpul ăsta aveau loc accidente. Cea mai periculoasă era desprinderea aşa-numitelor copturi, în sensul că minereul ăsta avea unele zone unde era foarte slab susţinut. Şi la un moment dat chiar fără să se întâmple nimic, el putea să se prăbuşească. Şi cădeau cantităţi, bolovani foarte mari, care uneori chiar au omorât oameni. Şi mai era un pericol foarte mare: gazele care urmau exploziei. După cum v-am spus, aerajul nu funcţiona întotdeauna chiar aşa cum trebuie. Din cauza asta, am avut aici cazuri de intoxicări foarte serioase, cărora trebuia să le faci faţă. Că nu-i trimiteau nicaieri pe aceşti oameni suferinzi, decât dacă erau pe moarte. Mi-aduc aminte de unul care a fost victima unei explozii şi care, când l-au scos la suprafaţă, era împroşcat de sus până jos cu fragmente foarte mici de mineral; avea sute de fragmente micuţe înfipte în piele. După ce ieşea din şut, colegul meu, Iovănescu, stătea ore întregi ca să i le scoată cu penseta; a muncit zile întregi, dar până la urmă a reuşit.

Vă amintiţi cum îl chema pe acest rănit?

Cred că Ioan Băcescu[13]. Era un băiat tânăr. Când l-am văzut aşa, am zis: „Doamne Dumnezeule, ce pot să fac?”. Şi mai avea o chestie de care mi-am dat seama după ce am mai stat de vorbă cu el: nu mai vedea. Din cauza suflului acelei explozii, n-a mai văzut o perioadă. Dar l-am îngrijit, l-am curăţat, şi încet-încet şi-a revenit din şocul ăla şi şi-a recăpătat vederea.

Aveaţi medicamente?

Mai veneau, uneori chiar şi soluţii injectabile, dar în cantitate foarte redusă.

[13] **Ioan P. Băcescu**, născut la 7.10.1929, în Drăgăşani, judeţul Vâlcea, ţăran. Prin sentinţa 47/1952 dată de Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti, a fost condamnat la 15 ani muncă silnică pentru „uneltire contra ordinii sociale". A trecut prin închisorile Piteşti, Jilava, Cavnic, Baia Sprie, Aiud, Gherla, Salcia, Giurgeni, Periprava. Eliberat la 28.01.1963. *(AC/SAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 3635.)

În mod curent ce vă dădeau?

Medicamente obişnuite, care se găsesc la orice punct sanitar: aspirine, piramidoane, ceva pentru tuse… Aveam şi o mică infirmerie, cu câteva paturi.

A, am uitat să vă spun că acest cabinet medical avea şi un reprezentant din partea administraţiei.

Care era medic?

Da’ de unde? Era subofiţer de Securitate. Dar avea această misiune. Şi mie mi-1 dăduseră pe unul, Ember, care era ungur. La început a venit foarte înţepat acolo. Şi marea mea surprizăşi satisfacţie a fost că după câtva timp reuşisem să-l transform de aşa manieră pe acest Ember, încât se ducea şi se certa cu administraţia ca să ni se dea medicamente. Adică eu îi atrăgeam atenţia: „Vezi, că se pot întâmpla lucruri foarte grave, de care şi dumneata vei fi responsabil. Dacă n-o să avem medicamente, dacă n-o să avem posibilitatea să-i îngrijim pe bolnavi, o să răspunzi”.

Îi creaţi astfel o responsabilitate.

Exact. Şi tipul şi-a însuşit-o. Am asistat cu oarecare satisfacţie, când s-a luat de cei de la administraţie. A început să protesteze pentru că nu primeam medicamente, de au rămas ăia puţin cam dezorientaţi că unul dintre ai lor poate să pună problema de maniera asta.

Însă rolul cabinetului medical era esenţialmente altul: oferea posibilitatea ca oamenii să se mai odihnească, dar era riscant pentru că puteai intra în conflict cu administraţia, care ne controla prin aşa-zisul „comandant cu producţia”. Din nefericire, acesta era un tip foarte puţin dotat mintal, de unde şi porecla lui: „Tămâie”. Şi mai era şi agresiv… Nu-i mai ştiu numele, dar vă spun, era teribil de enervant, se băga în toate şi în special nu-i conveneau scutirile. De aceea, în permanenţă aveam dificultăţi şi discuţii, că venea să-mi ceară socoteală, încât la un moment dat, riscând să fiu pedepsit, i-am spus: „Domnule, dacă dumneata te amesteci aici, să ştii că dacă cumva se întâmplă ceva, eşti responsabil împreună cu mine, pentru că ai dat dispoziţii pe linia asta. De ce te amesteci?” E adevărat că am făcut câteva zile de

carceră, dar până la urmă am rămas în continuare la cabinetul medical.

Ziare contra cearşafuri

Extraordinar era faptul că aici, la Cavnic, aveam posibilitatea să stabilim relaţii cu exteriorul. Unii dintre civili erau foarte cumsecade şi uneori ne aduceau chiar ziare. În acele condiţii, ziarul era ceva de neconceput. Să pui mâna pe un ziar şi să citeşti din el era o chestie formidabilă. Dar să ştiţi că nu toţi civilii făceau aceste lucruri dezinteresat. Unii erau amatori – poate că nu vă vine să credeţi – de lenjerie de pat, pentru că aici aveam şi cearşafuri şi feţe de pernă. Noi le dădeam cearşafuri şi ei ne dădeau ziare. Aveam oameni la magazia coloniei, unde erau cearşafuri, feţe de pernă şi altele. Şi la ce s-a recurs? Ca să poată fi scăzut de la inventar un cearşaf, trebuia să duci la magazie o anumită bucată din el, după care cearşaful era declarat inutilizabil. Şi aveam un croitor, un băiat tânăr, pe care l-am pus să confecţioneze o mulţime de resturi de cearşaf. Pentru fiecare bucată din asta, primeai de la magazie un cearşaf. Şi noi luam cearşafurile pe care le dădeam apoi civililor. Odată le-am dat unor civili care erau mai cumsecade şi nişte medicamente de la cabinet. Prin urmare, se stabileau anumite legături. Din fericire, nu prea au existat situaţii în care aceşti civili să aibă de suferit.

Capitolul III: MAREA EVADARE

„Evadarea nu a fost o goană după libertate, ci o acţiune de protest”

În acest timp, am reuşit să obţin o serie întreagă de date necesare pentru acţiunea pe care urma s-o săvârşim la 6 iunie 1953: evadarea de la Cavnic.

Cine a avut ideea evadării?

S-ar putea spune că iniţiatorii au fost Ion loanid[14] (cel care a scris cartea *Închisoarea noastră cea de toate zilele,* în care prezintă pe larg această evadare) şi Ion Pantazi[15], ofiţer de

---

[14] **Ion Ioanid**, născut la 28.03.1926, în Ilovăţ, judeţul Mehedinţi. Exmatriculat în anul III de la Facultatea de Drept din Bucureşt, din cauza „originii sociale nesănătoase", a fost arestat în toamna lui 1949 şi anchetat timp de 8 zile la Malmaison pentru că 1-a ajutat pe vărul său Gheorghe Boian să redacteze două scrisori ce urmau a fi transmise în străinătate. Rearestat în iulie 1952, tot în cazul Boian, este condamnat prin sentinţa 76/1952 dată de Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti, la 20 de ani muncă silnică pentru „crimă de înaltă trădare". La 6. 06.1953 evadează de la Cavnic şi împreună cu camaradul său de detenţie, Constantin Coşereanu, reuşeşte să ajungă la Bucureşti, unde sunt arestaţi la 13.09.1953. În consecinţă, în 1954 primeşte o nouă condamnare, de 11 ani închisoare corecţională (1 an pentru evadare, 5 ani pentru întrebuinţare de explozibil, 8 ani pentru organizaţie politică în închisoare"; cele două condamnări mai mici, cea de 1 an şi cea de 5 ani, s-au comutat în cea de 8 ani, la care s-au adăugat 3 ani circumstanţe agravante). A trecut prin închisorile Ministerul de Interne, Piteşti, Jilava, Cavnic, Oradea, Aiud, Timişoara, Salcia. Eliberat prin graţiere la 29.07.1964. (AC/SAC, proiect RPC nr. inv. 34693; C. Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestaţi torturaţi, întemniţaţi, ucişi. Dicţionar H-I-J-K-L*, Ed. Maşina de scris, Bucureşti, 2003, p. 133; Ion Ioanid, Închisoarea noastră cea de toate zilele, ed. Albatros, Bucureşti, 1991, vol. I, p. 5, 10, 13, 34, vol. II, p.

[15] **Ion Pantazi** născut la 26.06.1920, în Bucureşti. Arestat la 1.03.1946, este închis la Uranus până la 1.06.1946. La sfârşitul lunii iunie 1946 a fost din nou arestat şi reţinut timp de 14 luni fără a ști în ce loc este închis. În perioada 22.06 - 20.12.1948 a fost închis la penitenciarul Constanţa. La 23 10 1950 a fost arestat şi condamnat la 5 ani închisoare corecţională pentru tentativă de trecere ilegală a frontierei. La 6.06.1953 a evadat de la Cavnic, motiv pentru care primeşte în 1954 o nouă condamnare de 11

cavalerie, fiul generalului Pantazi.

Ion Ioanid era cel mai insistent în această privinţă; pentru el evadarea era una din năzuinţele sale, la care nu putea renunţa sub nici o formă. Şi a reuşit să ne contamineze şi pe noi. Bineînţeles căşi-a ales oamenii cu foarte multă grijăşi cu mult discernământ, pentru că pericolul era imens. Vă daţi seama ce s-ar fi întâmplat dacă se afla; comuniştii nu glumeau cu astfel de lucruri şi pentru ei a te extermina era ceva la ordinea zilei, nu constituia un eveniment deosebit. Deci, de la el ne-am contaminat. Am făcut o selecţie şi apoi a urmat perioada informativă, a strângerii de date, ca lucrurile să poată merge cum trebuie, cu toate că alţii, care ştiau şi ei de treaba asta, ne sfătuiau cu bună intenţie să nu încercăm să evadăm, pentru că este sinucidere curată şi partida pierdută din start. Dar noi n-am vrut să-i ascultăm şi am mers înainte.

Aici aş vrea să subliniez un aspect care mi-a dat o mare satisfacţie sufletească: pentru prima dată, acolo, la Cavnic, am putut să constat la modul practic şi real, existenţa solidarităţii umane. Vă mărturisesc acest lucru, pentru că din punctul ăsta de vedere eu eram tare dezamăgit, şi încă îmi menţin poziţia că poporul nostru nu prea a avut vocaţia solidarităţii pe parcursul întregii lui istorii; foarte rare sunt momentele când românii s-au unit şi au acţionat umăr la umăr. Şi în închisoare se petrecea acelaşi lucru... Dar de data

---

ani închisoare corecţională (pedeapsă redusă la 5 ani în urma recursului). A trecut prin închisorile Ministerul de Interne Uranus Rahova, Malmaison, Jilava, Baia Sprie, Cavnic, Aiud. Eliberat la 10.10.1955.
La 13 noiembrie 1958 a fost rearestat şi condamnat la 5 ani închisoare corecţională pentru o nouă tentativă de trecere ilegală a frontierei. A fost închis la Malmaison și Gherla, de unde a fost eliberat la 13.11.1963, stabilindu-i-se domiciliu obligatoriu în Bărăgan, la Valea Călmăţui, unde a stat până la 1.06.1964. La 4.02.1978 a fost arestat şi reţinut timp de 4 zile în legătură cu acţiunile anticomuniste întreprinse de Paul Goma. (*ACISAC,* proiect *RPC, n*r. inv. 52983; C. Ioniţoiu *Victimele terorii comuniste. Arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi Dicţionar P-Q*, Ed. Maşina de scris, Bucureşti, 2006, p. 46; Ion Pantazi, A*m trecut prin iad,* ed. Constant, Sibiu, 1992 vol I p 21 25 56, 57, 66, 73, 119, 120, 182, 258, 301, 305, 316, 317, 387, 388, 390)

aceasta oamenii au reacţionat unanim; deşi noi ştiam precis că în lagăr erau turnători – îi şi cunoşteam –, am trecut totuşi peste amănuntul ăsta mizând pe faptul că în situații extreme ca aceea care avea să fie declanşată prin evadarea noastră se vor asocia și ei majorității. Și așa a fost. Au fost extraordinari, cu toate că au fost lucruri care băteau la ochi. Spre exemplu: eu, fiind medic la suprafață, am anunțat în seara dinaintea evadării că vreausă merg să controlez locurile de muncă pentru a vedea care sunt condițiile de muncă, de igienă, și nimeni nu s-a sesizat, cu toate că acest lucru putea să pară suspect. Nu numai că asta nu s-a aflat, dar când am intrat în mină și cînd a început operaţia în ochii tuturor vedeam un fel de aprobare, de încurajare. Însă elementul cel mai surprinzător a fost că după ce s-a consumat evadarea, deşi au urmat niște represalii cumplite în lagăr și turnătorilor li s-a reproşat ca n-au reuşit să afle ceea ce se pregătea, ulterior, când vreunul dintre ai noștri se întâlnea cu cei din Cavnic, n-a existat nici un reproș și de cerere de socoteală. Asta a fost extraordinar.

„Ne-am asumat faptul că am putea fi executaţi”

Punctul meu de vedere, la care ţin mult de tot, este că această evadare nu a fost o goană după recăpătarea libertăţii Pentru că lagărul cel mare ţara, nu putea să ne ofere ceea ce ne mobiliza şi, ne preocupa pe noi. Sensul şi substratul acestei evadări a fost poate altundeva: am vrut şi noi o dată, în teroarea şi-n spaima aceea care domnea peste tot, şi mai ales în închisoare, să demonstrăm că totuşi, această claustrare ermetică, la care ne-au supus cu foarte mare succes comuniştii, nu este impenetrabilă; de aceea această evadare s-a vrut mai degrabă o acţiune de protest decât una prin care să ne redobândim libertatea, pentru că şi aşa ştiam că nu vom putea face mare lucru cu libertatea.

Credeaţi că veţi fi prinşi?

Cum să nu, dar ne-am asumat în mod deliberat şi conştient consecinţele, chiar şi faptul că, prinşi fiind, am putea fi executaţi. A fost însă o conjunctură fericită: în perioada

aceea, cu puţin înainte de evadarea noastră, după cum v-am mai spus, la Kremlin fusese executat Beria, faimosul ministru de Interne al Uniunii Sovietice, binecunoscut pentru crimele sale, şi actul ăsta a avut anumite repercusiuni în comportamentul administraţiei şi al gardienilor, care erau oarecum descumpăniţi, nu ştiau la ce să se aştepte. Că toţi primeau ordinele de la Moscova, la noi era numai o haltă de retransmitere. Şi asta ne-a avantajat în momentul în care am fost prinşi.

Dumneavoastră cum v-aţi implicat în pregătirea evadării?

Fiind la cabinetul medical, aveam posibilitatea de a intra în relaţii mai apropiate cu gardienii care făceau de serviciu pe colonie. Multe lucruri se puteau afla de la ei – ceea ce s-a şi întâmplat. Doi dintre ei s-au dovedit a fi nişte tipi extraordinari. Pe unul, care era ungur, îl chema Kuhard, iar pe celălalt Baciu. Kuhard venea foarte des la mine la cabinet să stăm de vorbă. Şi mi-am dat seama că vrea să-mi spună ceva.

Adică?

Adică era dispus să ne dea anumite informaţii. Pentru că, acolo, cele mai de preţ erau ştirile de afară. Noi trăiam cu speranţa că până la urmă ceva trebuie să se petreacă şi că noi o să ieşim din puşcărie. Vedeam soluţia numai într-un conflict, într-o încăierare între cei mari, sovieticii şi americanii.

…Iar tipul ăsta era formidabil, venea cu ştirile. Avea o memorie destul de bună şi îmi relata, când era de serviciu, ce a ascultat la *Europa Liberă. Fap*tul că ne ţinea la curent, că ştiam ce se petrece afară, ne dădea un fel de linişte şi de siguranţă. Şi astfel, eu am început în mod foarte delicat să scot de la el tot felul de informaţii privind colonia: despre toate personajele, despre comandant, despre relaţiile dintre gardieni, despre tot orarul şi mai ales despre ceea ce ne interesa pe noi: cum poţi să ieşi din mină la suprafaţă, dar nu în colonie, ci în afara ei. Aflasem că exista în mină o suitoare – un fel de tunel vertical, care mergea de la un orizont la altul, şi de la primul nivel la suprafaţă, şi care era din când în

când întrerupt de mici platforme pe care se plasa câte o scară pe care se urca până la următoarea platformă. Vă daţi seama, erai înghesuit acolo, prins într-un spaţiu foarte strâmt.

Adică tunelul respectiv era gros cât să încapă în el corpul unui om...

Cât e omul. Şi trebuia să urci, ajungeai la o primă platformă, pe urmă urcai altă scară, ajungeai la următoarea platformă şi tot aşa. Şi ce m-a surprins, e că în momentul când am început să-l întreb pe Kuhard cum se poate ieşi din mină, acesta nu s-a arătat deloc mirat. Ba chiar mi-a lăsat impresia că el aştepta chestia asta. Şi, tot discutând cu el, mi-am dat seama că, nefiind un tip prost, intuise că noi voiam să evadăm. Întrebările pe care i le puneam nu puteau avea un alt scop. Şi totuşi, n-a dat înapoi şi n-a făcut nici un comentariu. Mi-a furnizat informaţii, răspunzându-mi la toate întrebările. Am ajuns până acolo încât să-l întreb:

— Când se iese la suprafaţă, care e situaţia? La ce distanţă este primul post, primul prepeleac? În dreapta, în stânga, la câţi metri?

Şi mi-a spus tot. Şi nu numai atât; la un moment dat mi-a zis:

— Staţi un pic, că am să mă duc şi am să mă uit atent.

După care a revenit să-mi dea acele detalii. În timpul unei discuţii, mi-a mărturisit:

— Deşi port uniforma asta, să ştiţi că sunt la fel de anticomunist ca şi dumneavoastră.

Şi nu minţea.

Din nefericire, din cauza celor spuse ulterior la Securitate de un coleg de-al nostru din lotul de evadaţi, aceşti gardieni au fost şi ei băgaţi în închisoare, împreună cu un inginer pe nume Conţiu. Ca şi ei, acesta a fost extrem de cumsecade şi i-a dat nişte informaţii foarte utile lui Ion Pantazi. Despre acest inginer, Pantazi mi-a spus: „Dom'le, când l-am întrebat nici nu s-a speriat, nici n-a arătat vreo îngrijorare şi mi-a dat nişte amănunte esenţiale de care aveai nevoie ca să poţi ieşi din mină fără să te observe paza de sus”.

„Trebuia să-i anihilăm pe corfagiu şi pe gardian”

Cum v-aţi organizat evadarea?

A fost destul de complicat la început. Pe urmă au venit soluţiile. În primul rând, am stabilit că evadarea nu poate să aibă loc decât la sfârşitul şutului, la orele 6-7 seara, atunci când ieşeam din mină ca să revenim în colonie. Şi suitoarea asta, cum v-am spus, începea de la galeria de suprafaţă, numită Rainer, unde erau un corfagiu din partea conducerii minei, care mânuia ascensorul pentru intrarea şi ieşirea muncitorilor, şi un miliţian din partea administraţiei. Prin urmare, numai pe acolo se putea ieşi. Altă soluţie nu exista, pentru că cealaltă ieşire ducea în tunelul care dădea în colonie. Şi atunci, ieşirea asta trebuia atacată. De-aia îl întrebasem pe Kuhard dacă la suprafaţă, acolo unde ajungea suitoarea, exista vreun capac, vreun chepeng… Şi Kuhard s-a dus, s-a uitat, apoi a venit şi mi-a spus: „Da, dom’le, este, dar n-aveţi nici o teamă, că nu e cu lacăt, cu zăvor. Este numai un capac de lemn care poate fi dat deoparte”. Şi a fost exact aşa cum mi-a spus el. Cu nimic nu m-a indus în eroare. Prin urmare, planul nostru era să ajungem la galeria de suprafaţă, acolo unde se comandă corfa şi unde se aflau corfagiul şi gardianul, pe care trebuia să-i anihilăm. A-i anihila pe aceşti doi inşi nu însemna să-i lichidăm, ci să-i legăm, să le băgăm un căluş în gură şi după aceea să ne urcăm prin suitoare spre ieşirea la suprafaţă.

În total eram 12 inşi. În fiecare corfă încăpeau maximum 6 inşi. Şi atunci trebuia să mai vină încă o dată corfa. În prima corfă au fost distribuiţi cei conduşi de Ion Pantazi, oamenii cei mai solizi, cei mai dotaţi fizic: Alexandru Ciocâlteu,[16] Simion

[16] **Alexandru Ciocâlteu**, născut la 30.03.1925, în Cluj, avocat. Prin sentinţa 686/1950 dată de Tribunalul Militar Bucureşti, a fost condamnat la 20 de ani muncă silnică pentru „crimă de înaltă trădare". Ca urmare a faptului că la 6.06.1953 a evadat de la Cavnic, în 1954 primeşte o nouă condamnare, de 2 ani şi 8 luni închisoare corecţională. A trecut prin închisorile Bucureşti, Aiud, Baia Sprie, Cavnic,Oradea, Jilava, Piteşti, Dej. Eliberat prin graţiere la 16.01.1963. (*ACISAC*, proiect *RPC,* nr. inv. 15339.)

Cojocaru[17], Gheorghe Brânzaru[18], Nicolae Ungureanu[19]şi Constantin Coşereanu[20].

Odată ajunşi la Rainer, aceştia trebuiau să-i lege pe miliţian şi pe corfagiu, apoi trebuiau să coboare corfa ca să-i ridice pe ceilalţi şase: Ion Cojocaru[21], Ioan Brânzaru[22], Paul Iovănescu, Mircea Vueric,[23] Ion Ioanid şi cu mine. În galeria Rainer ne-am pomenit însă cu încă doi inşi: Gheorghe Chiper[24]şi Titi

---

[17] **Simion Cojocaru,** născut la 10.12.1925, în Bârseşti, judeţul Vrancea, ţăran. A făcut parte din organizaţia „Vlad Ţepeş II". Prin sentinţa 725/1951 dată de Tribunalul Militar Galaţi, a fost condamnat la 25 de ani muncă silnică pentru „crimă de uneltire contra ordinii sociale". Ca urmare a faptului că la 6.06.1953 a evadat de la Cavnic, în 1954 primeşte o nouă condamnare, de 5 ani închisoare corecţională. A trecut prin închisorile Galaţi, Gherla, Baia Sprie, Cavnic, Oradea, Văcăreşti, Aiud, Jilava, Tecuci. Eliberat prin graţiere la 4.08.1964. *(ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 16670.)

[18] **Gheorghe Brânzaru,** născut la 7.06.1931, în Soveja, judeţul Vrancea, ţăran, membru al organizaţiei „Vlad Ţepeş II". Prin sentinţa 694/1951 dată de Tribunalul Militar Galaţi a fost condamnat la 18 ani muncă silnică pentru „uneltire contra ordinii sociale". La 6.06.1953 evadează de la Cavnic, motiv pentru care în 1954 primeşte o nouă condamnare, de 8 ani închisoare corecţională. A trecut prin închisorile Galaţi, Gherla, Baia Sprie, Cavnic, Aiud, Văcăreşti, Jilava, Giurgeni, Ostrov. Eliberat prin graţiere la 4.08.1964. (*ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 10190.)

[19] **Nicolae Ungureanu,** născut la 17.05.1921, în Punghina, judeţul Mehedinţi, plutonier de Miliţie, membru al organizaţiei „Vlad Ţepeş II". Prin sentinţa 1687/1950 dată de Tribunalul Militar Cluj, a fost condamnat la 6 ani închisoare corecţională pentru „uneltire contra ordinii sociale; nedenunţare" şi la plata unei amenzi de 10.000 lei. Ca urmare a faptului că la 6.06.1953 a evadat de la Cavnic, în 1954 primeşte o nouă condamnare, de 2 ani şi 8 luni închisoare corecţională. A trecut prin închisorile Saligny, Valea Neagră, Baia Sprie, Cavnic, Oradea, Aiud. Eliberat la 29.01.1955. *(ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 79261.)

[20] **Constantin Coşereanu,** născut la 23.04.1923, în Urziceni, judeţul Ialomiţa, student. Arestat la 1.09.1947 şi dus la Malmaison. Prin sentinţa 809/1949 dată de Tribunalul Militar Bucureşti a fost condamnat la 25 de ani muncă silnică pentru „crimă de înaltă trădare; a furnizat informaţii unei puteri străine". Ca urmare a faptului că la 6.06.1953 a evadat de la Cavnic, în 1954 primeşte o nouă condamnare, de 11 ani închisoare corecţională. A trecut prin închisorile Jilava, Baia Sprie, Cavnic, Oradea, Aiud, Piteşti, Dej, Gherla. Eliberat prin graţiere la 31.07.1964. *(ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 17900; C. Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi. Dicţionar C,* Ed. Maşina de scris,

Spânu[25].

Dar lucrurile n-au mers chiar aşa cum prevăzuserăm, pentru că în momentul în care cei din primul transport au ajuns sus, s-au ivit nişte dificultăţi. Cu gardianul treaba a mers foarte repede, că ăla nu făcea decât să se văicărească, repetând tot timpul:

— Fac ce vreţi, nu mă omorâţi, nu-mi faceţi nimic, că vă spun tot, vă duc eu…

Bucureşti, 2002, p. 235.)

[21] **Ion Cojocaru,** născut la 6.08.1921, în Bârseşti, judeţul Vrancea, fratele lui Simion Cojocaru. A fost condamnat la 15 ani muncă silnică pentru că a participat la revolta ţărănească din 23 iulie 1950. A trecut prin închisorile Aiud şi Cavnic, de unde a evadat la 6.06.1953, dar a fost prins. Eliberat în 1964, este rearestat la 29.06.1970 pentru că a făcut parte dintr-o organizaţie anticomunistă şi condamnat, prin sentinţa 78/1970 dată de Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti, la 5 ani închisoare corecţională pentru „omisiune de denunţ". Eliberat la 28.06.1975. (*ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 16617; C. Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi. Dicţionar C,* Ed. Maşina de scris, Bucureşti, 2002, p. 178.)

[22] **Ioan Brânzaru,** născut la 1.01.1925, în Soveja, judeţul Vrancea, membru al organizaţiei „Vlad Ţepeş II", fratele lui Gheorghe Brânzaru. Arestat în 1951, a fost condamnat, prin sentinţa 694/1951 dată de Tribunalul Militar Galaţi, la 25 de ani muncă silnică. Ca urmare a faptului că la 6.06.1953 a evadat de la Cavnic, în 1954 primeşte o nouă condamnare, de 2 ani şi 8 luni închisoare corecţională. A trecut prin închisorile Galaţi, Gherla, Baia Sprie, Cavnic, Oradea, Aiud, Jilava, Tecuci, Dej. Eliberat prin graţiere la 12.04.1964. (*ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 10192.)

[23] **Mircea Vueric,** născut la 10.05.1924, în Asău, judeţul Bacău, muncitor. Prin sentinţa 447/1950 dată de Tribunalul Militar Bucureşti a fost condamnat la 6 ani închisoare corecţională pentru „trecere frauduloasă a frontierei". La 6.06.1953 evadează de la Cavnic, motiv pentru care în 1954 primeşte o nouă condamnare, de 2 ani şi 8 luni închisoare corecţională. A trecut prin închisorile Poarta Albă, ValeaNeagră, Baia Sprie, Cavnic, Oradea, Aiud. Eliberat la 4.08.1955. *(ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 76094.)

[24] **Gheorghe Chiper,** născut la 18.09.1929, în Jijila, judeţul Tulcea, ţăran. Prin sentinţa 1130/1951 dată de Tribunalul Militar Timişoara, a fost condamnat la 7 ani închisoare corecţională pentru „trecere frauduloasă a frontierei" şi la plata unei amenzi de 10.000 lei pentru „dezertare". După evadarea sa de la Cavnic din 6.06.1953, primeşte în 1954 o nouă condamnare, de 2 ani şi 8 luni închisoare corecţională. A trecut prin

— Taci, mă, din gură – îi spuneau ceilalţi că nu ţi se întâmplă nimic.

Cu corfagiul n-a fost însă aşa. Era un tip zdravăn şi s-a luptat cu ăştia, care n-au putut să-l prindă şi să-l imobilizeze. Aşa că a luat-o la fugă pe coridor, spre colonie.

L-au prins?

Nu, nu s-au mai dus după el pentru că era foarte riscant şi se pierdea atâta timp… Iar între timp s-ar fi dat alarma… Aşa că a fost lăsat în plata Domnului, cei care operau acolo făcându-şi socoteala că până când va ajunge el în lagăr să anunţe ce s-a întâmplat, operaţiunea va fi terminată.

După aceea, cu următorul transport, am urcat ceilalţi şase. Când am ajuns şi noi la acelaşi nivel, Ion Pantazi, care era acolo şi mânuia corfa, ne-a făcut semn spre suitoare. Şi am început să urcăm suitoarea. Primul care înainta pe scară era Ion Ioanid, străbătând toată înălţimea acelei ieşiri. A dat cu uşurinţă la o parte capacul de sus, şi am ieşit.

„Voiam să trecem graniţa cu Iugoslavia”

Aţi trecut de gardieni?

Păi, nu mai aveam nici un gardian. Pericolul era doar la corfă. Dacă miliţianul ăla fusese anihilat şi corfagiul fugise, nu mai era decât santinela înarmată din prepeleac, dar aia era departe, nu putea să-şi dea seama ce se întâmplă.

Şi ne-am răspândit imediat, pentru că ieşirea din mină era exact la poalele unei păduri. Eu şi Iovănescu am luat-o spre

---

închisorile Timişoara, Jilava, Gherla, Baia Sprie, Cavnic, Oradea, Aiud. Eliberat prin amnistiere la 24.10.1955. (*ACISAC,* proiect *RPC*, nr. inv. 14360.)

[25] **Dumitru (Titi) Spânu,** născut la 25.03.1930, în Cogealac, judeţul Tulcea, tractorist. Prin sentinţa 423/1952 dată de Tribunalul Militar Constanţa, a fost condamnat la 25 de ani muncă silnică pentru „crimă de uneltire contra ordinii sociale". Ca urmare a evadării sale din 6.06.1953 de la Cavnic, primeşte în 1954 o nouă condamnare, de 2 ani şi 8 luni închisoare corecţională. Prin sentinţa 1708/1958 dată de Tribunalul Militar ai Regiunii a III-a Cluj, este condamnat la muncă silnică pe viaţă pentru „favorizarea infracţiunii". A trecut prin închisorile Constanţa, Jilava, Baia Sprie, Cavnic, Oradea, Aiud, Gherla, Giurgeni. Eliberat la 31.05.1963. (*ACISAC*, proiect *RPC,* nr. inv. 66315. 66316.)

pădure.

Şi ceilalţi?

Tot spre pădure, dar în alte direcţii.

Nu v-aţi spus unii altora unde mergeţi?

Nu. Totul a fost spontan, n-a fost ceva planificat.

Unde voiaţi să ajungeţi?

Prima intenţie a fost ca, dacă avem noroc, să ajungem la graniţa cu Iugoslavia şi eventual să trecem dincolo. Dar lucrurile n-au mai putut să fie controlate sau ţinute oarecum în frâu. Pentru că s-au constituit nişte grupuri la întâmplare.

Vreo cinci-şase inşi, printre care Alexandru Ciocâlteu, Simion Cojocaru, Gheorghe Brânzaru, Titi Spânu, s-au rătăcit şi au luat-o din nefericire spre nord, în loc să meargă în sens opus. Au trecut la un moment dat un râu pe la izvoare – se pare că era Tisa –, şi au ajuns în Rusia subcarpatică. S-au speriat foarte tare când şi-au dat seama unde sunt, că au văzut o santinelă şi au dat de un cablu. Unul dintre ei, Titi Spânu, a fost mai perspicace şi a spus: „Domnule, asta este o graniţă". Ce graniţă putea fi în nord decât cea cu Rusia? Au reuşit să se întoarcă în mare grabă, fără să se sesizeze grănicerii ruşi. Au vrut să ia drumul Carpaţilor, dar au fost prinşi. Aşa că ne-am întâlnit ulterior cu ei la Securitatea din Baia Mare.

Ioan Brânzaru a reuşit să ajungă pe crestele munţilor până la el acasă, în Munţii Vrancei. Aici a luat legătura cu un văr de-al său, care l-a denunţat. A fost prins imediat şi trimis tot la Securitatea din Baia Mare.

Ion Ioanid, Titi Coşereanu, Ion Cojocaru şi Mircea Vueric au mers prin munţii din Maramureş vreo două săptămâni, după care Ioanid şi Coşereanu s-au pierdut de Cojocaru şi de Vueric. Mircea Vueric a fost prins la o stână şi dus la Securitatea din Baia Mare. Iar Ion Cojocaru a ajuns în Vrancea şi a rezistat acolo peste trei luni de zile într-o ascunzătoare săpată în pământ. A fost prins prin metoda clasică: turnătoria.

Ion Ioanid şi Titi Coşereanu, fost ofiţer care făcuse şcoala militară în Germania, au reuşit performanţa să străbată

Munţii Rodnei de la vest la est şi să ajungă în cele din urmă într-o localitate care se chema Iacobeni, unde erau nişte exploatări forestiere şi miniere. Dat fiind specificul zonei, nu prea trezeau suspiciuni, nimeni nu se arăta mirat că-i vedea îmbrăcaţi în salopetă, era ceva foarte obişnuit acolo. Au hotărât să încerce să ajungă în Bucureşti cu trenul. Pentru a-şi procura banii de bilete, s-au adresat preotului din Iacobeni. Acesta s-a dovedit a fi un om extraordinar. Fără nici un fel de rezervă, fără a se arăta câtuşi de puţin surprins, a acceptat imediat să-i ajute. Le-a dat de mâncare şi apoi bani de drum. A găsit o scuză duhovnicească pentru a le da bani din cutia milei: „Uitaţi, vă dau din banii care sunt strânşi pentru a-i ajuta pe cei în nevoie. Or, o mai mare nevoie ca a dumneavoastră nu cred să existe”.

Cu acest preot ce s-a întâmplat?

Nu s-a întâmplat nimic. N-a ajuns la anchetă, nimeni n-a spus nimic despre el.

Când îmi povestea toate acestea, Ioanid era entuziasmat de felul cum a reacţionat acest om care, fără nici un pic de ezitare, fără nici un pic de suspiciune, s-a hotărât imediat să-i ajute. Şi au ajuns cu bine la Bucureşti. Aici a început o altă epopee, o altă aventură. Au stat vreo trei săptămâni într-un apartament care aparţinea unei familii ce nu se găsea în Bucureşti în perioada respectivă, apoi au stat în casa unor prieteni, împreună cu aceştia. Dar până la urmă au fost denunţaţi şi arestaţi. Au ajuns şi ei la Securitatea din Baia Mare, după ce noi, toţi ceilalţi, fuseserăm transferaţi de la Baia Mare la penitenciarul din Oradea. Şi apoi ne-am trezit cu ei la penitenciar.

Sechestraţi la stână

Dumneavoastrăşi cu Iovănescu încotro aţi pornit?

Mergând prin pădure, am auzit la un moment dat susurul unui pârâu care trecea pe acolo, de existenţa căruia nu ştiusem. Am fost puţin surprinşi. Se înnoptase de-a binelea. Şi am început să mergem de-a lungul lui. Am mers aproape toată noaptea, noaptea aceea de 6 iunie. Când s-a luminat,

am încercat să ne orientăm şi am constatat că ajunseserăm la poalele muntelui Gutâi. Colonia este amplasată în apropierea acestui munte. Despre ceilalţi nu am putut să mai aflăm nimic. Am încercat să ne orientăm şi eventual să găsim vreo soluţie. Din cauza emoţiei, a stresului şi a tensiunii în care ne găseam, eram foarte epuizaţi. Eram storşi complet; nu dormiserăm toată noaptea şi încercam să vedem ce putem să întreprindem, încotro să o luăm. Am mers mult prin pădure, două zile, şi pe urmă am ajuns într-un fel de luminiş, la poalele muntelui. Şi acolo, când ne-am uitat mai bine, era o stână. Bineînţeles că ne-am întrebat: ce-i de făcut? Concluzia a fost că nu putem continua aşa, pentru că n-avem nici un fel de şansă, zile întregi nu mâncaserăm nimic, eram storşi, epuizaţi... Şi atunci, cu orice risc, am hotărât să ne adresăm ciobanilor de acolo, poate găsim o îndrumare. Şi ne-am dus la ciobani... Erau doi, trei ciobani, cu oile respective. Spre marea noastră surprindere, n-au fost miraţi de apariţia noastră. Cunoşteau toată povestea evadării noastre pentru că – după cum ne-au spus chiar ei – Securitatea trecuse pe-acolo şi le pusese în vedere să nu cumva să ne adăpostească sau să ne dea vreun sprijin, ci să ne predea imediat. Ne-au spus: „Ne pare rău, asta-i situaţia, noi nu putem risca, prin urmare de aicea dumneavoastră n-o să mai plecaţi. Noi va trebui să anunţăm Securitatea”.

Practic v-au sechestrat.

Exact. Trupele de Securitate împânziseră toată zona şi forfoteau pe acolo, cotrobăiau peste tot. Era inutil să protestăm sau să încercăm să-i convingem să nu ne predea. Poziţia lor era din capul locului precisă şi tranşantă, nu se discuta. Nemâncaţi, nedormiţi, după ce hălăduiserăm aşa, prin munţi, vreo trei zile, am acceptat situaţia. Au făcut ei cumva şi au anunţat trupele de Securitate, care au venit imediat acolo; un pluton întreg de Securitate.

Doar pentru dumneavoastră şi colegul dumneavoastră?

Nu pot să spun că ne-au dat o atât de mare importanţă, dar ăsta era unul din principiile lor: totdeauna exagerau cu efectivele şi cu măsurile astea de siguranţă, împreună cu acel

pluton au venit doi ofiţeri de Securitate. Unul dintre ei era foarte agresiv. Ne promitea toate relele din lume. A început să ne insulte, să ne înjure, să ne ameninţe:

— Ne-aţi pus pe drumuri. Dacă ar fi după mine, v-aş împuşca imediat!

Ălălalt era ceva mai ponderat. Nu i-a permis ăstuia să treacă la represalii:

— Lasă, lasă. Acuma i-am prins, o să vedem ce-o să se întâmple. O să meargă pe calea justiţiei, o să aflăm tot ce trebuie…

Şi a început un fel de epopee, că ne-au plimbat prin nu ştiu câte Securităţi…

Cred că eu şi Iovănescu am fost arestaţi primii. După aceea au prins grupul celor care apucaseră să ajungă în Rusia subcarpatică. Pe urmă l-au prins pe Ion Cojocaru şi pe cei doi care ajunseseră la Bucureşti – Titi Coşereanu şi Ion Ioanid. Şi încet-încet, am început să ne strângem… Când am ajuns la penitenciarul din Oradea, era reconstituit tot grupul.

Capitolul IV: DETENŢIA TOTALĂ

„Ne desfăceau cătuşele numai când ni se aducea mâncarea”

Cu dumneavoastră ce s-a întâmplat?

Eu şi Iovănescu am fost duşi mai întâi la sediul vechi al Securităţii din Baia Mare, unde nu aveau nici un fel de condiţii de cazare. De aceea am fost obligaţi să stăm câteva zile în picioare în faţa unor ziduri, cu ochelari de tablă la ochi şi cu mâinile încătuşate la spate. Între timp a venit şi lotul celor care se rătăciserăşi trecuseră graniţa în Rusia, rie-a interogat un ofiţer de Securitate. A fost un interogatoriu destul de sumar, fără să se exercite presiuni asupra noastră sau să se recurgă la mijloace de constrângere. După aceea, fără să ni se spună nimic – cum se petreceau de obicei lucrurile –, am fost transportaţi la Securitatea din Satu Mare. Aici, aceeaşi procedură; se vedea că suntem numai în trecere.

O altă etapă a fost la Securitatea din Sighet, unde tot aşa, ni s-au creat condiţii foarte severe: aveam mâinile încătuşate la spate 24 de ore din 24. În celulă ochelarii de tablă ni se scoteau, dar rămâneam cu cătuşele, din cauza cărora făcusem nişte iritaţii teribile la nivelul articulaţiilor de la mână, şi pe care ni le desfăceau numai când ni se aducea mâncarea; era un fel de ritual satanic... Când ne scoteau la closet ne puneau din nou ochelarii de tablă. Iar când ajungeam acolo, gardianul ne aştepta până ne făceam nevoile. Vă daţi seama că au fost perioade când aveai nevoie şi peste program, şi atunci băteai ca disperatul în uşă. Gardianul ţipa la tine să taci, să nu mai faci scandal, şi tot aşa până când reuşeai să fii scos la toaletă. În unele situaţii era mai greu, pentru că au fost perioade când mai pornea câte-o diaree... Era o suferinţă cumplită.

Aici, deşi s-au făcut presiuni asupra noastră, anchetele au fost mai scurte, pentru că nu existau condiţii.

Şi, în sfârşit, am ajuns la destinaţia pe care ne-o

preconizaseră: la Baia Mare, unde se construise un nou sediu al Securităţii, care trebuia inaugurat – ceea ce constituia un motiv de mare mândrie pentru respectivii securişti, care nu se sfiau să mărturisească acest lucru. Lotul nostru a fost cel care a deschis activitatea noului sediu al Securităţii din Baia Mare. Acesta era dotat, conform principiilor detenţiei comuniste, cu câte două paturi de ciment în celulă, cu un sistem de pază foarte bine pus la punct, şi cu tot tacâmul cunoscut în ceea ce priveşte detenţia în instituţiile de anchetă. Au trecut un număr de zile când nimeni nu ne-a întrebat nimic, după care bineînţeles că a început ancheta.

În toată această perioadă, de când v-au arestat şi până la anchete, şi apoi în timpul anchetelor, v-au bătut?

De bătut, nu ne-au bătut. Aveau însă cu ce să te reprime, aveau arsenalul lor de mijloace, de care nu duceau lipsă.

„Anchetatorul depistase că unul dintre noi este dispus să vorbească”

Vecin de celulă cu mine era unul din lotul nostru, Alexandru Ciocâlteu, care a fost chemat la anchetă aproape zilnic, uneori chiar şi de două ori pe zi, pentru că, după cum aveam să-mi dau seama ulterior, anchetatorul depistase că respectivul este dispus să vorbească şi că răspundea foarte prompt la solicitările anchetei.

Anchetatorul, un locotenent foarte chipeş, bine îmbrăcat şi puţin pedant, se numea Vasile Velniciuc. Făcea parte din generaţiile noi pe care începuse să le producă Securitatea şi se străduia din răsputeri să pară un individ ceva mai rasat care, zicea el, ştie să se exprime şi să abordeze lucrurile la un nivel ceva mai acătării. Era un tip înalt, foarte prezentabil, destul de tânăr – prototipul din acel timp al ofiţerului de Securitate.

Când spuneţi „prototip”, vă referiţi la trăsăturile lui comportamentale sau la felul în care arăta?

La ambele aspecte. Adică nu semana, de exemplu, cu acel Alexe care mă anchetase pe mine la Bucureşti şi care era promovat din rândul muncitorilor. Ăsta era mai şcolit, făcuse

o şcoală de ofiţeri şi, până la proba contrarie, era convins că este un tip mai cizelat, aspirând pe undeva să fie trecut în categoria intelectualilor. Din cauza asta, ancheta căpăta câteodată aspecte polemice. Eu, cel puţin, m-am distrat pentru că am avut cu individul ăsta discuţii foarte serioase şi lungi. Începuse la un moment dat să-mi facă teorie, să încerce să-mi demonstreze lanţul de erori capitale pe care le-aş fi comis opunându-mă regimului comunist; era o „poezie” pe care o ştia toată lumea, material de broşură de propagandă. Însă când a început să-mi facă teorii economice, m-a deranjat.

Ce teorii?

Vorbea despre economie în general, despre superioritatea economiei socialiste faţă de cea capitalistă… Şi atunci m-am supărat puţin şi l-am luat cam tare. La un moment dat l-am văzut că s-a înroşit, dar n-a izbucnit şi nici n-a trecut la violenţe când i-am spus:

— Stai, dom’le, dumneata te lansezi foarte uşor. Ai impresia că dacă ai citit puţin din economia asta marxistă, ai epuizat tot? Stai un pic. Ceea ce vi s-a arătat din capitalism a fost numai sub aspect critic. Credeţi că aţi descoperit acuma cheia tuturor necunoscutelor? Nu se poate aşa.

— Ei – zice nici nu mă aşteptam la un altfel de răspuns din partea dumneavoastră. Iar faptul că aţi evadat a fost o nesăbuinţă un risc inutil.

Şi i-am spus şi lui, cum de altfel aveam să spun ulterior şi la tribunal:

— Dom’le, vrei să ştii de ce am evadat? Nu pentru că voiam să fiu afară – că ori în puşcărie, ori afară, tot una e –, dar am vrut, noi toţi ăştia, să demonstrăm că sistemul dumneavoastră nu e impenetrabil, că e vulnerabil şi că totuşi, la un moment dat, se poate petrece şi aşa ceva: un lucru pe care nu l-aţi conceput şi nu l-aţi admis niciodată.

Asta l-a uimit foarte tare.

— Cum, pentru aşa ceva să-ţi rişti viaţa?

— Da. Se mai întâmplă şi minuni de genul asta. Dumneavoastră sunteţi obişnuiţi numai cu obedienţa, cu umilinţa, toţi să vă stea în faţă, să vă salute, să se aplece…

Uite că nu se întâmplă aşa întotdeauna. Mai sunt şi reacţii paradoxale, nu merg toate pe aceeaşi linie.

Credeţi că această atitudine moralistă a lui faţă de dumneavoastră, această „grijă părintească” era sinceră sau ţinea de o strategie?

N-aş putea să spun că nu era sinceră. El credea în aşa ceva. Atât de tare fusese îndoctrinat şi atât de mult i se repetase încât era convins că într-adevăr aşa stau lucrurile şi că cei din faţa lui sunt nişte dezorientaţi, nişte rătăciţi care trebuie ajutaţi. De-aia rămânea extrem de contrariat când i se spunea: „stai, domnule, că lucrurile nu stau aşa, nu-i numai faţeta asta a realităţii, mai sunt şi altele”. Dar avea calitatea aceasta că nu era agresiv şi nu recurgea nici măcar la violenţe verbale. Adică până la un punct se putea discuta cu el. Uneori, însă, se înfuria: „Nu mai e nimic de făcut! Sunteţi înrăiţi, sunteţi irecuperabili! …”

În toată această perioadă, numai el v-a anchetat?

Da. Iar din punctul lui de vedere, ancheta a fost destul de satisfăcătoare pentru că unul dintre noi, Ciocâlteu, a vorbit mai mult decât spera anchetatorul, ceea ce, după cum v-am spus, a condus la anchetarea zilnică a acestuia. Iar noi eram foarte uimiţi în celulă.

Cu cine eraţi în celulă?

Singur. Aveam spaţiu, era goală Securitatea, v-am spus că atunci se inaugura. Iar pe noi ne chema foarte rar la anchetă, doar ca să confirmăm cele spuse de Ciocâlteu…

De unde ştiaţi că pe Ciocâlteu îl chemau zilnic la anchetă?

Nu vă daţi seama cum se dezvoltă unele simţuri când ţi se întrerupe orice fel de comunicare. Începi să percepi tot felul de zgomote, de paşi… Pe lângă asta, reuşeam să mai batem în perete. În unele închisori s-a comunicat prin Morse, puteai să porţi discuţii întregi bătând în perete. Am făcut asta mai ales la Aiud.

Anchetatorul cum venea îmbrăcat?

Întotdeauna în uniformă, cu gradul lui de sublocotenent.

Velniciuc s-a situat pe poziţia tuturor anchetatorilor de Securitate, pe care noi deja o cunoşteam – aceea de a scoate

cât mai mult de la noi şi de a pune anchetatul în postura de a confirma ceea ce se aflase din alte surse. Cum dispunea de un material foarte bogat, datorită colegului nostru care nu avusese nici un fel de reticenţă şi care, cuprins de logoree, a început să-i debiteze anchetatorului o mulţime de amănunte şi de lucruri care, de fapt, nu prea aveau legătură cu evadarea, Velniciuc s-a hotărât să exploateze aceste informaţii. S-a ajuns până acolo încât Ciocâlteu, om dotat cu o inteligenţă remarcabilă şi cu o memorie foarte bună, a acceptat să facă portretele unor oameni mai însemnaţi din lagărul de unde evadaserăm. Iar anchetatorul era foarte mândru de acest lucru; mie, şi ulterior am aflat că şi celorlalţi, ne punea în faţă aceste portrete ca să dovedească cât de bine este el informat, cât de documentat e şi ca să ne convingă că orice încercare din partea noastră de a nega faptele de care eram acuzaţi nu avea nici un fel de sorţi de izbândă. În consecinţă, toţi ceilalţi am fost supuşi unei interogări sporadice. Nu s-a insistat prea mult pentru că nici nu mai era de aflat mare lucru, faptele se cunoşteau.

„În celule nu exista nici o încălzire”

După circa trei luni de zile, în care am fost supuşi unui regim de detenţie foarte sever, ne aştepta bucuria bucuriilor: penitenciarul de la Oradea. Iar toată documentele anchetei aveau să ajungă la Tribunalul Militar de la Oradea. Am fost transportaţi cu un camion în care am stat – bineînţeles cu lanţuri la picioare – culcaţi pe burtă, cu o prelată aruncată peste noi. Şi aşa am ajuns la penitenciarul din Oradea, unde începe cea mai sinistră şi mai cruntă perioadă din detenţia noastră.

Închisoarea din Oradea, de tip vechi – patina timpului se putea observa foarte uşor –, era la vremea aceea condusă de un comandant cu gradul de căpitan care se numea Tilici. Cum aveam să constatăm mai târziu, individul, pe lângă faptul că era de o prostie monumentală, mai era şi de o răutate pe măsură, iar condiţiile de detenţie care şi aşa erau foarte greu de suportat, deveneau şi mai rele datorită acestui comandant

care îşi formase subalternii în acelaşi spirit, pe aceeaşi linie.

Clădirea avea nişte coridoare sinistre, cu celule foarte mici de o parte şi de alta. Prima remarcă pe care am făcut-o a fost că în celule nu exista nici o sursă de încălzire. Cum aveam să constatăm după ce ne-am instalat, soba – una mare, de tuci – era pe coridor, şi focul se făcea numai pe coridor pentru gardienii de serviciu. Şi a trebuit să suportăm iarna aceea cumplită din ’53-’54 în aceste condiţii. Pentru că eram oile negre ale penitenciarului, gardienii – în intenţia care întotdeauna a funcţionat în puşcăriile comuniste, de a-şi dovedi râvna şi devotamentul – recurgeau câteodată la nişte ironii sinistre; spre exemplu, era unul care, de fiecare dată când intra în serviciu, trecea pe la fiecare celulă, deschidea căpăcelul de la vizetăşi ne spunea râzând şi repetând la fiecare uşă: „Uite, acum o să vă intre căldura”. Detenţia a fost de-a dreptul imposibilă, nu numai pentru că condiţiile de cazare erau infernale, dar şi mâncarea era groaznică, pur şi simplu necomestibilă. Şi aveau ei câteva „specialităţi” care ajunseseră celebre. Ne dădeau la un moment dat un aşa-numit compot căruia uneori îi ziceau „desert”. Erau nişte pere, toate necoapte, fierte cu cozi cu tot, şi veneau cu zeama fără zahăr şi cu aceste fructe verzi fierte şi ni le puneau în gamelă. Foarte mulţi dintre noi refuzau „desertul”, dar erau unii bântuiţi de foame care mai cereau şi în plus. Cert este că regimul alimentar de acolo era, ca peste tot în închisorile comuniste, dozat în aşa fel încât să fie mult sub necesităţile minimale ale organismului uman. Iar înfometarea combinată cu frigul a avut nişte efecte devastatoare. În situaţia asta, am încercat să ne luăm măsurile de rigoare ca să putem supravieţui. Acolo principala problemă era să supravieţuieşti pentru că, trebuie să subliniez, rămăseserăm îmbrăcaţi exact aşa cum plecaserăm în plină vară de la Cavnic, adică nu aveam pe noi decât o salopetă, nişte bocanci fără şireturi, încălţaţi fără ciorapi, o rufărie sumară, o cămaşă – toate degradate, la care se adăugase o zeghe, adică o haină din aceea vărgată, dintr-un material degradat. Ce frig am putut să îndur acolo! Am făcut la un moment dat nişte degerături şi-mi apăruseră nişte pete roşii pe picioare.

În aceste condiţii, Iovănescu reuşea performanţa să stea 24 de ore din 24 întins în pat, fără să se mişte de loc. Pantazi mai stătea în pat, mai se plimba. Eu, în toată perioada de la Oradea, începând de la deşteptare, care avea loc la ora 6 dimineaţa, şi până la stingere, care era la 9, mă plimbam încontinuu; prin acel spaţiu de câţiva metri făceam curse nesfârşite. Mă opream numai când ni se aducea masa. Iar Tilici ne omora cu metodele lui, cu fel de fel de presiuni exercitate asupra noastră de câte ori venea, şi o făcea des; la deşteptare sau la stingere – cele două momente importante ale zilei nu uita să ne facă obişnuitele reproşuri, să ne insulte şi să ne aducă aminte că suntem nişte bandiţi şi-o să vedem noi ce-o să păţim. Detenţia de la Oradea a fost un capitol de care nu prea îmi face plăcere să-mi amintesc.

Asistenţă medicală exista?

La un moment dat, întâmplător, ni s-a spus într-o zi că putem şi noi beneficia de asistenţă medicală, şi am fost duşi la aşa-zisa infirmerie. M-am înscris şi eu. Şi acolo am dat peste un medic despre care aflasem că este evreu, un om destul de în vârstă, care era foarte timorat. Am încercat, fiind colegi de profesie, să-i expun situaţia dramatică în care ne găsim ca deţinuţi: că riscăm să ajungem să fim exterminaţi din pricina condiţiilor care ni se aplică. Omul n-a părut surprins, însă după ce a ascultat, a ridicat foarte detaşat din umeri şi mi-a spus:

— Domnule, nu pot interveni cu nimic. Astea sunt dispoziţiile, de la ele nu se poate abate nimeni. Ceea ce pot să fac, în limita a ceea ce mi se oferă şi mie, este eventual să vă ajut cu câte ceva în anumite stări de boală.

Atunci eu m-am cam pornit puţin şi i-am pomenit de Nürnberg, de ceea ce se întâmplase cu cei care fuseseră medici de închisori. Tipul nu a rămas indiferent, dar atitudinea lui nu s-a schimbat pentru că se pare că era depăşit. Culmea ironiei a fost ca după o perioadă de timp, spre sfârşitul detenţiei noastre la Oradea, să-l remarcăm pe doctor în haine vărgate, printre deţinuţii de drept comun. Nu ştiu ce săvârşise de ajunsese alături de noi.

Viaţa în penitenciarul acesta era foarte apăsătoare şi plină

de restricţii, dar la un moment dat a început să se mai anime fiindcă închisoarea din Oradea fusese destinată să-i primească pe toţi condamnaţii ce făcuseră parte din partidele istorice şi aceştia începuseră să sosească. Iar penitenciarul s-a aglomerat destul de mult.

Câteodată, când nu era gardianul pe sală, reuşeam să comunicăm între noi deschizând acele vizete.

Ce vreau să mai spun, şi n-aş vrea deloc să omit acest amănunt, e că acolo, la Oradea, ne-am întâlnit cu alţi deţinuţi care, culmea coincidenţei, evadaseră şi ei dintr-o mină de plumb, numită Valea Nistrului, în aceeaşi zi, 6 iunie, dar cu vreo trei ore înaintea noastră. Securitatea a insistat foarte mult pentru a sincroniza cele două evadări, dar n-a putut găsi nici o legătură între ele.

Un condamnat la moarte pentru evadare

Cum aţi luat legătura cu aceşti deţinuţi?

Se vorbea prin vizetă.

Dar nu erau gardienii pe hol?

Nu, că mai plecau. Stăteau în capul coridorului, unde aveau o cameră special amenajată. Şi atunci se putea vorbi, dar era cam greu, vă daţi seama. Totuşi, ne-am înţeles.

Vă mai aduceţi aminte numele acelor deţinuţi?

Da. Marin Ţucă[26], ofiţer genist, şeful lotului, Petru Românu[27], bănăţean, ţăran, un tip foarte interesant, Ioan

---

[26] **Marin Ţucă,** născut la 9.11.1921, în Albeşti, judeţul Dolj, căpitan trupe de geniu. Prin sentinţa 1482/1948 dată de Tribunalul Militar Craiova, a fost condamnat la 15 ani muncă silnică pentru „crimă de uneltire contra ordinii sociale". Ca urmare a evadării sale (împreună cu Petru Românu, Ioan Coţofan, Nicolae Miron) din 6.06.1953 de la Vaiea Nistrului, este condamnat la moarte prin sentinţa 112/1954 dată de Tribunalul Militar Teritorial Oradea, pentru „tentativă de crimă cu lovire; a pus explozibil în vagonul cu minereu pentru a ucide santinela pentru a putea evada din mină". Executat la 29.05.1954 în Leş, judeţul Bihor. A trecut prin închisorile Aiud, Baia Sprie, Valea Nistrului, Oradea. *(ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 72527; *Cartea morţilor din închisori, lagăre, deportări,* coord. Romulus Rusan, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2013, p. 428.)

[27] **Petru Românu,** născut la 18.07.1921, în Domaşnea, judeţul Caraş-Severin, ţăran. Fugar în munţi; din 1948 până la 30.01.1950, când a fost

Coţofan[28] și Neculai Miron[29], moldovean. De la ei am aflat toate amănuntele aventurii lor, cum au evadat… Evadarea lor a fost foarte spectaculoasă, dar putea să se termine rău. Reuşiseră să-şi facă rost de explozibil, dar ce se întâmpla? Acolo galeria dădea direct la suprafaţă, nu era corfă. După umplere, vagoanele erau împinse de către deţinuţi spre o poartă de fier, foarte zdravănă, aflată la ieşirea din galerie. Un miliţian şi doi deţinuţi aleşi cu foarte mare grijă, preluau vagoanele ajunse până la un anumit nivel şi le împingeau spre poartă. Un gardian avea un ciocan cu coadă lungă, cu care bătea în vagoane să vadă dacă nu cumva sună a gol, dacă acolo, în loc de minereu, nu se află cumva vreun un om ascuns. Înţelegeţi? Să nu cumva să se poată ieşi în acest fel.

---

arestat, a făcut parte din grupul de partizani din munţii Banatului, condus de Ion Duicu. Prin sentinţa 700/1950 dată de Tribunalul Militar Timişoara a fost condamnat la 15 ani temniţă grea pentru „crimă de uneltire contra ordinii sociale". La 6.06.1953 a evadat de la Valea Nistrului, motiv pentru care în 1954 este condamnat iniţial de Tribunalul Militar Oradea la moarte, şi apoi, în urma acceptării cererii sale de graţiere, la muncă silnică pe viaţă pentru „tentativă de crimă cu evadare" (pedeapsă redusă la 25 de ani muncă silnică). A trecut prin închisorile Timişoara, Gherla, Valea Nistrului, Oradea, Craiova, Jilava. Eliberat prin graţiere la 3.08.1964. *(ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 60894, 60895; *www.domaşnea.com.)*

[28] **Ioan Coțofan,** născut la 9.01.1930, în Soroştin, judeţul Sibiu. Arestat la 20.10.1949, este condamnat, prin sentinţa 94/1950 dată de Tribunalul Militar Sibiu, la 25 de ani muncă silnică pentru omor; în 1949 l-a omorât pe preşedintele Comitetului provizoriu din comuna Sărata. Ca urmare a evadării sale din 6.06.1953 de la Valea Nistrului, în 1954 Tribunalul Militar Oradea îl condamnă iniţial la moarte, şi apoi, în urma acceptării cererii sale de graţiere, la 25 de ani muncă silnică pentru „tentativă cu teroare". A trecut prin închisorile Valea Nistrului, Oradea, Craiova, Jilava, Gherla. Eliberat prin graţiere la 1.08.1964. *(ACISAC,* proiect *RPC,* nr inv. 18368.)

[29] **Nicolae Miron,** născut la 13.10.1925, în Târgu Trotuş, judeţul Bacău, lucrător CFR. Prin sentinţa 238/1950 dată de Tribunalul Militar Bucureşti, a fost condamnat la 15 ani temniţă grea pentru „înaltă trădare; ca militar, în 1949 a trecut în Iugoslavia". La 6.06.1953 evadează de la Valea Nistrului, motiv pentru care este condamnat în 1954 de Tribunalul Militar Oradea la muncă silnică pe viaţă pentru „tentativă de omor prin teroare" (pedeapsă redusă la 25 de ani muncă silnică). A trecut prin închisorile Gherla, Valea Nistrului, Oradea, Craiova, Jilava, Piteşti, Târgu Ocna, Dej, Văcăreşti. Eliberat prin graţiere la 2.08.1964. *(ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 45419.)

Şi după ce făcea operaţiunea asta, se deschidea poarta de fier şi vagoanele erau împinse în afară. Aici era paza: un ostaş cu armă automată stătea într-o groapă, iar sus, în prepeleac, ceva mai încolo, se afla un alt ostaş înarmat tot cu un automat. Pentru cei care voiau să evadeze, se punea problema: cum se poate trece? Şi atunci ei şi-au făurit un plan: unul dintre vagoane trebuia să explodeze când ajungea în dreptul pazei de la poartă. Bineînţeles că intenţia lor n-a fost nici pe departe să rănească pe cineva, ci doar să creeze acea atmosferă de nesiguranţă, şi aşa să poată ieşi. Lucrurile n-au mers însă chiar aşa cum au fost plănuite, pentru că unul dintre soldaţii de pază a fost rănit la picior, după cum îmi povestea Ţucă.

El a fost condamnat pe viaţă?

Nu, a fost condamnat la moarte.

Şi executat?

Da. După ce i-a fost respinsă cererea de graţiere, a fost dus la Cluj, a mai stat şi acolo un timp, şi pe urmă l-au scos din celulă într-o searăşi l-au executat. Rareori am văzut însă un om atât de echilibrat şi aşa de împăcat cu soarta. Nu protesta, n-avea nimic de obiectat, îşi asuma totul...

De ce a fost condamnat la moarte?

Pentru că el a fost autorul exploziei, cel care a pus la punct toată povestea, şi mai ales pentru că soldatul ăla de jos a fost rănit; se pare că a pierdut un picior. Comuniştii erau foarte sensibili când era vorba de folosirea armelor şi a explozibilului. Aşa că l-au condamnat la moarte.

Şi ceilalţi?

Doi dintre ei au fost condamnaţi, mi se pare, la muncă silnică pe viaţă, iar altul a primit o pedeapsă mai mică.

Aţi discutat şi cu aceştia?

Da, prin vizetă. Vizavi de mine era Neculai Miron, moldovean get-beget, destul de isteţ, cu care se putea discuta. Petru Românu era foarte crispat, vorbea puţin, nu prea venea la vizetă... Ce mi-a plăcut la toţi, la tot lotul, era că nici unul nu manifesta cele mai mici semne de revoltă sau de disperare... La început, în afară de Ţucă, au fost

condamnaţi la moarte încă doi inşi, prin urmare au fost trei sentinţe de condamnare la moarte. Celor doi cererea de graţiere le-a fost acceptată, dar cea a lui Ţucă – nu. Ţucă era băiat de preot din comuna Albeşti, din Oltenia. Mi-a povestit ulterior Ioanid, după ce am ieşit din închisoare, că a fost la tatăl lui şi i-a spus toată povestea. Pentru că asta fusese rugămintea lui Ţucă. Îi spusese lui Ioanid la Oradea că are această dorinţă, ca el să se ducă la taică-su, să-i spună ce s-a întâmplat şi mai ales să-l asigure că nu are nici un fel de regret, că aşa a crezut că trebuie să facă şi că îşi asumă toate consecinţele. Era extraordinar!

Ţucă pentru ce fusese iniţial închis?

Nu ştiu exact, fusese ofiţer… Pe vremea aceea era atât de simplu de intrat la închisoare! A fost o perioadă când era o adevărată demenţă. Am întâlnit în închisoare oameni condamnaţi pentru te miri ce. Unul – mi-aduc aminte – fusese condamnat la 10 ani de puşcărie doar pentru că atunci când se afla la frizer se enervase în timpul unei discuţii şi se exprimase cam aşa la adresa lui Stalin: „Bestia de la Kremlin”. Atât! Pentru chestia asta a luat 10 ani de închisoare. Ca să vă daţi seama cât era de simplu. A fi arestat era o poveste cotidiană, ceva banal, nu mai constituia un eveniment; dispăreau oamenii dar nimeni nu se mai mira. Îl luau şi pe ăla, şi pe ăla, încât oamenii chiar se aşteptau să fie arestaţi.

„La proces, avocatul mai întâi te acuza”

Despre procesul evadării dumneavoastră ce-mi puteţi spune?

În primăvara lui ’54 am fost duşi la Tribunalul Militar din Oradea, cu acelaşi „ceremonial”: cu lanţuri la picioare, păziţi cu pistoale mitralieră, aruncaţi într-un camion militar şi acoperiţi cu o prelată… Convoiul ăsta avea ceva foarte macabru, dar, în sfârşit, pe noi nu ne mai afecta, pentru că ne adaptaserăm. Zornăind din lanţuri, am intrat în tribunal. Instanţa era cam penibilă: un căpitan cu părul blond spălăcit, cam gras, cu un aspect de om involuat, şi nişte asesori, care

erau la modă pe-atunci. De la început însă trebuie precizat că nu am avut ocazia să stăm de vorbă cu aşa-zişii avocaţi, care fuseseră stabiliţi din oficiu. Eu am aflat că am ca avocat o unguroaică, dar nu m-a interesat să vorbesc cu ea, n-aveam ce să-i spun. Cu ce să ne ajute avocatul? Să spună: „Vă rugăm să fiţi indulgenţi…”?! Că asta era pledoaria. Dar mai întâi te acuza: „Este adevărat, inculpatul a greşit pentru că s-a manifestat ca un duşman al regimului…”. După aceea vorbea despre circumstanţe atenuante; era o placă pe care o cunoşteam foarte bine…

Şi a început procesul. Interogarea noastră a adus însă foarte multe surprize. Instanţa se aştepta din partea noastră – dată fiind postura noastră de evadaţi, cu atâtea acuzaţii aruncate în cârcă – la un comportament obedient şi cooperant, aşa cum urmărea mereu Securitatea să obţină de la noi. *Ei* îţi solicitau mereu să *cooperezi* – ăsta era cuvântul magic pe care îl foloseau în permanenţă. Ei bine, surpriza le-a fost enormă, pentru că interogarea noastră a fost foarte dificilă, în sensul că nici pe departe deţinuţii ostracizaţi nu au vrut să colaboreze la spectacol. Şi atunci a ieşit cu totul altceva. Eu am fost interogat primul. Toţi dormitau acolo şi aşteptau să termin cât mai repede. Dar am răspuns foarte tăios, am negat tot ce voiau să obţină de la noi, am spus că toată organizarea evadării ne aparţine, pentru că ei insistau să spunem cine ne-a furnizat informaţii, cum de am ştiut care este topografia atât în subteran, cât şi la suprafaţă ca să putem să trecem peste toate piedicile şi inconvenientele şi să ajungem în exterior. Apoi, pornind de la o lozincă de pe perete: „Omul e cel mai preţios capital”, am început să le reproşez: „De-aia e cel mai preţios, pentru că dumneavoastră îl luaţi, îl închideţi, îl ferecaţi, nu care cumva să scape!” şi să-i acuz că se fac vinovaţi de flagranta încălcare a tuturor drepturilor omului. Preşedintele completului asculta şi nu-i venea să-şi creadă urechilor, iar în sală se auzea rumoare. Pe scurt, n-au aflat de la noi decât că am evadat – le-am explicat motivele şi că noi am făcut tot, noi am studiat împrejurimile, fără nici un ajutor… Dar colegul nostru, Alexandru Ciocâlteu, despre care v-am spus că vorbise foarte mult la anchetă, s-a

situat şi de data aceasta pe aceeaşi poziţie „cooperantă” şi a povestit o serie întreagă de amănunte, inclusiv despre cei care ne-au ajutat. Când a văzut instanţa că poziţiile câtorva dintre noi sunt fundamental opuse celei pe care s-a situat Ciocâlteu, sigur că imediat a apărut nedumerirea şi în acelaşi timp o nuanţă de reproş la adresa anchetei. Spre surprinderea noastră, preşedintele a suspendat şedinţa.

„N-o să mai ieşi niciodată din puşcărie!”

O vreme, am aşteptat. Bineînţeles că acolo unde eram depozitaţi exista pază, nu aveam voie să comunicăm între noi, regimul fiind foarte strict. Şi ne-am trezit că vine cineva şi ne anunţă că a sosit anchetatorul, chemat de urgenţă. Acesta dorea să reia instructajul deoarece avea pretenţia să dirijeze totul şi să continue aranjamentele chiar şi în aşa-zisa instanţă. Velniciuc l-a luat de-o parte pe Ciocâlteu şi l-a muştruluit foarte tare fiindcă a văzut că acesta voia să renunţe la declaraţiile sale iniţiale. Ştiindu-l foarte sensibil la presiuni, l-a scuturat zdravăn, reeditând întreaga paletă de promisiuni şi de ameninţări. Şi a spus: „Gata, o să venim la altă şedinţă”.

Am fost şi eu chemat la „discuţii”, dar mi-am susţinut punctul de vedere pe care l-am declarat şi în faţa instanţei:

— Tot ce v-a spus Ciocâlteu este aflat prin intermediari, pentru că el nu a participat niciodată la discuţiile dintre mine şi gardieni… Aşa că el vă reproduce din ce i s-a comunicat, dar n-a fost de faţă, deci nu este un martor autentic. Dumneavoastră faceţi ce vreţi, dar eu vă declar că oamenii aceia despre care el afirmă că ne-ar fi ajutat, nu sunt vinovaţi.

A început să mă ameninţe:

— N-o să mai ieşi niciodată din puşcărie, o să vezi tu…

I-am dat replica de rigoare:

— Cunosc refrenul, aşa că nu vă mai osteniţi să-mi demonstraţi ceea ce deja ştiu.

Camarazii mei au fost foarte miraţi că am terminat aşa de repede discuţia cu anchetatorul.

După care ne-au dus la penitenciar, unde noi l-am prelucrat pe Ciocâlteu. Dar şi el avea argumente, ne spunea:

— Măi, dacă noi recunoaştem tot ce am făcut, ăştia ne condamnă la moarte.

I-am spus:

— Dom'le, n-avem cum să băgăm oameni străini aici, nu amestecăm pe nimeni.

Mai eram acuzaţi, între altele, şi că fabricaserăm nişte aşa-zise grenade. Şi, într-adevăr făcuserâm câteva pentru că cei din subteran aveau dinamită la dispoziţie, plus armătură metalică. Nu ştiu însă în ce măsură acestea ar fi fost eficace... Un alt coleg de-al nostru, care era puţin mai panicard, a insistat foarte mult să nu divulgăm acest lucru, avertizându-ne:

— Riscăm şi aşa să fim împuşcaţi...

— Dom'le, nu există, le-am făcut şi gata!

Şi am ajuns din nou în faţa instanţei.

Ciocâlteu n-a mai fost aşa de ferm în declaraţii, a început să ezite. Iar noi ne-am menţinut pe poziţia pe care ne situaserăm de la bun început.

În sală era acum o mulţime foarte pestriţă. Am remarcat mulţi inşi în uniformă, chemaţi de la alte Securităţi. Li se părea lor că e un proces ieşit din comun; un lot aşa mare de evadaţi nu mai avuseseră până atunci. Avocaţii noştri, stabiliţi din oficiu, au făcut figuraţie, mergând pe principiul că sunt nişte colaboratori ai Parchetului. Pledoariile lor aproape că n-au existat.

Când mi s-a dat cuvântul în faţa instanţei, am spus fără nici un menajament tot ce era de spus, căutând să scot în evidenţă responsabilitatea ce le revine celor care ne condamnă şi faptul că la un moment dat vor fi şi ei în postura celor de la Nürnberg. Preşedintele s-a înfuriat, s-a ridicat, a bufnit, dar până la urmă s-a potolit. A urmat colegul meu Pantazi, fost ofiţer de cavalerie, care a vorbit foarte scurt, afirmând că nu regretă nimic din ceea ce a făcut, pentru că a făcut totul din convingere şi că dacă ar avea posibilitatea, ar continua lupta împotriva comunismului chiar cu arma în mână. Asta i-a şocat foarte tare şi a pus capac la toate.

Preşedintele n-a mai vrut să mai interogheze şi nici să mai asculte pe nimeni. Şi lucrurile au luat sfârşit.

„Am luat cu noi grenade”

Să nu uit: împreună cu grupul nostru, au mai fost judecaţi încă patru deţinuţi cu care avuseserăm legături. Dintre aceştia, mi-i amintesc pe inginerul Georgescu-Topuslău[30]şi pe George Sarry[31]. Topuslău fusese condamnat cu lotul Canalului. Iar acum fusese adus la proces pentru că era acuzat că ne-ar fi furnizat explozibilul din care confecţionaserăm acele grenade despre care v-am vorbit.

Şi ce-aţi făcut cu ele?

Le-am luat cu noi când am plecat.

Le-au găsit asupra dumneavoastră?

Da. Pentru orice eventualitate aveam aceste grenade. Dacă se întâmpla ceva şi eram într-o situaţie extremă, să le putem folosi. Şi bietul Topuslău era şeful atelierului mecanic

---

[30] **Gheorghe Georgescu-Topuslău,** născut la 8.11.1905, inginer mecanic. În 1952, în primul „proces al Canalului" a fost condamnat la moarte pentru „crimă de sabotare a propăşirii economiei naţionale a R.P.R.", pedeapsă care ulterior i-a fost comutată în muncă silnică pe viaţă. A trecut prin închisorile Constanţa, Cavnic, Oradea, Aiud, Lugoj. Eliberat prin graţiere la 8.03.1957. *(ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 28631; Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, ed. Albatros, Bucureşti, 1991, vol. I, p.153; *www.memorialsighet.ro.)*

[31] **George (Valentin, Istrate) Sarry,** născut la 8.01.1928, în Constanţa, muncitor. A fost arestat la 17.01.1949 la Constanţa şi anchetat la Malmaison. Prin sentinţa 114/1950 dată de Tribunalul Militar Constanţa, a fost condamnat la 15 ani muncă silnică pentru „crimă de înaltă trădare" (spionaj în favoarea Consulatului britanic de la Constanţa, unde, din 1947 era consul fratele său vitreg, Stanley Coomes). În 1954 mai primeşte o condamnare, de 8 ani închisoare corecţională, pentru că i-a ajutat pe deţinuţii care au evadat de la Cavnic la 6.06.1953., furnizându-le informaţii. A trecut prin închisorile Aiud, Baia Sprie, Cavnic, Oradea, Piteşti, Ploieşti, Jilava. Eliberat prin graţiere la 4.03.1960. *(ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 62850; George Sarry, *Viaţa mea - amintiri din închisoare şi din libertate,* ed. Dépôt légal - Bibliothèque et Archives nationales du Quebec, 2010, p. 7, 16, 17, 51, 54, 62, 68, 92, 106, 108, 110, 149; Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele,* ed. Albatros, Bucureşti, 1991, vol. I, p. 156.)

din mină. Habar n-avea că materialele alea explozive i-au fost luate. Noi am declarat că au fost furate de acolo, dar Securitatea atâta l-a pisat, încât l-a determinat să declare că el ni le-a dat de bunăvoie. Intrase într-o panică foarte mare şi se gândea că fiind deja condamnat la muncă silnică pe viaţă, ce altă pedeapsă poate să mai primească decât condamnarea la moarte? Săracul de el, era atât de frământat şi de agitat! Când i s-a spus că primise doar doi-trei ani, nu-i venea să creadă.

George Sarry era un băiat excepţional de dotat. Nu era foarte cult, foarte instruit, dar avea un instinct extraordinar, lăsa impresia că înţelege glasul păsărilor, mişcările animalelor… La început a vrut şi el să evadeze, dar pe urmă i-a fost teamă. Dar pentru altceva îl aduseseră la proces. În mină se stabilise un anumit sistem de a obţine informaţii de afară. Mecanicul de la compresoare introducea într-una din ţevile depozitate în galerie ziare sau bileţele cu informaţii auzite la radio, pe care Sarry le lua de acolo, punând în locul lor bilete în care erau menţionate informaţiile pe care le doreau deţinuţii. Iar acest sistem de corespondenţă fusese denunţat anchetatorului de către Ciocâlteu.

Când ne-am întors la penitenciar, Tilici era turbat. Peste câteva zile ne-au convocat la grefă ca să ne comunice pedepsele.

Dumneavoastră ce condamnare aţi primit?

11 ani de închisoare (8 ani pentru evadare şi 3 ani – circumstanţe agravante).

Vă mai amintiţi ce condamnări au primit ceilalţi?

Păi, noi, ăştia care am fost mai în frunte, am luat câte 11 ani.

Iovănescu cât a luat?

Tot atâta. La fel – Coşereanu, la fel – Ioanid… S-au mai dat şi condamnări de 8 ani, de 5 ani…

Dar partea amuzantă a fost alta. Tilici a venit în mod special să asiste la comunicarea pedepselor, şi la sfârşit, foarte triumfător şi cu un zâmbet de satisfacţie, ne spune:

— Acum treceţi şi scrieţi-vă cererea de recurs.

Nici o reacţie din partea noastră.

— Nu s-a auzit? Faceţi cerere de recurs.

I-am răspuns:

— Domnule, noi nu facem recurs.

Pentru el era o chestie şocantă, nu mai auzise aşa ceva până atunci.

— Păi – zice el –, trebuie să faceţi.

— Cum adică, trebuie? De ce trebuie? Noi – şi asta a fost culmea ironiei – ne declarăm mulţumiţi cu pedeapsa pe care am primit-o. Aşa că nu insistaţi degeaba.

L-au apucat nervii, a făcut o criză de furie, ne-a înjurat, după care ne-a trimis în celular.

Kuhard şi Baciu ce pedepse au primit?

A fost proces separat, vă spun şi asta.

Cu câtva timp înainte de procesul nostru, am fost anunţaţi că vom fi martori în procesul intentat gardienilor Kuhard şi Baciu şi inginerului Conţiu, care lucra în subteran şi care a fost de o cumsecădenie rară; ca şi cum n-ar fi fost vorba de deţinuţi, acesta a stat de vorbă cu Pantazi ca de la om la om şi i-a spus absolut tot, ba mai mult, a venit cu completări de genul: „Dom’le, asta n-o ştiu prea bine, dar o să mă interesez”. De aceea noi ne simţeam foarte prost; vă daţi seama în ce postură eram puşi atunci când am fost duşi la procesul lor ca martori – eu, Pantazi şi cu Ciocâlteu, acesta fiind principalul martor al acuzării. Şi atunci, în plină instanţă, când am fost interogat, învăţând eu de-acum procedura, i-am spus la un moment dat procurorului:

— Fiţi amabil şi întrebaţi-l pe martor dacă a asistat vreodată la vreo convorbire dintre mine şi vreunul dintre acuzaţi.

Îl întreabă pe Ciocâlteu. Acesta neagă.

— Ei – zic –, uitaţi demonstraţia. Păi cine-l împiedică pe dânsul să fabuleze, să inventeze şi să declare ce-i cere ancheta? Aşa că eu nu ştiu cât puteţi să contaţi şi să vă sprijiniţi pe mărturiile lui.

În consecinţă, Kuhard, Baciu şi Conţiu au fost condamnaţi, dar foarte puţin pentru vremurile acelea, când o condamnare de zece ani era ceva banal. Am purtat întotdeauna în suflet

acest regret, această tristeţe pentru faptul că au fost aduşi în faţa instanţei şi au fost condamnaţi aceşti oameni care ne făcuseră un serviciu imens.

În acest timp, aţi recurs vreodată la vreo formă radicală de protest?

A fost o grevă a foamei, dar care a durat foarte puţin, pentru că s-a panicat conducerea puşcăriei, care a recunoscut într-o oarecare măsură că pretenţiile noastre sunt justificate şi că protestul nu este chiar aşa aberant...

Cât de mult slăbiserăţi până atunci?

Ajunsesem la 45 de kilograme.

Şi aţi găsit resursele psihice şi fizice să mai faceţi şi greva foamei!

Da, pe-atunci eram dispus la orice. Adică ajunsesem la un fel de detaşare, moartea nu ni se părea o catastrofă, ba chiar uneori ziceam că este un final firesc în condiţiile în care eram condamnaţi să trăim. Aşa că ne-am hotărât foarte repede să facem greva foamei, mai ales că aveam antrenament în acest sens, pentru că şi mâncarea pe care ne-o dădeau era tot un fel de grevă a foamei permanentă. Şi ca să renunţăm la această mâncare nu era nici un fel de problemă. O puteam face cu multă uşurinţă – bine, nu toţi, pentru că, am mai amintit eu, am întâlnit şi cazuri în care înfometarea făcea ravagii şi lucrurile luau nişte aspecte înfiorătoare. Iar Securitatea a exploatat la sânge toate aceste latenţe negative ale condiţiei umane. Bine, nu ştiu în ce măsură oamenii pot fi făcuţi responsabili în situaţii din astea...

Detenţia totală

Pot fi făcuţi responsabili călăii...

Bineînţeles, eu vorbeam însă despre victime. Când eşti victimă, responsabilitatea capătă cu totul alţi parametri. Pentru că detenţia de tip comunist – îmi permit să fac o mică remarcă – a îmbrăcat un aspect pe care mulţi nu l-au sesizat: a fost o detenţie totală; nu se rezuma numai la cel condamnat, aflat în centrul fenomenului concentraţionar, ci recurgea la o serie de presiuni formidabile, care nu ţineau

numaidecât de condiţia aceasta de privare de libertate. Adică tot ce exista, familie, prieteni, cunoscuţi ai deţinutului politic, toţi trebuiau să fie supuşi acestei presiuni, să participe la această detenţie. Şi prin asta *ei* căutau să-ţi demonstreze că nu ai pe nimeni, că toţi te abandonează, toţi te- au părăsit şi căîn momentul respectiv eşti singur, izolat, fără niciun fel de speranţă. Această dinamitare a speranţei a fost una din marile lor preocupări. Şi la asta contribuia şi acea îngrozitoare izolare, lipsa totală de comunicare. *Ei* ştiau efectul devastator pe care îl are izolarea. Mie, de exemplu, mi-au dat voie să scriu prima scrisoare (trei rânduri prin care ceream un pachet) abia în 1962, prin urmare la 11 ani de la data arestării. Or, chestia asta era foarte bine controlată şi foarte bine studiată. Cum aţi auzit şi dumneavoastră, la Canal şi prin alte părţi deţinutul era şantajat la sânge folosindu-se nevoia sa de a avea o relaţie cu exteriorul, relaţie care i se suprima la cea mai mică aşa-zisă abatere, care era de obicei numai un pretext. În condiţiile acestei suspendări a relaţiilor cu exteriorul, omul este obligat să se interiorizeze. Iar procesul ăsta de interiorizare, repartizat pe individ, ia uneori aspecte teribil de nefericite. Sunt oameni care dispun de suportul interior care să poată suplini lipsa de comunicare, dar alţii nu pot realiza acest lucru şi se ajunge la fenomene foarte periculoase.

În timpul îndelungat petrecut în celulă – 11 ani de celulă, făcuţi zi de zi – am constatat, după cum am mai spus, că apare un fenomen care este foarte puţin cunoscut în exterior: *uzura de relaţie.* Nişte oameni puşi să trăiască în aceste condiţii, într-o intimitate absolut criminală, adică obligaţi să asiste reciproc la cele mai intime acte, ajung la un moment dat la respingere, la o repulsie reciprocă. Apăreau astfel în rândul deţinuţilor din aceeaşi celulă nişte izbucniri, nişte descărcări cumplite.

De aceea detenţia comunistă nu se rezuma la privarea individului de libertate, pentru că *ei* nu urmăreau decât un singur ţel: atomizarea, cum se spune în termeni moderni, a insului, a individului, indiferent dacă acesta ajunsese în mâinile lor pe baza unui temei legal sau fără nici o vină. Dacă

individul era sau nu vinovat, nu avea nici o importanţă, că şi-aşa infracţionalitatea era inventată în 90% din cazuri; nu asta conta, ci rezultatul acţiunii pe care o întreprindeau, şi atunci foloseau mijloacele acestea diabolice care erau foarte bine studiate, pentru că aveau în ele – în special în detenţia de celulă, aşa cum am putut să constat mai ales la Aiud – nişte nuanţe din acestea care te făceau să exclami: „Dom'le, cine ajunge să recurgă la aşa ceva, trebuie să aibă geniu malefic!". Toate amănuntele păreau să aibă o intenţie, o direcţie, nimic nu părea întâmplător. Am întâlnit oameni care aveau o extraordinară inventivitate în materie de tortură, adică erau în stare să descopere pe loc sisteme de tortură la care nici nu te-ai fi gândit vreodată, şi nu-ţi venea să crezi că o minte omenească ar putea să recurgă la aşa ceva.

Dar toată această presiune malefică nu se exercita numai asupra deţinuţilor, ci şi asupra gardienilor. Şi ei erau modificaţi. Adică se ajungea la selectarea unui exemplar care rezista numai dacă se conforma tiparului şi necesităţii. De pildă, când treceau la represiune, exista în rândul lor un fel de competiţie, de supralicitare; dacă în cadrul unei acţiuni violente, ofiţerul îi ordona gardianului să-i dea patru palme unui deţinut, el îi dădea patruzeci, fără ca ofiţerul să-i ceară asta. Şi atunci era apreciat. Dar am văzut şi gardieni care au fost excluşi pentru comportament insuficient de ferm şi de agresiv faţă de deţinuţii politici.

Aveaţi impresia că există cineva care adună roadele acestor experimente şi le cuantificăîn vreun fel?

Sigur că da.

Tortură de tip asiatic

Urmăreau numai modificarea dumneavoastră psihică sau şi pe cea a gardienilor?

Ambele componente. Am putut să constat că selectarea gardienilor era foarte riguroasă şi criteriile foarte precise; n-aveau voie să dea înapoi pentru că asta însemna că pactizau cu „duşmanul de clasă". Această incitare la dezlănţuire, la bestialitate, era evidentă. Am văzut, în cazul represaliilor de

la Gherla de după aşa-zisa rebeliune din ’58 (despre care am să vorbesc ceva mai încolo), cum deţinuţii urcau sau coborau scările trecând în şir prin mijlocul gardienilor care stăteau pe fiecare treaptă, unul de-o parte, altul de cealaltă parte, cu răngi şi cu bâte în mână, şi îi loveau. Loveau închizând ochii, şi dădeau în ei, dădeau, dădeau şi nu se opreau, nu-i impresionau nici vaietele, nici căderile, nimic… Or asta, să mă ierte Dumnezeu, nu este o chestie spontană, făcută din proprie iniţiativă. Totul era metodic, organizat. Eu am fost unul dintre cei care au recunoscut în comportamentul administraţiei şi în practica de zi cu zi din închisoare, o tortură nemaipomenită de tip asiatic. Citisem pe vremuri o carte scrisă de Octave Mirbeau, *Le jardin des supplices* (Grădina supliciilor), care făcuse o oarecare vâlvă şi în care erau descrise diverse tipuri de tortură folosite de chinezi. Ei bine, cu mici retuşări, am putut recunoaşte procedeele descrise în această carte. Uite, vă dau un exemplu teribil de ilustrativ, de la Aiud. O să spun pe urmă mai multe despre Aiud. Când sosea aşa-zisa mâncare, aceasta era adusă de nişte cărători de la bucătărie şi era lăsată pe culoar. Gardianul respectiv era atât de bine instruit, încât folosea toate mijloacele ca să poată să-i incite pe deţinuţii din celulă, care erau flămânzi şi care cunoşteau foarte bine toate zgomotele produse de aducerea şi de împărţirea mâncării. Am stat cu deţinuţi care din momentul în care se auzea primul zgomot de depunere a ciubărului şi până când venea gardianul la uşă să deschidă vizeta şi să-ţi dea mâncarea, stăteau cu urechea lipită de uşă şi nu se mai dezlipeau de acolo, pândind fiecare mişcare. Şi bineînţeles că-şi transmiteau: „Uite, acuma au ridicat ciubărul; uite, acuma au luat-o pe culoar, vin, sunt la celula nu ştiu care…”. Ei bine, gardianul ştia toată povestea asta şi prelungea cât mai mult momentul respectiv ca să obţină maximum de suferinţă din partea acelor nenorociţi înfometaţi care abia aşteptau să ajungă şi la ei mâncarea.

De la Oradea, unde aţi fost dus?

Bănuiam, şi bănuiala s-a confirmat, că vom fi trimişi la Aiud – una din închisorile cele mai sigure. Ni s-a pus eticheta de

„periculoşi” şi a urmat acelaşi ceremonial nenorocit: lanţuri la picioare, fel de fel de măsuri de securitate şi, în sfârşit, am fost transportaţi la gară, unde ne aştepta vagonul-dubă. Călătoria a fost foarte greu de suportat. Am ajuns la gara din Aiud în primăvara anului 1954. Au venit, desigur, toate camioanele penitenciarului; eram un lot destul de mare şi mai veneau şi alţii cu noi. În aceleaşi condiţii, acoperiţi cu prelate, cu toate măsurile de securitate luate, am ajuns în faţa măreţei închisori Aiud. Nişte porţi impresionante s-au deschis zgomotos. Am intrat şi am început să mergem prin interiorul închisorii. Am străbătut o distanţă destul de lungă până când am ajuns în faţa unei clădiri care nu semăna cu celularele pe care le întâlnisem până atunci. Închisoarea Aiud are un celular imens în formă de T şi mai multe clădiri anexe, printre care una cu două nivele care era cunoscută nu numai în Aiud, ci în toată lumea puşcăriilor, sub numele de Zarcă. Denumirea provine din cuvântul maghiar *zarko* (clădirea data de pe vremea Mariei Tereza). Era puţin aranjată, remediată, dar purta încă amprenta acestei vechimi. Am intrat destul de relaxat, văzând că gardienii nu aveau manifestări de agresivitate. Am uitat însă să vă spun că înainte de a ajunge în Zarcă, am stat în carantină vreo două săptămâni, împreună şi cu alţi deţinuţi, într-o cameră foarte mare, de tranzit şi de triere, unde am reuşit să ne întâlnim cu toţii, să putem să stăm de vorbă şi să ne reglăm nişte conturi, între care şi cele întâmplate la Oradea cu ocazia procesului. Am făcut acolo tot un fel de proces, dar numai între noi. I-am reproşat lui Ciocâlteu comportamentul său anterior şi astfel am sfârşit cu toate refulările noastre pentru că tot ce ţinuserăm până atunci în noi fusese dat pe faţă.

Ce ne-a şocat de la început a fost faptul că mâncarea şi comportamentul gardienilor se îmbunătăţiseră.

Ce vă dădeau de mâncare?

Baza era arpacaşul – ca peste tot, de altfel. Dar începuse să mai apară din când în când carnea, pe care ne-o dădeau o dată-de două ori pe săptămână, sub forma subproduselor. Aveau obiceiul să valorifice şi burţile de vacă. Burta nu era rea, numai că nu reuşeau s-o spele ca lumea, mai rămâneau

nişte reziduuri pe-acolo. Dar mâncarea era acceptabilă. Ce nu prea ne pica bine, aici, la Aiud – dar chestia era generalizată – era faptul că se folosea foarte mult turtoiul. Mulţi nu-l mai puteau suporta, fiindcă era extrem de fermentativ; după un consum îndelungat, producea tulburări intestinale, cu diaree, cu fel de fel de necazuri.

Dimineaţa ce vă dădeau?

O „cafea neagră”, fără nimic în ea, cu 125 de grame de pâine. Primeam această fiertură lipsită de orice fel de gust, sau terciul făcut din mălai, care trebuia să fie un pic dulce, dar nu era dulce câtuşi de puţin. La prânz – aceleaşi două feluri, ciorbă şi mâncare, dar era ceva mai consistentă mâncarea. Mai începuse să apară ceea ce a constituit dintotdeauna visul deţinutului: fasolea. Când aveam fasole, era lux. Făceau ciorbă sau mâncare de fasole, care nu era grasă pentru că nu puneau grăsime deloc. Raţia noastră era, spre exemplu, o lingură de untdelemn pentru toată ziua, pentru masa de prânz şi cea de seară. Iar cantitatea de zahăr pe care se lăudau ei că o folosesc era infimă. Aia trebuia să apară dimineaţa, în cafea sau în terci. Aiurea! Nu era nici un pic de zahăr, totul era făcut cu mare economie. Lipsa de variaţie a mâncării te făcea după un timp să n-o mai suporţi, dar n-aveai ce face, pentru că acolo foamea se manifesta în toată plenitudinea, încât foarte mulţi deţinuţi începeau să aştepte masa de prânz încă de pe la ora 9 dimineaţa. Ciocâlteu, de pildă, era tot timpul înfometat. Stătea în camera de alături şi povesteau cei de acolo că stătea lipit de uşă de la ora 9-9 şi jumătate şi asculta pe coridor, să vadă când apare prima mişcare în legătură cu adusul mesei.

Cum v-aţi explicat faptul că mâncarea şi comportamentul gardienilor se îmbunătăţiseră într-o oarecare măsură?

Pe vremea aceea avusese loc Conferinţa de la Geneva, unde se întâlniseră reprezentanţii marilor puteri, iar în regimul comunist exista o extraordinară sensibilitate pe verticală faţă de ceea ce se întâmpla foarte sus, orice eveniment de factura asta având repercusiuni, aşa că acuma gardienii vorbeau ceva mai civilizat, atât cât puteau, fără a se

mai situa pe poziţia aceea permanentă de forţă. Din punctul ăsta de vedere conducerile comuniste nu erau totuşi prea darnice. Voiau să lase impresia căîntr-adevăr se schimbă ceva, fără să abandoneze însă vechile practici şi ţeluri. Pentru că trebuie menţionat un lucru care n-a prea fost remarcat: între administraţia închisorii şi deţinuţi s-a ajuns la aşa-zisele „relaţii active”. Adică un deţinut condamnat, cu situaţia clarificată din acest punct de vedere şi depus să-şi execute pedeapsa, nu numai că era privat de libertate, cu toate implicaţiile ce decurg de aici, dar administraţia încerca tot timpul să intervină în viaţa aceasta de claustraţie cu elemente noi, care îmbrăcau tot timpul aspectul unei permanente provocări. Era, de fapt, transpunerea a ceea ce se întâmpla şi în aşa-zisa libertate. Comunismul a abuzat foarte mult de aceste provocări care se permanentizau şi care erau pretext de represiune, pentru că provocarea determina anumite reacţii, după care se ajungea la pedeapsă. Aşa se întâmpla şi în închisoare.

Cei patru ani de la Aiud

Să revenim la Zarca Aiud ului…

Cum vă spuneam, am străbătut toatăînchisoarea şi am ajuns în Zarcă, unde erau ţinuţi izolaţi cei care în ochii Securităţii deveniseră periculoşi. În ce consta acest pericol? În contagiune. Adică, refuzând orice compromis, aceştia puteau transmite această atitudine şi altora, întreţinându-le astfel forţa de a rezista. Or *ei* urmăreau desfiinţarea personalităţii omului. Nu aveau nevoie de oameni cu o personalitate puternică, care să ştie exact ce vor şi mai ales să-şi menţină convingerile. De aceea făceau toate eforturile posibile ca să-i izoleze şi să-i anihileze pe aceşti deţinuţi.

La parter şi etaj existau câte 29 de celule, foarte mici, de 2 pe 4 metri, cu nişte saltele pe jos şi cu obloane la ferestre. La capetele culoarului era câte un closet, unde se vărsau tinetele. De două ori pe zi mergeai la closet, unde era şi un spălător, şi atunci aveai posibilitatea să te speli.

Am fost luaţi în primire şi repartizaţi în celule. Eu am

nimerit împreună cu Ioanid şi cu Iovănescu, în celula 29 de la parter. Şi a început „sejurul” de la Aiud, care va dura 4 ani de zile. Eram puşi pe cursă lungă. Ferestrele celulelor dădeau spre bucătărie şi prin găurile făcute în oblonul de scândură puteam observa tot ce se întâmplă acolo; ne interesa mai ales ce mâncare am putea avea pentru a doua zi.

Şi a început detenţia aceasta foarte strictă, foarte supravegheată, deocamdată fără violenţe, dar extrem de apăsătoare prin monotonia ei. În spaţiul acela foarte îngust din celulă stăteam trei persoane pe nişte saltele umplute cu paie, care erau o nenorocire, pentru că toate paiele erau făcute praf. Unii dintre gardieni erau destul de bizari. Era unul pe care îl chema Olteanu, un tip gras, urât, cu o burtă mare, căruia îi ziceam Beşniţa, despre care n-aş putea spune că era un om rău, care să ţipe, să înjure, dar umbla mereu cu tertipuri sâcâitoare care te iritau, adică ştia să-ţi facă mizerii de o manieră în care să nu-i poţi reproşa că e violent sau că trece la acte de represiune directă, dar prin care să te facă totuşi să suferi. Din când în când, la început mai rar, apoi mai des, eram scoşi la aşa-zisa plimbare, în nişte ţarcuri din lemn dispuse radial. În centru era gardianul care te supraveghea. Din punctul acela se formau nişte triunghiuri, ca nişte sectoare de cerc, şi trebuia să te plimbi în spaţiul acela un sfert de oră, cu capul în jos şi cu mâinile la spate, fără să te uiţi în dreapta sau în stânga. După 10-15 minute ţi se spunea că s-a terminat plimbarea – care nu avea loc în fiecare zi.

Deci, nu puteaţi să luaţi legătura cu cei din celular?

Nu. Secretul era principala *lor* obsesie, să nu vezi nimic, să n-auzi nimic, să nu ştii nimic; de aceea la toate ferestrele erau obloane, pe care totuşi le mai găuream noi…

„Comunicam prin Morse”

Cum comunicaţi?

Prin Morse. Morse bătut în perete: două bătăi însemnau *linie,* o bătaie – *punct.* Şi am învăţat toţi alfabetul Morse şi vorbeam atât cu cei de la parter cât şi cu cei de la etaj. Ajunseserăm la performanţe în acest domeniu: odată, când

am fost vecin cu un tip mai interesant, ne spuneam poezii prin perete. Astfel ne-am cunoscut vecinii; ai noştri erau toţi la parter, în ultimele celule de lângă noi. Am aflat că în celălalt capăt al celularului de la parter, erau „criminalii de război”, printre care şi generalul Pantazi, fost ministru de Război, tatăl lui Ion Pantazi (cu care fiul său a reuşit să comunice prin Morse). Tot aici se aflau amiralul Măcelaru[32], mai mulţi ofiţeri superiori, miniştri. La etaj erau foştii comandanţi legionari şi unii intelectuali mai de vază. Vă daţi seama, ca ambianţă, stăteam bine.

Când am fost mutaţi dintr-o celulăîntr-alta, am nimerit pentru o perioadă nu prea lungă cu generalul Gheorghe Jienescu[33]şi cu Titus Dragoş[34]. Însă majoritatea perioadei de detenţie am petrecut-o în special cu Ioanid şi Iovănescu.

În timpul iernii, cum vă încălzeaţi?

Fiind o închisoare veche, încălzirea se făcea cu sobe. În fiecare celulă era câte o sobă de tablă. Ca s-o aprinzi era o adevărată aventură. Ne aduceau brichete – cărbuni făcuţi din praf presat, de forma unor ouă. Apoi venea gardianul cu omul de serviciu care ne dădea nişte surcele. Şi-ţi dădea şi ceva aprins, ca să poţi să le dai foc. Dar pe urmă te privea. Lua foc – bine, nu lua…

---

[32] **Horia Mâcelaru,** născut la 28.04.1894, în Craiova, amiral. Prin sentinţa 1834/1948 dată de Tribunalul Militar Bucureşti, a fost condamnat la muncă silnică pe viaţă pentru „organizaţie de tip fascist; înaltă trădare cu complot" şi la plata unei amenzi de 20.000 lei. A trecut prin închisorile Văcăreşti, Aiud, Jilava, Râmnicu Sărat, Gherla, Dej. Graţiat la 29.07.1964. *(ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 40712.)

[33] **Gheorghe Jienescu,** născut la 16.09.1894, în Rast, judeţul Dolj, general de escadră. Din februarie 1946 până în februarie 1948 a fost arestat şi depus la închisoarea Comandamentului Militar al Capitalei. Prin sentinţa 1510/1948 dată de Curtea Supremă a fost condamnat la 20 de ani temniţă grea pentru crime de război. A trecut prin închisorile Aiud, Râmnicu Sărat, Gherla, Jilava. Eliberat prin graţiere la 18.04.1964. *(ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 37034; *www. worldwar2. ro.)*

[34] **Titus Dragoş,** născut la 5.06.1896, în Iaşi, avocat. Prin sentinţa 17/1946 dată de Tribunalul Militar Bucureşti, a fost condamnat la 15 ani muncă silnică pentru crime de război. A trecut prin închisorile Văcăreşti, Aiud, Râmnicu Sărat. Eliberat la 6.08.1960. *(ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 23292.)

Păi cum mai făceaţi focul, dacă nu se aprindea?

Nu-l mai făceam, rămâneam fără foc în ziua aia. Şi aşteptam a doua zi…

Vi se întâmpla asta de multe ori?

Se întâmpla… Dar unii căpătaseră o dexteritate extraordinară şi nu ratau. Mergeau la fix, atât de pricepuţi deveniserăîn arta asta a aprinderii şi întreţinerii focului. Se făcea cald pe moment, dar căldura se pierdea repede. Cu cei câţiva cărbuni pe care ni-i dădeau ei, cât putea să ţină focul ăla?

Şi toţi cei 4 ani aţi stat numai în Zarcă?

Nu în aceeaşi celulă, dar numai în Zarcă.

La un moment dat am văzut o agitaţie foarte mare. Se făceau nişte modificări. Ne-am dat seama că unele celule erau eliberate, şi am reuşit să stăm de vorbă cu un planton, că erau pe sală plantoane şi dintre deţinuţi. Noi aveam un planton pe care îl chema Zeamă, şi râdeam de numele lui. Era foarte fricos şi se temea să nu-şi piardă postul – că asta era o mare favoare, să fii planton pe sală, aveai acces la multe lucruri –, dar până la sfârşit reuşiserăm să-l determinăm să vorbească. Când era singur pe sală, fără gardian, sau când ieşeam noi la closet, care era foarte aproape, şi ne întâlneam cu el, ne comunica ce se întâmplă. Astfel am aflat că la Aiud sosiseră cei din lotul Pătrăşcanu. La un moment dat am fost vecini cu câţiva dintre ei; cu Belu Zilber[35]şi cu încă câţiva am luat legătura şi am putut să comunicăm prin Morse. Bine, între noi fie vorba, procesul ăla a fost o batjocură, o băşcălie, ceva sinistru. *Ei* au vrut capul lui Pătrăşcanu[36]. Restul erau nişte aventurieri politici care se treziseră la un moment dat constituiţi într-un lot, cum avea

[35] **Herbert Zilbert (Belu Zilber),** născut la 14.10.1901, în Târgu Frumos, judeţul Iaşi, profesor universitar. Prin sentinţa 49/14.04.1954 dată de Tribunalul Suprem - Colegiul Militar, a fost condamnat la muncă silnică pe viaţă pentru „crimă contra păcii; a fost spion, lucrând în serviciul de spionaj american, englez şi francez şi după 23 august 1944 a complotat împreună cu Pătrăşcanu cu scopul răsturnării guvernului". A trecut prin închisorile Jilava, Piteşti, Dej, Gherla, Aiud. Eliberat prin graţiere la 1.08.1964. (*ACISAC*, proiect *RPC,* nr. inv. 77100.)

talent Securitatea să adune şi să asambleze nişte piese, acolo. Unii dintre ei erau pur şi simplu căzuţi din lună – ca Harry Brauner[37], de pildă, cu care am fost vecin de celulă. Nu vă puteţi închipui cât de hazliu era Harry Brauner. Fiind etnograf şi culegător de folclor, şi fiind, săracul, singur în celulă, la un moment dat ne-a propus: „Hai, dom'le, vreţi să vă cânt nişte melodii?" Şi ne cânta prin perete; punea cana cu fundul lipit de perete, îşi apropia gura de ea şi ne cânta melodii culese de el. Era teribil. Sau, după ce ne întorceam de la plimbare, ne comunica: „V-am văzut la plimbare". Dar, vă spun, unii dintre ei erau total neadaptaţi regimului de detenţie, ca Belu Zilber, care era un foarte mare smucit. Lângă noi stătea un alt smucit, un inginer pe nume Calmanovici[38], care fusese un mare antreprenor de construcţii în Bucureşti. Era atât de agitat şi de disperat, că tot timpul declara greva foamei, ameninţa că se sinucide. Fusese prieten cu Ana Pauker, cu fel de fel de tovarăşi sus-

---

[36] **Lucreţiu Pătrăşcanu,** născut la 4.11.1900, în Bacău, fost ministru al Justiţiei în perioada 23.08.1944-24.02.1948. La 28.04.1948 este sechestrat într-o casă conspirativă pentru a fi anchetat, iar la 24.08.1948 este arestat. La 14.04.1954 este condamnat la moarte pentru „înaltă trădare" şi executat la 17.04.1954 la Jilava. (*ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 53924; *Cartea morţilor din închisori, lagăre, deportări,* coord. Romulus Rusan, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2013, p. 329;*www.iiccr.ro.)*

[37] **Harry Brauner,** născut la 24.02.1908, în Piatra Neamţ, profesor universitar, director al Institutului Naţional de Folclor. Prin sentinţa 49/1954 dată de Tribunalul Suprem - Colegiul Militar, a fost condamnat la 12 ani muncă silnică pentru „crimă de înaltă trădare; a lucrat cu serviciul de spionaj englez, dând informaţii acestuia cu scopul de a răsturna guvernul după 23 august 1944". A trecut prin închisorile Aiud, Piteşti, Dej. Eliberat la 25.01.1962. *(ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 10363.)

[38] **Emil Calmanovici,** născut la 4.03.1896, în Piatra Neamţ, inginer constructor, director tehnic în Ministerul de Construcţii. Arestat la 26.05.1951. Prin sentinţa 49/1954 dată de Tribunalul Suprem - Colegiul Militar, a fost condamnat la muncă silnică pe viaţă pentru „crimă contra păcii; a lucrat în serviciul de spionaj britanic, cu scopul răsturnării guvernului după 23 august 1944". A trecut prin închisorile Jilava, Văcăreşti, Brăila, Galaţi, Aiud. A decedat la Aiud la 12.03.1956. (*ACISAC*, proiect *RPC,* nr. inv. 12446; *Cartea morţilor din închisori, lagăre, deportări*, coord. Romulus Rusan, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2013, p. 106.)

puşi. Nouă nu ne prea pica bine chestia asta, dar îl acceptam şi-l recunoşteam ca deţinut politic.

Faptul că am reuşit să comunicăm prin Morse alunga această cumplită monotonie, ternul ăsta care era dominant la Aiud, unde nu aveam nici o activitate. În timpul zilei n-aveam voie să ne culcăm; de la deşteptare şi până la stingere nu ţi-era permis să te întinzi pe salteaua aia nenorocită, ci doar să te aşezi din când în când sau să umbli, dar în spaţiul acela mic n-aveai cum să faci nici măcar trei paşi. La un moment dat am văzut că ne pătrund în celulă nişte şoricei micuţi care intrau pe sub uşă. Şi ca să mai alungăm monotonia, am zis – Ioanid a fost cu ideea – să facem nişte capcane ajutându-ne de câteva bucăţele de pâine. Şi am reuşit să prindem câţiva, vreo doi-trei... Din această„activitate" de celulă, făcea parte şi urmărirea „coşciugului". La Aiud, carnea se aducea cu ajutorul unei căruţe care avea pe ea o ladă din lemn căptuşită cu tablă, căreia îi ziceam „coşciug". Şi de la „postul de observaţie" trebuia urmărit întotdeauna momentul în care venea „coşciugul" la bucătărie, că dacă venea, însemna că a doua zi ni se dă de mâncare carne.

„Crizele psihice începeau cu urlete şi tirade împotriva comunismului"

Pe lângă această izolare, ceea ce ne deprima în Zarcă erau dereglările psihice suferite în special de cei care stăteau singuri în celulă. Pentru că în Zarcâ mai erau aduşi şi izolaţi şi unii oameni cu serioase tulburări nevrotice, care se dezechilibraseră. Datorită acusticii perfecte şi a faptului că distanţele dintre celule nu erau prea mari, auzeam câteodată foarte clar cum începeau crizele: cu urlete, cu anumite zgomote şi bineînţeles cu tirade împotriva administraţiei şi împotriva comunismului. Câteodată era un adevărat concert de strigăte, atât ale deţinuţilor cât şi ale gardienilor care încercau să potolească tot acest scandal. Aceste cazuri se înmulţiseră – ceea ce era foarte deprimant, pentru că îţi dădeai seama până unde se poate ajunge. Cred că Aiudul a furnizat cel mai mare număr de dereglaţi psihic. Constituţiile

mai şubrede, mai labile, cedau. La un moment dat, în Zarcă, la parterul închisorii, după-amiazâ spre seară începeau strigătele şi, cum se ştie, criza asta era contagioasăşi îi apuca şi pe alţii...

Cine era comandantul închisorii în această perioadă?

L-am prins pentru puţină vreme pe căpitanul Dorobanţu, care fusese muncitor prin Ploieşti. Când veneau loturile de deţinuţi, acesta se prezenta în faţa lor ca să-i avertizeze în legătură cu ceea ce se poate întâmpla la Aiud, ţinându-le nişte discursuri foarte la obiect, scurte şi precise. Începea cu o întrebare: „Ştiţi pentru ce aţi venit aici?” Bineînţeles că nu răspundea nimeni. După care continua: „Am să vă spun tot eu. Aici aţi venit ca să muriţi”. Şi din ceea ce spunea mai departe, reieşea ceva de genul: vă rugăm să ne ajutaţi să vă omorâm. Cam aşa se punea problema: colaboraţi cu noi, nu ne faceţi greutăţi, nu ne creaţi probleme, lăsaţi- ne să ne ducem în tihnă la bun sfârşit misiunea noastră de a vă extermina. Acest Dorobanţu făcea parte din acea categorie bine reprezentată în penitenciarele comuniste, pe care eu aş numi-o *a inventivilor.* Avea o imaginaţie nemaipomenită în materie de tortură. Pe loc putea să descopere un sistem sau un procedeu cu care să te chinuie. Pe vremea lui funcţionau la Aiud nişte camere de reprimare, ceva teribil. Am stat în celulă cu un fost pilot, foarte bun prieten, Teodor Greceanu[39],

[39] **Teodor Greceanu,** născut la 13.05.1917, în Bucureşti, pilot, căpitan de aviaţie. Arestat la 4 martie 1949, torturat în anchetă. Prin sentinţa 699/1950 dată de Tribunalul Militar Bucureşti, Secţia a Il-a, a fost condamnat la 10 ani temniţă grea pentru „uneltire contra ordinii sociale". La 21.12.1952 evadează de la Aiud împreună cu Valeriu Şirianu (n. 28.08.1924, Arad, ziarist, condamnat la 25 de ani m.s. pentru „crimă de uneltire contra ordinii sociale") şi Gheorghe Spulbatu (n. 4,01.1917, Arad, ofiţer, condamnat la 20 de ani m.s. pentru „crimă de uneltire contra ordinii sociale"). Şirianu şi Spulbatu au fost prinşi la scurt timp după evadare, condamnaţi la moarte şi executaţi la 2.09.1953 la Aiud. Teodor Greceanu şi-a fracturat un picior sărind de pe zidul închisorii, a fost prins imediat şi condamnat la muncă silnică pe viaţă. A trecut prin închisorile Poarta Albă, Peninsula, Valea Neagră, Jilava, Aiud, Cluj, Gherla. Eliberat prin graţiere la 31.07.1964. *(ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 30976; *Cartea morţilor din închisori, lagăre, deportări,* coord. Romulus Rusan, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2013, p. 388, 405; C. Ioniţoiu, *Victimele*

un om deosebit, care a avut de suportat, după o tentativă eşuată de evadare de la Aiud, un regim de represiune extrem de dur. După ce l-au bătut şi l-au lăsat morman de oase rupte, l-au dus într-o cameră unde – daţi-vă seama cum procedau – nu era niciun fel de lumină şi în permanenţă, pe jos, era întreţinut un strat de apă rece. Dezbrăcat, în cămaşă şi în izmene, cu picioarele goale, a fost ţinut iarna în condiţiile astea, fără nici un fel de încălzire. Din cauza asta a făcut un fel de arterită, de pe urma căreia i-au fost amputate ambele picioare în ultimii ani de viaţă. Astea erau invenţiile lui Dorobanţu, care, după cum v- am spus, avea din punctul ăsta de vedere o creativitate nemaipomenită. Foarte prompt, îţi spunea în faţă: „Pentru asta eşti în puşcărie, ca să mori. Ce, ai venit aici să te răsfeţi?!”

„În fiecare dimineaţă treceau cărucioare cu cadavre spre morgă”

La Aiud mai funcţiona şi acea cumplită fabrică în care foarte mulţi deţinuţi care au lucrat acolo s-au distrus sau au fost ucişi, începând de prin ’49 până prin ’51-’52, la Aiud a fost o perioadă „de glorie” când – după cum povesteau deţinuţii din Zarcă – în fiecare dimineaţă treceau cărucioare cu cadavre spre morgă; şi îmi zicea unul dintre ei: „Şi număram, domnule, şapte, opt, nouă, zece morţi, dar zi de zi, zi de zi”. Toate acestea erau ceva firesc pentru viaţa de puşcărie, pentru aşa-zisa normalitate de acolo şi erau acceptate fără niciun fel de protest de conducere, de gardieni, care uneori încercau să ne explice: „Asta este munca noastră, ce vreţi să facem? Noi aşa muncim”.

Dar am început să ne acomodăm – ceea ce a fost o performanţă, pentru că, aşa cum spuneam mai înainte, din cauza uzurii de relaţie începeau conflictele. Stările conflictuale între deţinuţi erau la tot pasul şi se iscau foarte uşor controverse şi ciocniri. Eu, Ioanid şi Iovănescu nu ne-am

---

terorii comuniste. Arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi. Dicţionar F-G, Ed. Maşina de scris, Bucureşti, 2002, p. 273; Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele,* ed. Albatros, Bucureşti, 1991, vol. II, p. 108-110;*www.portalulrevoluliei.ro.)*

certat însă niciodată; am trăit într-o armonie extraordinară, aveam resurse ca să putem întreţine discuţii şi să găsim întotdeauna o pistă comună pe care să ne putem mişca şi desfăşura. Aşa că eram la curent cu tot ce se întâmplăîn toată Zarca, mai ales că unii gardieni, care erau mai tineri, ne mai scoteau pe sală la aşa-zisa curăţenie (exista, nu ştiu de ce, o pasiune pentru motorină; tot ce era lemn, podeaua, uşile, trebuiau date cu motorină, asta fiind expresia şi simbolul curăţeniei; dacă puţea pe-acolo a motorină, înseamnă că s-a făcut curat). Şi beneficiam de povestea asta. Eu n-am vrut să ies niciodată, dar toţi ceilalţi, şi cei de la alte celule, erau scoşi pe sală la curăţenie, pe rând, câte o celulă, ca să nu ne întâlnim şi să nu putem lua legătura unii cu ceilalţi.

Şi mai scorniseră *ei* o chestie: carcera. Carcera se afla pe culoar şi pentru ştiu eu ce vină mai mult sau mai puţin imaginară, te băgau în cutia aia unde nu puteai nici să te întinzi, nici să te aşezi; stăteai chircit acolo zile întregi, fără mâncare, cu o singură bucată de pâine şi două sau trei gamele de apă.

La Aiud vi s-a propus să lucraţi la cabinetul medical?

Ca urmare a Conferinţei de la Geneva, la un moment dat le-a venit ideea să înfiinţeze un cabinet medical chiar în Zarcă. Până atunci nici nu se punea această problemă, Zarca fiind considerată închisoare de pedeapsă; deţinuţii de aici aveau condamnări grele şi erau consideraţi mari duşmani ai clasei muncitoare. Medicul închisorii Aiud era un oarecare Bogăţeanu, o figură destul de sinistră. Au început sondările, să vadă pe cine să numească la cabinetul medical din Zarcă, şi printre cei solicitaţi am fost şi eu. Şi acest Bogăţeanu, care nu era prea priceput în a întreţine relaţii cu oamenii, a încercat să-mi prezinte venirea mea la cabinet ca pe un avantaj extraordinar şi ca pe un cadou făcut de administraţie. Lângă ei era şi ofiţerul politic; ăla n-a intervenit la început în discuţie. Dar la un moment dat, când Bogăţeanu a început să-mi explice cam cum ar trebui să funcţionez şi care sunt condiţiile, şi când eu am început să zâmbesc şi am spus că nu mă interesează să lucrez acolo dacă tratamentul medical

este condiţionat, pentru că eu sunt, într-adevâr, deţinut, ascult ordinele administraţiei, dar nu şi în privinţa exercitării profesiei, de-aici încolo la revedere, ofiţerul a rămas foarte uimit:

— Cum, refuzi o asemenea şansă?!

— Domnule – i-am răspuns –, nu mă interesează să stau singur într-o cameră, să am un pat bun şi în schimb dumneata să-mi spui pe cine să tratez şi pe cine nu.

„Ofiţerul politic aproba sau interzicea acordarea tratamentului medical”

I-am spus asta pentru că mergeau atât de departe cu concepţia lor despre acordarea asistenţei medicale în condiţiile luptei de clasă, încât ofiţerul politic al închisorii era cel care aproba sau interzicea acordarea unui tratament medical. Chiar dacă deţinutul respectiv era diagnosticat, ofiţerul politic putea să spună: „Nu, ăstuia nu-i dai nici un tratament, că-i bandit”. Şi eu ştiam toate astea. În momentul în care, ca medic deţinut, acceptai să lucrezi la un cabinet medical, te angajai implicit să urmezi toate indicaţiile administraţiei închisorii. Or aşa ceva era foarte greu de acceptat. De aceea, refuzul era cea mai echitabilă şi mai raţională dintre soluţii. Sigur că cei cu care am avut dialogul au rămas foarte surprinşi de atitudinea mea. Li se părea că oferta lor este atât de tentantă pentru un om cu nişte ani grei de celulă, încât va fi imediat acceptată. Dar lucrurile n-au stat aşa. Ofiţerul politic a lansat nişte „amabilităţi” la adresa banditului pe care îl avea în faţă şi mi-a făcut o promisiune pe care o mai auzisem până atunci de foarte multe ori: „Banditule, n-o să ieşi curând de aici, poate niciodată”. Pentru mine, însă, valoarea acestor avertismente era nulă după atâţia ani de puşcărie. Şi am plecat, m-am întors în celulă. Totuşi, în Zarcă a fost înfiinţat cabinetul medical şi, din întâmplare, a fost numit medic acolo un om pe care-l cunoşteam de la Baia Sprie, doctorul Petrasievici[40], un om

[40] **Cornel Petrasievici,** născut la 7.05.1916, în Scăiuş, judeţul Caraş-Severin, medic. Arestat la 10.12.1948, este condamnat la 15 ani muncă silnică sub acuzaţia că ar fi avut legături cu Misiunea Americană din

foarte cumsecade, care, în limitele permise şi asumându-şi anumite riscuri, a reuşit să-i ajute pe foarte mulţi dintre „pensionarii" Zărcii, fiindcă majoritatea deţinuţilor de aici erau oameni în vârstă, uzaţi, cu foarte mulţi ani de închisoare.

Dar dumneavoastră v-afi îmbolnăvit vreodată în această perioadă?

Am avut o afecţiune digestivă cu diaree, care m-a urmărit luni de zile, o colită cumplită, provocată de alimentaţia monofagă – ni se dădea numai amidon sub formă de arpacaş, foarte rar existând variaţie în alimentaţie. Şi am fost internat vreo şapte-opt zile în aşa-zisa infirmerie, unde nu ne interesa atât tratamentul sau ceea ce se putea obţine din punct de vedere medical, ci faptul că ieşeam din această claustrare ermetică, sperând să mai aflăm câte ceva.

Infirmeria şi aşa-zisul spital de la Aiud aveau o foarte tristă celebritate. După cum mi-au povestit unii dintre deţinuţii care erau închişi de multă vreme acolo, în perioada de mare represiune, '50-'53, când comandant era faimosul Dorobanţu, toate internările în spital trebuiau aprobate de conducere. Cineva mi-a relatat un dialog foarte interesant care avusese loc între medicul deţinut şi comandantul închisorii. Acesta din urmă îi reproşa medicului că face internări prea multe, iar medicul deţinut, ca să argumenteze că el n-a internat decât foarte judicios, a făcut o afirmaţie care a uluit foarte multă lume, asigurându-l pe comandant că el întotdeauna se gândeşte foarte bine când internează pe cineva, ca dovadă că toţi cei pe care i-a internat au murit; ăsta a fost argumentul că aceşti oameni erau bolnavi autentici. Asta era realitatea! Trebuia să te adaptezi şi să te obişnuieşti cu ideea că moartea este cam peste tot. Ceea ce ne sugerau *ei,* şi uneori ne-o spuneau foarte clar, era că supravieţuirea era o

---

Bucureşti. A trecut prin închisorile Jilava, Aiud, Baia Sprie, Valea Nistrului, Cluj, Văcăreşti, Piteşti, Dej, Gherla. Eliberat la 6.12.1963, i se fixează domiciliu obligatoriu la Lăteşti, în Bărăgan, unde a stat până în 1964. *(ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 64933; C. Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi. Dicţionar P-Q,* Ed. Maşina de scris, Bucureşti, 2006, p. 186.)

excepţie, aşa că singura soluţie pe care o aveai era să te pliezi, să accepţi tot ce ţi se întâmplă, să nu reacţionezi şi să-ţi duci calvarul tăcut, cuminte, fără a crea niciun fel de probleme.

„Nu mă puteţi voi ţine, cât pot eu să stau”

Dar, după cum am mai spus, relaţiile dintre administraţie şi deţinuţi variau în funcţie de evoluţia situaţiei internaţionale, iar unii dintre deţinuţi sesizau perioadele acestea de destindere, mai favorabile, şi atunci deveneau mai slobozi la gură. Îmi amintesc o scenă puţin amuzantă, când, la un moment dat, am auzit deschizându-se uşile celulelor. Se deschideau pe rând, ceea ce însemna că trece un vizitator important. Era la modă, în perioadele de destindere, să primim fel de fel de vizite din partea magistraţilor militari, trimişi de diverse centre. Şi s-a deschis şi uşa celulei noastre şi a apărut un domn în uniformă. Era maior sau locotenent-colonel, purtând însemnele justiţiei militare; cu ochelari, privire de miop, cu mustaţă. Pe atunci eram în celulă cu Ghiţă Brânzaru. Deîndată ce a deschis uşa, acel ofiţer a şi lansat o primă stupiditate, întrebându-ne:

— Aici locuiţi?

— Închipuiţi-vă că da – zic.

— Ce faceţi?

Când am auzit această nouă stupiditate, n-am mai putut să rabd şi am replicat pe măsură:

— Aşteptăm americanii.

A holbat nişte ochi, nu-i venea să creadă:

— Cum, aşteptaţi americanii?!

— Da.

— Păi, aici?

— Da, aici.

Pe vremea aceea circula în puşcărie o zicală, care suna cam aşa: „Nu mă puteţi voi ţine, cât pot eu să stau” – că *ei* întotdeauna jubilau şi se bucurau teribil când vedeau că deţinuţii clachează; asta le aducea o mare satisfacţie şi le întărea convingerea că metodele şi practicile *lor* sunt

eficiente. Şi acest domn colonel, după ce şi-a revenit puţin – că nu se aştepta într-o închisoare atât de severă cum era Zarca Aiudului să fie primit de maniera respectivă –, a încercat să lege o conversaţie. Bineînţeles că noi nu prea eram dispuşi la aşa ceva pentru că întotdeauna orice întrevedere de genul aceasta se transforma într-o lecţie de educaţie politică. De data aceasta n-a avut nici o şansă. Când încerca să ne convingă cu blândeţe că totuşi am greşit şi că trebuie să ne recunoaştem greşeala, n-am stat să-l ascult până la sfârşit şi l-am repezit:

— Domnule colonel, astea sunt fraze de broşură şi de educaţie politică, valabile în cercurile dumneavoastră. Dacă tot suntem aici, oferiţi-ne cel puţin acest avantaj de a ne scuti de aşa ceva.

Şi zice:

— Dumneata… să ştii că n-ai nici un viitor. Eşti tânăr, dar nu prea văd cum, cu asemenea atitudine şi comportament, ai putea să ajungi la finalul detenţiei.

I-am spus:

— Nu mă interesează; deocamdată sunt aici şi încerc să supravieţuiesc.

Cu uimire vădită, zice:

— Îmi pare rău, te compătimesc.

— Lăsaţi compătimirea, că dacă eraţi aşa milos când făceaţi parte din completele de judecată, probabil că lucrurile ar fi stat altfel.

Ştiaţi cine e?

Nu, am văzut doar că avea uniformă de magistrat militar.

Dar nu s-a prezentat?

Nu, nu trebuia să cunoşti nimic.

Mi-aţi spus că în această perioadă aţi stat în celulă cu Gheorghe Brânzaru. Vă rog să-mi vorbiţi puţin şi despre el.

Gheorghe Brânzaru era un ţăran din Vrancea, foarte tânăr, un om voinic, înalt şi foarte impulsiv, spre deosebire de fratele său, Ioan Brânzaru, care era un tip mai aşezat, mai ponderat, nu se lăsa dus de impulsuri. S-a purtat bine în închisoare. În perioada asta de oarecare destindere pe care

am apucat-o noi la Aiud, începuse chiar să se ia de gardieni. Le spunea: „Lasă c-o să vezi tu când o să ies eu de-aicea. Crezi c-o să te las nepedepsit?” Eu tot îi ziceam: „Măi Ghiţâ, metoda nu trebuie să fie asta, atacul ăsta frontal. Ce crezi că poţi să obţii astfel de la el?”

Fraţii Brânzaru de ce fuseseră iniţial arestaţi?

Procesul lor s-a ţinut la Galaţi. A fost un proces mare pentru că au constituit grupuri de rezistenţă. În Vrancea a fost o mişcare de rezistenţă destul de serioasă, cu arme. În ultima etapă, ei şi tatăl lor fugiseră în munţi, stăteau în pădure. Acuma sunt multe dedesubturi şi interpretări. Această organizaţie a fost iniţiată de un tip, Victor Lupşa[41], care a unificat aceste grupuleţe. Până la urmă, ei începuseră să aibă nişte suspiciuni faţă de el; se întrebau dacă nu cumva ăsta a fost omul Securităţii şi dacă nu cumva a avut misiunea să facă ceea ce a făcut.

Şi bănuielile acestea s-au dovedit până la urmă adevărate?

Au rămas în suspensie. Nu puteau fi probate. Doar ceea ce puteai scoate de la unul şi de la altul.

Gheorghe Brânzaru v-a vorbit despre luptele cu Securitatea?

Da, sigur. Au avut lupte pe-acolo, s-au întâlnit cu Securitatea, s-au înfruntat. Erau obligaţi să stea permanent în munţi. Perioada de dinainte de arestare şi-au petrecut-o ca fugari în munţi. În acest timp. Securitatea a început să le tortureze familia. Mama lor a fost supusă la nişte chinuri teribile. Securitatea n-a mai avut niciun fel de limită. Ghiţă povestea că securiştii au dezbrăcat-o în pielea goală şi o mânau din spate cu armele să meargă spre pădure, spre locul în care ei se ascundeau, ca ei să nu tragă. Şi pe urmă au bătut-o… în sfârşit… Şi tatăl lor a luat bătaie, iar surorile lor

---

[41] **Victor Lupşa,** născut la 7.09.1921, în Zagon, judeţul Covasna, tehnician, membru al organizaţiei „Vlad Ţepeş II". Arestat la 29.11.1955, este condamnat la moarte pentru „uneltire contra ordinii sociale" şi executat la 3.12.1956, la Iaşi. A trecut prin închisorile Jilava, Iaşi. *(ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 40483; *Cartea morţilor din închisori, lagăre, deportări,* coord. Romulus Rusan, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2013, p. 256.)

au fost hărţuite.

Până când a durat perioada de destindere pe care aţi apucat-o la Aiud?

Până în noiembrie ’56, când a venit şocul revoluţiei maghiare. În decurs de o lună, o lună şi jumătate, s-a modificat natura relaţiilor dintre administraţie şi deţinuţi. Şi a avut loc atunci o grevă a foamei, pornită de la celularul mare al Aiudului, care a durat câteva săptămâni şi care s-a lăsat cu o mare vânzoleală şi agitaţie şi cu trecerea la hrănirea artificială a greviştilor foamei. A fost mare tevatură şi în Zarcă. Am avut şi eu un prieten care era să moară în urma unui episod din acesta de hrănire artificială. I-au băgat furtunul pe gât ca să-i toarne alimentaţia, care de obicei era lichidă, dar în loc să ajungă în stomac, furtunul a ajuns în plămâni. Şi a făcut un blocaj şi o asfixie mecanică. În sfârşit, a supravieţuit şi acum îl mai întâlnesc în Bucureşti. Cam asta a fost…

Mai trebuie precizat că cel care a comandat toată această maşinărie de represiune şi de tocat existenţe de la Aiud era un oarecare colonel Colier, care, sub aparenţa unui om la locul lui şi echilibrat, ascundea un mare rezervor de idei nefaste. Am aflat că ulterior ar fi ajuns pe undeva prin America, unde s-ar fi aranjat destul de bine. Însă a patronat ani buni această acţiune de dezumanizare de la Aiud, care era practicată acolo cu foarte mult zel.

Revolta de la Gherla, înăbuşită în sânge

În perioada ’57-’58, Direcţia Penitenciarelor a trecut la separarea deţinuţilor politici în funcţie de profilul infracţiunii de care erau acuzaţi şi la crearea unor penitenciare în care deţinuţii să fie de aceeaşi speţă. Spre exemplu, Aiudul trebuia să devină închisoare destinată exclusiv legionarilor, închisoarea de la Oradea, nefastul penitenciar unde am stat noi în condiţiile despre care am vorbit, urma să fie destinată membrilor partidele istorice, Piteştiul – închisoarea celor condamnaţi pentru înaltă trădare, iar Gherla – închisoarea celor neînregimentaţi politic. Noi urma să plecăm la Gherla.

În iunie 1958 am fost îmbarcaţi în faimoasele vagoane-dubă, cu lanţuri la picioare, în aceleaşi condiţii foarte greu de suportat pentru că aveau obiceiul să ne lege câte doi de un lanţ, şi vă daţi seama cât era de chinuitor ca la orice fel de mişcare să-ţi soliciţi partenerul, să nu poţi să te mişti fără el, să stai zile şi nopţi pe o bancă, în aglomeraţie, o deplasare până la closet fiind o adevărată aventură. Şi am ajuns la Gherla, unde am stat din ’58 până în ’61.

Aici mi s-a comunicat că „beneficiez” de un supliment de condamnare, care mi se „acordase” în timp ce eram în închisoare, fără a mai fi chemat în faţa vreunei instanţe, fără nici un proces…

Cum aşa?

La începutul anului, când veneau *ei* să confrunte dosarele, am fost chemat la grefa închisorii, unde am fost întrebat:

— La cât eşti condamnat?

— După câte ştiu eu, la 15 ani.

— Nu-i adevărat, ai de făcut 18 ani.

— Păi, pentru ce?

— Ai mai primit încă 3 ani.

— De unde?

— Avem noi o instanţă a Ministerului de Interne care te judecă fără să fii de faţă.

— Şi pentru ce m-a judecat?

— Pentru comportamentul din închisoare, sfidător faţă de administraţie.

Şi, într-adevăr, în dosarul meu era menţionat că aveam de executat 18 ani.

Despre detenţia de la Gherla, ce ne puteţi spune?

Închisoarea era foarte aglomerată, lume diversă ca extracţie socială şi ca orientare politică. Condiţiile erau jalnice: camere mari, cu sute de deţinuţi în ele, acelaşi sistem de colectare a dejecţiilor în tinete. Vă daţi seama ce putea să fie la numărul acela mare de oameni. Vara aceea a fost cumplită, cu o căldură infernală. În aceste condiţii, am făcut o erupţie pe piele, cu pete roşii, care a durat luni de zile; mă scărpinam teribil, pielea mă mânca din cauza transpiraţiei,

acolo totul fiind ud de la transpiraţie: cearşaful, perna, hainele, salteaua… Chipurile, ne dăduseră paturi cu saltele, dar în înghesuiala aia dispărea confortul ăsta pe care pretindeau că ni-l oferă.

V-aţi mai întâlnit cu cei din lotul dumneavoastră?

La Gherla nu m-am întâlnit cu ei.

Aici am dat peste alt eveniment; nici n-am sosit bine, că a izbucnit o revoltă a deţinuţilor. Deţinuţii dintr-o anumită cameră au început să protesteze şi pe urmă protestul s-a extins, cu ţipete la ferestre, cu dărâmarea obloanelor… Populaţia aflase şi venise să se uite la ce se întâmplă…

Cum aflase?

Închisoarea Gherla era la periferia oraşului, dar aveam vecini pe acolo. Se ajunsese la performanţa de a se comunica cu ei de la fereastră prin anumite sisteme.

Cât a durat revolta?

De pe-o zi pe alta.

Ceea ce i-a supărat foarte tare pe cei din conducerea închisorii a fost faptul că au fost date jos obloanele şi că s-a făcut scandal. Pe urmă au început represaliile, conduse de Goiciu, comandantul închisorii, una dintre cele mai sinistre figuri ale detenţiei, un tip de o brutalitate rar întâlnită, un scelerat, un dement. A fost ceva de neimaginat. Au comunicat situaţia la Bucureşti, de unde au primit dispoziţii, aşa că s-a trecut imediat la reinstaurarea ordinii. Ce însemna asta? Însemna bătaie cu ciomagul şi cu ranga. Închisoarea Gherla semăna puţin cu puşcăriile din filmele americane. Avea mai multe etaje, iar mijlocul era gol, cu plase metalice la fiecare nivel ca deţinutul să nu poată să se arunce în gol atunci când trece pe pasarelă, să nu poată să se sinucidă. Se circula numai pe pasarelă. Şi erau scoase camere întregi, iar când deţinuţii coborau scările (asta am mai spus-o!), gardienii se aflau pe fiecare treaptă câte doi, unul într-o parte, altul în cealaltă, cu ciomagul sau cu ranga în mână. Şi ăştia treceau, săracii, printre ei; se lovea în neştire, n-avea importanţă pe cine, unde nimereau loviturile, totul era să lovească – până când revolta a fost înecată în sânge. Multă

vreme după aceea, cu tot spălatul insistent, am mai văzut urme de sânge pe trepte. A fost cumplit: pedepse, izolări, s-a recurs la tot arsenalul de mijloace de represiune. În sfârşit, s-au potolit – „s-au potolit” e un fel de a spune, pentru că măsurile represive au continuat, eşalonate pe timp îndelungat. Astfel s-a instaurat o atmosferă de teroare, întreţinută de acordarea cu foarte mare uşurinţă a pedepselor. Era de ajuns ca un gardian să semnaleze ceva real sau imaginar, şi ţi se făcea imediat raport – asta era dispoziţia conducerii –, iar pe baza acestui raport erai pedepsit.

Şi eu am luat bătaie zdravănă din cauza unei turnătorii. Unul dintre cei cu care eram în celulă şi pe care îl chema Sabrea, un aventurier bizar, destul de în vârstă, care fusese prin Legiunea Străină – aşa cel puţin se lăuda – m-a turnat că nici în celulă nu tac şi că sunt împotriva regimului.

De ce fusese închis?

L-au momit; cei de la Bucureşti lansaseră o serie întreagă de promisiuni şi de asigurări cum că toţi cei aflaţi în străinătate se pot întoarce fără niciun fel de grijă, pentru că vor fi bine primiţi[42], iar el a fost unul dintre cei care au crezut asta, că am mai întâlnit în închisoarea de la Gherla câţiva asemenea lui. Dar după revoluţia maghiară i-au ridicat pe toţi. La puţin timp după ce am venit cu el în contact, am reuşit să ne dăm seama că totuşi este ceva suspect în legătură cu el şi am dedus că a fost racolat în momentul în care l-au arestat. Tipul acceptase cu mare uşurinţă şi turna fără nici o reţinere. Iar eu am fost una din victimele lui şi episodul ăsta merită să fie povestit.

„După bătaie, tălpile mi se umflaseră ca nişte perne”

Într-o bună zi s-a deschis uşa camerei şi am fost strigat pe nume. Gardianul venise însoţit de un gradat. Mi-a spus să mă îmbrac şi să vin cu el. Am coborât scările. Ştiam că exista şi la Gherla, ca la Aiud, un fel de Zarcă – tot o închisoare veche, unde erau izolaţi deţinuţii consideraţi periculoşi. Se intra

[42] În 1955 a fost înfiinţat Comitetul Român pentru Repatriere (n. ed.).

acolo printr-un fel de coridor mic, pe unde trebuia să mergi aplecat; era o chestie cam sinistră, pe care *ei* o exploatau foarte tare. Şi m-au luat – n-aveai voie să întrebi sau să ceri vreo lămurire, că o păţeai – şi m-au dus acolo, m-au băgat într-o cameră mare, cu fel de fel de scaune, birouri, unde, spre marea mea surprindere, apare ofiţerul politic, pe care-l chema Domokoş, despre care v-am spus că vorbea destul de chinuit româneşte. Se uită crunt la mine. Nu trece mult timp şi se iveşte şi ajutorul lui, un oarecare Herţeg, ceva mai tânăr. Şi s-au dezlănţuit. M-au luat de la început cu ameninţări, cu înjurături, cu tot felul de acuze şi reproşuri: că fac propagandă împotriva regimului, că nu mă potolesc nici măcar în închisoare, că aici o să-mi putrezească oasele, în sfârşit, toată garnitura binecunoscută. După care, brusc, Domokoş îmi spune:

— Descalţă-te şi dă-ţi pantalonii jos.

M-am executat. Apoi:

— Aşează-te pe burtă.

M-am aşezat.

— Ridică picioarele.

Şi atât el, cât şi ajutorul lui, au început să mă lovească la tălpi cu un baston din cauciuc. Şi au dat, şi au dat, că nici n-am mai putut să număr loviturile. N-am scos nici un scâncet.

Bătaia ia tălpi se făcea cu tălpile goale?

Aici a fost cu tălpile goale. Vă daţi seama că durerile au fost teribile. Apoi:

— Stai în picioare!

Nu puteam să stau, tălpile mi-erau umflate ca nişte perne. Şi au început să mă înjure:

— Pune piciorul ca lumea în pământ!

După aceea îmi arată un scaun:

— Vezi scaunul ăla? Ia-l, vino încoace şi stai cu burta pe el.

Şi Domokoş a început să mă bată la fund cu bastonul de cauciuc. Cred că mi-a dat vreo 50 de lovituri. După ce a ostenit, a venit ajutorul lui. Şi-a făcut şi ăla acelaşi lucru. Erau foarte uimiţi că n-am ţipat, n-am zis nimic. După ce au terminat operaţiunea, m-au pus să mă îmbrac şi mi-au arătat scaunul de lângă masă. Acum trebuia să scriu o declaraţie.

Dar dintr-o dată, tonul li s-a modificat total – tertip pe care-l ştiam din anchetele de la Securităţile pe unde am fost. Au început să zâmbească, să vorbească foarte amabil, şi în locul înjurăturilor alea cumplite, să folosească pluralul:

— Vedeţi ce se întâmplă dacă nu sunteţi cuminte?

Şi atunci m-am cam supărat şi i-am spus lui Domokoş:

— Domnule, după ce mă stâlceşti în bătaie, vii acuma să-mi spui că motivul a fost că nu sunt cuminte?! Nu găseşti că e puţin cam deplasată chestia asta? Sunteţi nişte ciomăgari nenorociţi.

— Ei, ştiţi dumneavoastră – zice el –, noi suntem informaţi că acolo, în celulă, vorbiţi împotriva regimului.

— Cine v-a spus asta? Sabrea? El v-a informat? Dar dumneavoastră n-aţi observat că acest individ este un ticălos şi un mitoman care inventează orice pentru a vă intra în graţii? Iar dumneavoastră vă convine asta, pentru că astfel aveţi pretextul de a lua declaraţii de la el ca să treceţi la represalii şi să fiţi acoperit.

— Ei, nu, nu, nu e chiar aşa, dar totuşi…

În sfârşit, m-au dus înapoi în celulă.

Abia puteam călca şi aveam o durere mare la fund; vânătâile alea le-am purtat săptămâni întregi, foarte greu au dispărut.

Ulterior am mai avut o întâlnire cu Domokoş. Când a trecut prin cameră m-a văzut şi mi s-a adresat:

— Aaa, ce mai faceţi? Aţi văzut ce se întâmplă dacă nu sunteţi cuminte?

Şi i-am spus de faţă cu toţi ceilalţi:

— Domnule, uite ce e, eu îţi dau un sfat: dacă poţi, şi cred că poţi, îţi recomand să mă ucizi, că eu dacă scap de-aici, să ştii că te caut indiferent unde vei fi ascuns.

A rămas foarte şocat, pentru că lui i se părea foarte normal să stâlcească pe cineva în bătaie. Zice:

— Domnule, asta-i închisoarea.

Şi am mai păţit ceva la Gherla. Apăruse printre ofiţerii penitenciarului un individ care fusese ofiţer la mina de la Cavnic, de unde evadasem. Acolo îşi începuse cariera. Tudoran îl chema, era un băiat înalt, prostălan, dar, în sfârşit,

cu grad de sublocotenent. Eu îl ajutasem la Cavnic, că se îmbolnăvise la un moment dat, făcuse o infecţie destul de serioasă; i-am spus ce să facă, i-am dat din medicamentele de la cabinet, prin urmare mă cunoştea destul de bine. Aici, la Gherla, el se ocupa cu aplicarea pedepselor. Gardianul îţi făcea raport că nu ştiu ce văzuse că făceai în celulă, şi pe urmă primeai pedeapsa: Tudoran venea în celulă şi te bătea la palmă cu bastonul de cauciuc până ţi se umflau palmele. Şi în urma unui raport făcut de un nenorocit de gardian, care se uita şi ne fila prin vizeta de la uşă, Tudoran a venit să mă pedepsească:

— Dom'le, îmi pare foarte râu, dar asta este situaţia.

Mi-a spus să întind palmele şi m-a bătut cu bastonul peste ele până mi s-au făcut ca nişte perne. În tot acest timp a ţinut capul în pământ şi nu s-a uitat deloc la mine. Şi-i zic:

— Bravo, dom'le, bravo! Aşa ştii să te porţi dumneata cu oamenii care te-au ajutat să te faci bine?

N-a răspuns nimic. Ţinea tot timpul ochii în pământ.

Gardianul se distra spărgând timpanele deţinuţilor

Mai mi-aduc aminte de la Gherla de doi fraţi gardieni, pe nume Şomlea. Erau ardeleni. Unul era mic şi gras, celălalt foarte înalt, malac. Ăl mai mic de stat era plutonier, un fel de şef de tură la gardieni. Amândoi erau nişte bestii. Şi Şomlea cel mic, cum i se spunea, avea nişte bizarerii. Descoperise la un moment dat o metodă care îi dădea mari satisfacţii şi îl distra: spartul timpanelor. Adică ce făcea? Se uita prin vizetă şi când vedea vreun deţinut care i se părea lui că a greşit, îl pedepsea el, fără să mai facă raport, îl scotea afară din celulă, pe pasarelă, închidea uşa celulei şi începea să discute cu el, să-l acuze, să-i facă reproşuri… Şi apoi, prin surprindere, îi dădea o palmă peste ureche. Dar palma o ţinea căuş, de aşa manieră încât să facă presiune. De obicei nu curgea sânge sau curgea foarte puţin, dar omul acela rămânea surd. Şi Şomlea cel mic ajunsese – şi asta-l încânta – specialist în spargerea timpanelor prin metoda asta. Oamenii începuseră să se teamă când îi scotea afară. Dar el era teribil

de încântat, considera asta o joacă. Am cunoscut şi eu câţiva care fuseseră pe mâna lui. Acum tipul e bine şi dacă-l întreabă cineva cu ce s-a ocupat, spune că a fost gardian.

Cei cărora le spărgea timpanul, erau duşi la infirmerie?

Ce infirmerie?! Nu ştiţi care era replica? Deşi se lăudau că acordă asistenţă medicală, când băteai în uşă, gardianul de pe sală îţi răspundea supărat:

— Ce vrei, bă?

— Păi, domnule, uitaţi, mi-e rău…

Deschidea uşa, se uita la tine de sus până jos, şi-ţi trântea:

— Păi mori, dracului, bă, că de-aia ai fost adus aici.

Asta era o chestie curentă, plus că te mai alegeai şi cu o pedeapsă.

Despre celălalt frate ce-mi puteţi spune?

Era şi ăla un nenorocit, o bestie, care umbla tot aşa, cu fel de fel de şicane, să-ţi facă numai rău, să te vadă că nu ţi-e bine.

Şi mai exista o figură sinistră acolo, un alt mic geniu al râului, un locotenent pe care-l chema Istrate. Era comandant de gardieni şi se ocupa şi de administraţie. Se băga peste tot. Cu ocazia rebeliunii din iunie ’58 se evidenţiase foarte tare prin maniera în care a condus represaliile. Îi plăcea foarte mult să dea pedepse. Pedepsea cu o largheţe greu de imaginat, motiv pentru care era foarte apreciat de nenorocitul de Goiciu.

Toate aceste figuri diabolice erau perfect selecţionate şi îşi intrau în rol atât de bine încât aveai impresia că fuseseră predestinate pentru asta.

„După mulţi ani de celulă, munca ţi se părea o semieliberare”

Şi acest Istrate ne făcea foarte des zile amare, pentru că era un tip băgăcios, activ, care totdeauna găsea pretexte pentru a-ţi administra o corecţie ce mergea de la bătaie până la izolare. El a fost cel care, pe la începutul verii din 1961, a început o vastă operaţie de selecţie a deţinuţilor, pentru că, închisoarea fiind supraaglomerată, se ajunsese la concluzia

că oamenii trebuie trimişi la muncă, să li se valorifice capacitatea de a munci. După ce făceai mai mulţi ani de celulă, munca ţi se părea o semieliberare. După evadare, noi întotdeauna am fost evitaţi, fiind consideraţi foarte periculoşi, după cum era scris chiar pe coperta dosarelor noastre; pentru noi, munca era considerată o favoare prea mare.

Şi totuşi, de data asta, m-am trezit şi eu într-un lot care trebuia să plece în Insula Mare a Brăilei. Erau acolo o sumedenie de lucrări. Una dintre acestea consta în ridicarea unui dig foarte lat şi foarte lung, ce necesita mână de lucru – mii şi zeci de mii de deţinuţi. Mai erau şi lucrările agricole... Şi gata, ne-am trezit îmbarcaţi, mergând spre colonie. Am poposit la Luciu-Giurgeni. Purtând cu mine anatema aceasta de evadat, eu n-aveam voie să părăsesc lagărul, aşa că am fost repartizat la spălătoria coloniei, unde se spălau rufele câtorva sute de deţinuţi, inclusiv cazarmamentul. Condiţiile – vă daţi seama cum se spăla – erau rudimentare. Munca era destul de chinuitoare. Se muncea zi-luminâ, sub comanda unui nenorocit de căpitan care se numea Ioniţescu, un ţigan rău, care întreţinea o atmosferă teribil de încordată în lagăr. Îi punea pe gardieni să aplice nişte pedepse nemiloase: dacă, după socoteala lor, nu-ţi făceai norma, îţi reduceau din raţia de mâncare, din pâine, sau suportai chiar pedepse fizice, bătaie, fără nici o explicaţie.

Din cauza aburilor şi a umezelii, dar şi pentru că rezistenţa organismului meu era la pământ după zece ani de celulă, am contractat acolo o tuberculoză – episod asupra căruia o să revin.

Până când aţi stat la Luciu-Qiurgeni?

Până spre primăvara lui ’62, când am fost şi eu numit să merg într-o altă colonie. Nu ni s-a spus unde mergem. Acolo nu ţi se spunea nimic, secretul era o obsesie, misterul domnea peste tot. Şi m-am trezit la Strâmba, o colonie de munci agricole, mai mică decât cea de la Luciu-Giurgeni. Se muncea la pământ, cel mai des eram folosiţi la recoltări, ne mai duceau şi la săpat. Toată munca se executa manual. Aici, spre marea mea surprindere, am fost din nou numit medic la cabinetul coloniei, ceea ce mi s-a părut de neînţeles,

deoarece eu eram supus unui regim foarte strict. De aceea, când a venit la cabinetul medical un maior de la Bucureşti, care părea mai comunicativ şi a început să mă întrebe ce fac, cum o duc, dacă am tot ce-mi trebuie, l-am lăsat să vorbească şi la urmă i-am spus:

— Domnule maior, să ştiţi că situaţia în care mă aflu reprezintă pentru mine o mare enigmă. Dacă eu, cu ceea ce port în spate, am ajuns să fiu numit medicul coloniei, înseamnă că ceva nu-i în regulă. Nu-i în regulă pentru dumneavoastră, nu pentru mine.

Tipul a început să zâmbească:

— Ei, nu e chiar aşa, vă faceţi întotdeauna iluzii, socoteli…

Cât aţi stat aici?

Vreun an, cred. Am stat cam câte un an în fiecare colonie.

Primele simptome ale tuberculozei…

Şi după aia, ne-au luat într-o zi şi ne-au dus la Salcia. Aici era lume multă, mare îngrămădeală, îmbulzeală, dezordine. Represiunea nu mai era atât de evidentă şi datorită faptului că erau foarte mulţi deţinuţi. Se punea mai mult accentul pe muncă. Se muncea în agricultură. Condiţiile erau cam aceleaşi, cu lipsurile de rigoare. Uneori oamenii mai primeau pachete. Dar nu vă puteţi imagina ce însemna să primeşti un pachet acolo. Controlul pe care îl făceau era devastator. Gardianul tăia pachetul. Spre exemplu, dacă primeai un tub de pastă, îl înţepa cu un cuţit de nu ştiu câte ori, ca nu cumva să conţină vreun bilet. Dacă primeai săpun, ţi-l tăia şi pe ăsta, că poate ascunde corespondenţă… Vă spun, era ceva de neimaginat. Primeai un salam, ţi-l făcea bucăţi, poate că are ceva înăuntru. Şi tot aşa… Eu am primit o dată un pachet, dar apoi am renunţat, nu m-a mai interesat în condiţiile astea.

La Salcia era un fel de dispecerat pentru toate unităţile-penitenciar din Baltă. Era o colonie mare, ceva mai pusă la punct, avea un fel de infirmerie-spital, cu o instalaţie Röntgen de radiologie, cu mai mulţi medici.

Civili sau deţinuţi?

Deţinuţi. Civil era unul care venea în inspecţie.

Aici m-am reîntâlnit cu o serie din vechile mele cunoştinţe, printre care şi Ion Ioanid.

Şi tot aici am avut primele simptome ale tuberculozei contractate la Luciu-Giurgeni – o tuse hemoptoică, cu sânge. Dar am avut norocul că l-am întâlnit pe un coleg de facultate, doctorul Emil Căpraru[43], un băiat foarte cumsecade şi la locul lui, care lucra la spital. Cu ajutorul lui, am reuşit să fac o radioscopie şi s-a văzut că aveam o cavernă, localizată subclavicular drept, deci situaţia era destul de încurcată. Am fost internat şi parcă soarta mi-a surâs pentru că la momentul acela se putea face un tratament anti-tuberculos; am început tratamentul cu streptomicină, injecţii, cu pastile, hidrazină, tot ce trebuie. Prin urmare, la Salcia nu prea am lucrat pentru că eram deja bolnav.

Dar n-am stat prea mult aici pentru că a sosit momentul eliberării.

---

[43] **Emil Căpraru,** născut la 27.09.1923, în Bucureşti, medie. Arestat la 13.02.1958, a fost condamnat, prin sentinţa 544/1959 dată de Tribunalul Militar Bucureşti, la 20 de ani muncă silnică pentru „uneltire contra ordinii sociale". A trecut prin închisorile Uranus, Jilava, Aiud, Galaţi, Ostrov. Eliberat prin graţiere la 29.07.1964. *(ACISAC,* proiect *RPC,* nr. inv. 12847; C. Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi. Dicţionar C,* Ed. Maşina de scris, Bucureşti, 2002, p. 59.)

Capitolul V: CURAJUL DE A SPUNE *NU*

„Nu v-am rugat să mă eliberaţi, aşa că nu semnez nici un angajament”

Când aţi fost eliberat?

În iulie 1964. Trebuie să menţionez că înainte de eliberare au venit nişte comisii de la Bucureşti, conduse de nişte ofiţeri din Ministerul de Interne, care aveau sarcina să ia contact cu deţinuţii, să angajeze conversaţii cu ei, să vadă ce gândesc şi ce cred aceştia. Am fost chemat şi eu în faţa unei astfel de comisii. Era condusă de un maior evreu, care voia să treacă drept un om foarte civilizat şi elevat.

— Ei, ce zici? — mă întreabă el. Ştii ce trebuie să se întâmple, nu?

— Da, am auzit că vom fi eliberaţi.

— Şi ce părere ai?

— Păi ce părere să am după treisprezece ani de închisoare, ce părere pot să mai am?

— A, nu, nu trebuie să priveşti lucrurile aşa, dar îţi dai seama că ai greşit?

— N-am greşit cu nimic.

— Ba da. Dumneata ştii ce s-a realizat în ţara asta, în acest timp? Au fost edificate lucruri extraordinare, s-au schimbat atât de multe încât n-ai să mai recunoşti locurile.

— Zău? Eu ţin să-ţi spun – şi l-am luat la *per tu* –, că poate ştiu mai bine decât dumneata ce-i afară, şi că toate osanalele astea aduse regimului şi tot ce cauţi să-mi prezinţi aici este o făcătură propagandistică, cu care sunteţi foarte bine dotaţi.

A rămas foarte uimit:

— Adică cum?

— Adică vă împopoţonaţi cu fel de fel de realizări, dar nu ţineţi cont de costuri. Şi ca să fiu mai plastic, o să vă spun o povestioară. Dumneavoastră aţi auzit de piramidele egiptene, ştiţi că au uimit şi continuă să uimească lumea, nu? Sunt nişte realizări extraordinare. Dar v-aţi întrebat vreodată câte

sute de mii de vieţi stau la fundamentul acestor stupide construcţii de piatră? Ştiţi câţi oameni au murit acolo în zecile de ani în care acestea au fost construite? Nu ştiţi şi nici nu vă interesează. Ei bine, acelaşi lucru s-a întâmplat şi aici, la noi în ţară. Vă împăunaţi cu nişte nenorocite de realizări, dar care este costul acestora? De ăsta cine întreabă?

— Domnule, îmi pare rău, dar eşti irecuperabil, eşti pierdut.

— Poftim? Nu ştiu care este pierdut dintre noi doi. Dar în sfârşit…

S-a simţit niţel vexat, dar în cele din urmă mi-a dat drumul.

Totuşi momentul culminant a fost în ziua eliberării, când era de faţă şi comandantul lagărului. Toţi cei care se eliberau, trebuiau să treacă într-o sală. Acolo se aşezau la o masă, unde li se punea o foaie de hârtie în faţă, iar comandantul le explica despre ce este vorba: trebuiau să semneze o declaraţie prin care se obligau să nu dezvăluie şi să nu spună nimănui ce s-a întâmplat în puşcărie, ce oameni au întâlnit pe parcursul detenţiei, care au fost evenimentele la care au fost martori. Când mi-a venit rândul şi am luat cunoştinţă de angajamentul pe care mi se cerea să-l semnez, m-am ridicat imediat, am pus mâna pe bagajul pe care îl aveam cu mine şi am vrut să plec. Şi comandantul, uimit, zice:

— Dar dumneata unde te duci?

— Plec înapoi în colonie.

— Păi, cum vine asta?

— Plec, dom'le.

— De ce?

— Pentru că nu sunt de acord cu ceea ce-mi cereţi să semnez.

— Cum adică, nu eşti de acord?

— Simplu, nu vreau să semnez.

— Dar e ordin!

— Care ordin, dom'le? Păi, ce, mă obligi dumneata să-mi iau noi angajamente ca să ai pretexte pe urmă să mă poţi pedepsi şi aresta din nou? Cum ies pe poarta închisorii, eu am de gând să spun tot ce am păţit primului om pe care-l întâlnesc.

— Asta nu se poate.

— Foarte bine. Atunci, mă duc înapoi în colonie.

Argumentul cu care l-am blocat a fost următorul:

— Nu v-am cerut eu să mă eliberaţi, nu? Şi dacă aşa stau lucrurile, cum vă permiteţi să-mi puneţi condiţii? A, dacă eu solicitam eliberarea şi dumneavoastră acceptaţi, puteaţi să-mi puneţi condiţii. Dar atâta vreme cât nu v-am cerut chestia asta, ce-mi veniţi aicea cu atâtea şi-atâtea interdicţii? Eu nu accept să semnez!

S-a înmuiat:

— Hai, n-o luaţi chiar aşa. Este o simplă formalitate, ceva obligatoriu pentru toţi…

— Domnule, nu mă interesează nici interpretarea, nici asigurările dumitale. Eu nu semnez. Nu v-am obligat şi nu v-am rugat eu să mă eliberaţi, aşa că nu-mi puneţi acuma condiţii.

Şi am pus din nou mâna pe bagaj să plec înapoi.

— Stai, stai – zice –, dacă nu vrei, bine, treci lângă cei care au semnat.

Cei care semnaseră erau destul de uimiţi. Unii dintre ei ziceau: „Ce mai vrea şi ăsta acuma, când am ajuns la eliberare? Mai face şi aici demonstraţii!” Dar nu era nici o demonstraţie; eu spuneam exact ceea ce simţeam.

Şi a venit şi clipa eliberării. Am plecat cu un vapor, pe Dunăre. M-am dus mai întâi la Galaţi şi mi-am văzut familia. După o vreme am venit în Bucureşti să-mi fac şi eu un rost. Am început să umblu peste tot. Dar când auzeau că ai ieşit din închisoare, nu voiau să te angajeze… Între timp, soţia divorţase. De fapt, asta a fost şi dorinţa mea; n-aveam nevoie de martiri, era o femeie tânără, trebuia să-şi trăiască viaţa…

Mi-am găsit pe unde să stau şi apoi m-am angajat. Pentru că atunci când am fost arestat nu apucasem să-mi dau examenul de stat, am lucrat mai întâi ca asistent medical pe la diverse policlinici, dintre care cea mai importantă a fost Policlinica Vitan, apoi la un dispensar. După o perioadă am reuşit să capăt aprobarea de a mă înscrie la examenul de stat. După ce l-am luat, am fost repartizat ca medic la o policlinică de pe strada Vasile Lascăr.

„Am cunoscut adevărata faţă a Securităţii”

Aţi mai avut de-a face cu Securitatea?

Din când în când primeam înştiinţări, fie telefonice, fie în scris, să mă prezint la Securitate. Şi am mai fost anchetat de câteva ori. Am să spun câteva cuvinte numai despre una dintre „întrevederi”. Sediul Securităţii la care eram chemat era pe strada Gutenberg, o străduţa mică, din centru, care dă chiar în Poliţia Capitalei. Şi prin ’67 primesc iarăşi o hârtie din asta prin care mi se cerea să mă prezint la Securitate. Din întâmplare, sora mea şi bărbatul ei erau în Bucureşti. El şi cu a doua mea nevastă au venit cu mine şi m-au aşteptat, că ziceau: „Dacă te opreşte?”

Vă temeaţi?

Da. Numai cine a cunoscut Securitatea pe dinăuntru, nu aşa, s-o privească din exterior, poate să realizeze că tot ce se speculează acum în legătură cu această instituţie, reprezintă nişte încercări de cosmetizare penibile.

Aş vrea să relatez un mic episod din detenţia mea la Jilava, pentru a arăta adevărata faţă a Securităţii: când se angajau aici, chiar dacă nu aveau nici o contingenţă cu capitolul anchete, trebuiau să facă tot ce li se spunea, iar dacă li se punea pistolul în mână trebuiau să tragă fără să întrebe, fără să protesteze, fără să ceară nici o explicaţie. Am întâlnit în Jilava, la un moment dat, într-o cameră mai mare, un caz cu totul special: un băiat tânăr, fost locotenent de Securitate, care fusese recrutat din timpul facultăţii, aşa cum obişnuia Securitatea să procedeze cu cei care se apropiau de absolvire. Nu putuse să refuze. Mi-a mărturisit: „Domnule, n-aveam nici un fel de intenţie să lucrez pentru *ei,* nu mă interesa, dar mi-au explicat care sunt consecinţele în cazul în care refuz; aşa că am acceptat. M-au asigurat că voi lucra într-un serviciu anex, în administraţie”. Bun. Şi este repartizat la Ministerul de Interne, unde începe să funcţioneze, într-adevăr, în cadrul unui serviciu administrativ. Şi-mi povestea: „Domnule, am fost trimis cu nu ştiu ce ocazie în localul unde erau cabinetele de anchetă. Şi când treceam pe coridor, se

deschide o uşă, iese un anchetator şi-mi spune:

— Pofteşte, te rog, până aici. Uite, dumnealui – şi-mi arată un individ mai în vârstă – este anchetat. Şi ca să nu complic lucrurile şi să-l trimit din nou în celulă şi iar să-l aduc la anchetă, pentru că eu trebuie să plec undeva şi trebuie să merg şi la masă, am să te rog pe dumneata să rămâi aici cu el până mă întorc. Atât trebuie să faci, să rămâi cu el în cabinetul ăsta.

Ăla era căpitan sau maior, aşa că nu puteam să-l refuz".

Şi s-a aşezat pe scaun, la birou. Era un băiat subţire, cu mult bun simţ. Cel anchetat a mirosit cu cine are de-a face. Şi l-a luat pe departe, a angajat o convorbire, i-a spus necazul lui: că nu ştie nimeni de el, că are o fiică şi probabil că e disperată… Pe scurt, i-a adresat o rugăminte: „Daţi-mi voie să dau un singur telefon”. Ăsta a rămas blocat, pentru că ştia că aşa ceva nu se poate, dar atât de tare l-a manevrat cel anchetat, încât până la urmă locotenentul a acceptat. Şi se apucă, îi dă telefonul şi ăla telefonează. Nu ştiu ce a discutat la telefon, n-are importanţă, cert este că convorbirea se înregistrează la centrală, cum era şi de aşteptat, iar a doua zi locotenentul este arestat. Scandal, mare agitaţie… Se montează un proces extraordinar, la care sunt invitaţi reprezentanţi de pe la Securităţile din provincie. Şi ăsta era terminat, uluit.

Vă aduceţi aminte cum îl chema?

Parcă… Stoica.

Şi, cu tam-tam, are loc judecata. Oameni care nici n-auziseră de el, îl acuzau. Finalul: este condamnat la moarte… Băiatul ăsta, cu care eu stăteam acum de vorbă în celulă, aştepta rezultatul recursului. Se ţinea destul de bine; nici prin cap nu-i trecea că va fi executat, deşi în actul de acuzare se vorbea despre trădare, despre tot felul de prejudicii aduse statului. După un timp a venit răspunsul: negativ. A fost dus în camera condamnaţilor la moarte, şi în final băiatul a fost executat. Ulterior am aflat că la Jilava exista un pluton de execuţie al cărui comandant era un ţigan nenorocit pe care-l chema Iamandi, un plutonier cu ochii bulbucaţi, iar cei condamnaţi erau duşi în Valea Piersicilor, unde erau

împuşcaţi.

...Asta este faţa reală a Securităţii, aşa se petreceau lucrurile. Aşa că nu poţi veni acum să spui că Securitatea a fost o instituţie patriotică, care a slujit interesul naţional. Să fim oameni serioşi!

„Tovarăşe maior, dacă-l mai ascultăm, ne convinge şi pe noi”

Vă rog să reveniţi la faptul că aţi fost convocat ia Securitate, unde aţi venit împreună cu fratele şi soţia dumneavoastră, care urmau să vă aştepte pentru că se temeau că veţi fi reţinut...

M-am prezentat la intrare. Ofiţerul de serviciu anunţă imediat şi vine un tip mai tânăr, un locotenent, care-mi spune: „Haideţi cu mine”. Am mers cu liftul, apoi m-a băgat într-un birou, unde se afla un maior foarte încruntat. Acesta, fără să mă privească, mi-a spus: „Ia loc”. După un minut de tăcere studiată, ca în acest timp să se nască fel de fel de întrebări în mintea mea, a început discuţia, la care a rămas să asiste şi locotenentul care mă adusese. Ce altceva putea să-mi spună? Reproşuri: că nu-mi văd de treabă, că acţionez împotriva regimului, că critic regimul... Numai şi numai acuze, acuze, acuze, acuze. L-am lăsat să-şi termine repertoriul, şi, uitând să mai fiu politicos, i-am spus verde în faţă:

— Ascultă, dom’le, de ce nu vă modernizaţi instituţia asta? Aţi rămas la acelaşi stadiu înapoiat, bazându-vă pe o armată de turnători, care ori sunt inculţi şi incapabili, ori sunt răuvoitori şi inventează ca să vă spună ceea ce vreţi să auziţi. Schimbaţi-vă, domnule, sistemul, lucraţi cu oameni competenţi, cizelaţi, cultivaţi. Treceţi la un stadiu avansat, să fiți şi dumneavoastră în rând cu lumea, cu serviciile de informaţii care acţionează în toată lumea. Unde se mai procedează aşa?!

Maiorului nu-i venea să-şi creadă urechilor, iar locotenentul făcea feţe-feţe. Şi la un moment dat acesta îi spune maiorului:

— Tovarăşe maior, eu cred că nu mai are rost să continuăm; dacă mai stăm mult de vorbă cu el, ăsta ajunge să ne convingăşi pe noi.

Către sfârşitul discuţiei, începuseră să-mi dea sfaturi. Le-am tăiat vorba:

— Vă rog, fără recomandări. După tot ce-am îndurat, nu mai am nevoie de sfaturi. Puteţi să treceţi direct la ameninţări, dacă vreţi.

Şi atunci, la încheiere, maiorul a avut un gest care m-a surprins. Când am dat să plec, s-a ridicat în picioare, a luat poziţia de drepţi, mi-a întins mâna şi a zis: „Să trăiţi”.

Era ceva cu totul neaşteptat. Şi i-am răspuns:

— Sper să renunţaţi la sistemul ăsta depăşit şi să nu ne mai vedem.

— Ei – zice –, depinde de dumneavoastră.

Asta a fost cea mai interesantă „întrevedere”. În rest, mă puneau să scriu, să declar ce-am făcut, ce-am spus… numai aiureli. Era o permanentăşicanare prin care urmăreau întreţinerea unei anumite stări de spirit.

„Nu am cerut reabilitarea”

După ce aţi ieşit din închisoare, aţi fost reabilitat?

Staţi un pic: eu n-am vrut să capăt reabilitarea. Adică de ce să fiu reabilitat? Prin ’69-’70, am dat statul în judecată pentru că prejudiciul pe care mi-l provocaseră comuniştii a fost imens; s-a sfărâmat tot, familie, carieră… Nu mi-am luat avocat, mi-am pledat singur cauza şi am cerut în mod simbolic o despăgubire de la stat. Ştiam că nu voi căpăta nimic, ştiam asta, n-aveam nevoie să mi-o spună cineva. Dar am avut satisfacţia că însuşi procurorul a recunoscut în instanţă că am dreptate.

V-aţi revăzut foştii colegi de detenţie?

Sigur, pe foarte mulţi.

Dar cu vreunul dintre foştii gardieni v-aţi întâlnit?

M-am întâlnit cu câţiva, dar a fost ceva penibil… Imediat după Revoluţie, toţi erau pe linia spăşirii, dar pe urmă lucrurile s-au schimbat. În momentul de faţă nu-şi mai fac

probleme, pentru că, după cum ştiţi, s-a lansat ideea de culpabilitate generală; toată lumea este vinovată şi nu există diferenţă între victimă şi călău; victima şi călăul constituie un cuplu care îşi împarte vinovăţia, ba mai mult, uneori se afirmă că victima ar fi chiar mai vinovată decât călăul, pentru că ea ar fi fost cea care ar fi provocat, ar fi stârnit călăul… Aşa că de ce să mai faci atâta tapaj?

Nu voi uita niciodată afirmaţia lui Nicolski, faimosul general de Securitate, care în faţa unui reporter a spus: „Acuma, să privim lucrurile realist: se gândea cineva în ’53-’54 că o să vină ’89?”[44]. Pentru că *ei* au crezut tot timpul că nimeni nu va fi în stare să-i învinovăţească, să-i tragă vreodată la răspundere. De-aia gardienii erau aşa cum erau…

În urma detenţiei aţi rămas cu anumite sechele?

Nu poţi să nu fii marcat de o astfel de experienţă. A contat însă foarte mult zestrea genetică; fiecare a reacţionat conform „dotării” pe care a avut-o din punctul ăsta de vedere. Desigur, sunt unii care au fost marcaţi foarte puternic şi care nu şi-au mai revenit niciodată.

În încheiere, cum aţi putea defini comunismul?

Comunismul a fost cel mai vast capitol de patologie socială înregistrat de istorie, fundamentat pe o imensă fraudă. Patologie premeditată, minuţios construită, instalată şi dezvoltată sistematic şi progresiv, evoluând către alienarea generală ce dăinuie şi după pretinsa dispariţie a sistemului. S-a practicat zeci de ani, cu obstinaţie, ultragierea permanentă a normalităţii prin agresarea firescului naturii umane, sfârşind prin lansarea monstruozităţii numite „omul nou”. Toate principiile şi rigorile morale au fost taxate drept mofturi de clasă. Relaţiile interumane au degenerat; s-a impus „sfânta” ură de clasă ca unic motor al evoluţiei sociale. De aici, permanentizarea unor nesfârşite stări conflictuale, generatoare de o falsă infracţionalitate – material inestimabil pentru cea mai productivă şi funcţională construcţie a

[44] Afirmaţie făcută de Alexandru Nicolski în cadrul interviului acordat în anul 1991 realizatoarei TV Lucia Hossu Longin (interviu inclus în *Memorialul durerii,* episodul 11, intitulat „Experimentul Piteşti"), (n.ed.)

comunismului: imperiul penitenciar, creat şi generos susţinut de Securitate şi de partid, şi bazat pe justiţia „populară”. Sintetizând, comunismul a fost şi a rămas o boală care nu se vindecă niciodată; la fel ca SIDA, dispare doar odată cu purtătorul.